

Drømmen om å vinne i Lotto

*-en kvalitativ studie av norske lottomillionærers drøm og
erfaringer*

Gry Gundersen

Masteroppgave i Sosiologi – Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

15.09.2006

Sammendrag

Som utgangspunkt for denne oppgaven har jeg gjort fem kvalitative intervjuer av norske lottomillionærer. Målet har vært å finne ut noe om drømmen om – og opplevelsen av å vinne en større pengesum i et lotteri. Jeg har hatt Grounded Theory som metodologisk utgangspunkt, og hvilke temaer jeg skulle ta for meg, har derfor delvis blitt bestemt underveis i prosessen, ut fra hvilken informasjon jeg anså som mest interessant for videre analyse. Oppgaven er delt inn tematisk i tre hoveddeler: ”Drømmen om å vinne i Lotto”, ”Lykken er..?” og ”Norske verdier”.

I delen som omhandler lottodrømmen tar jeg for meg det moderne samfunn, og ser lottodrømmen, slik den kommer til uttrykk hos informantene, i lys av dette. Jeg ønsket å se på hvorfor lottodrømmen står så sterkt i Norge og hva den springer ut av. Informantene uttrykte at lottodrømmen dreide seg om materielle goder og opplevelser. Jeg knytter blant annet dette til Giddens teori om selvet som refleksivt prosjekt, samt Frønes og Brusdals forståelse av begrepet selvrealisering. Informantenes drøm påvirkes av et materialistisk samfunn hvor aktørene antas å etterstrebe ”Det Gode Liv”. Likevel viser informantenes forbruk i etterkant av gevinsten at de avstår fra å realisere mange av sine tidligere ønsker. En grunn til dette kan være at det er viktig for informantene å handle i tråd med egen identitet, og å fremstå som autentiske. Ytre omstendigheter som sosiale nettverk kan også tenkes å spille inn. Begrensningene de legger på seg selv er i sin tur med på å hindre virkeligheten i å samsvare med drømmen. At drømmen og virkeligheten er vesensforskjellige må også tas med i betraktningen.

Kapitlet som handler om lykke, tar for seg lykkebegrepet i en historisk og samfunnsvitenskapelig sammenheng. Jeg knytter lykkebegrepet til lottodrømmen, fordi lottodrømmen er en drøm om forbedring, og kanskje også et lykkeligere liv. Jeg tar for meg informantenes uttalelser om hva lykke betyr for dem. Det viser seg at det selv innen mitt utvalg er store forskjeller i konnotasjonene til ordet, og dette danner utgangspunktet for en diskusjon om hvorvidt kvantitative lykkeundersøkelser gir et riktig bilde av aggregert lykkenivå i nasjoner og om det er mulig å sammenligne lykke.

Flertallet av informantene hevder at de ikke har blitt lykkeligere i etterkant av gevinsten. Dette kan henge sammen med deres oppfattelse av selve lykkebegrepet, fordi de fleste informantene mener at lykke er en øyeblikkspreget tilstand. Om de hevder å ha blitt lykkeligere eller ikke, kan også sees i sammenheng med informantenes tidligere økonomiske situasjon.

Ut fra samtalene med informantene ble det tydelig at hvordan de håndterte gevinsten kunne settes i sammenheng med verdigrunnlag. Jeg har derfor viet et kapittel til det jeg kaller for norske verdier. Her tar jeg blant annet for meg Ottar Helleviks inndeling av det han kaller ”de fire norger”; fire norske særkulturer som preges av dimensjonene idealisme/materialisme, samt det moderne/det tradisjonelle. Hvilke verdier vi anser som viktige påvirker vårt handlingsmønster og kan derfor være en viktig forklaringsfaktor for hvorfor vi handler som vi gjør, også i sammenheng med å vinne en lotterigevinst. Informantene uttrykker en del tradisjonelle norske verdier, som preges av en likhetstankegang. Disse verdiene kan være med på å forklare hvorfor informantene ikke, fullt ut, handler i tråd med lottodrømmen.

Forord

Dette prosjektet har ikke blitt til av seg selv, og en rekke personer fortjener en ekstra takk for å ha hjulpet meg med å få oppgaven i havn. Først og fremst vil jeg takke informantene som har stilt til intervju, for deres tid, åpenhet og gjestfrihet. Uten dere hadde ikke dette prosjektet blitt til. Jeg vil også takke Norsk Tipping for hjelp med rekruttering av informanter. Min hovedveileder, Dag Ellingsen, fortjener ros og takk for tålmodighet, gode kommentarer og alltid oppmuntrende veiledning. Takk også til biveileder, Ulla-Britt Lilleaas, for gjennomlesing og kommentarer i slutfasen.

Av medstudenter vil jeg takke Liv Frøystad Gjæringen, Mats Rønningen og Anders Ringereide. Dere har alle bidratt på ulike måter under skriveprosessen, det være seg oppmuntring, interessante innspill, kommentarer og korrekturlesing. I tillegg vil jeg takke Linda og Mariann for korrekturlesing.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke mamma og pappa, som har transportert meg rundt til informanter som bodde langt unna. Takk også, til både familie og venner for interessante innspill og diskusjoner.

Gry Gundersen

Oslo, 12. september 2006

Innhold

SAMMENDRAG.....	III
FORORD	V
INNHold	VII
1. INTRODUKSJON.....	1
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 PROBLEMSTILLING	3
1.3 METODE OG TEORI.....	4
1.4 OPPGAVENS STRUKTUR.....	6
2. METODE.....	7
2.1 METODOLOGISK FORANKRING.....	7
2.2 DET KVALITATIVE FORSKNINGSINTERVJU SOM METODE.....	8
<i>Rekruttering av informanter.....</i>	<i>10</i>
<i>Intervjuguide.....</i>	<i>12</i>
<i>Informantene.....</i>	<i>13</i>
<i>Intervjuene.....</i>	<i>14</i>
2.3 MINNEARBEID.....	16
2.4 ANALYSE OG TOLKNING.....	17
<i>Tolkning av data.....</i>	<i>17</i>
<i>Fra empiri til teori.....</i>	<i>19</i>
2.5 ETIKK.....	20
2.6 AVSLUTTENDE KOMMENTAR.....	21
3. DRØMMEN OM Å VINNE I LOTTO	23

3.1	LOTTO	23
3.2	VÅR VERDEN OG VÅRE DRØMMER	24
	<i>Det moderne samfunn</i>	25
	<i>Den materielle revolusjon</i>	26
	<i>Selvidentitet som refleksivt prosjekt</i>	27
	<i>Selvrealisering</i>	27
	<i>Drømmen om "Det Gode Liv"</i>	28
	<i>Hva ønsker nordmenn for å få et bedre liv?</i>	29
3.3	HVILKE ØNSKER OG DRØMMER HAR INFORMANTENE?	30
	<i>Lottodrømmen</i>	31
	<i>Forbruket</i>	32
	<i>Drømmen vs virkeligheten</i>	34
	<i>Hva drømmer lottomillionærene om nå?</i>	36
	<i>Er det viktig å ha noe å drømme om?</i>	36
3.4	LOTTODRØMMEN SETT I LYS AV ET MODERNE SAMFUNN	37
	<i>Hvorfor drømmer nordmenn om å vinne i Lotto?</i>	37
	<i>Lottodrømmen: En moderne drøm?</i>	39
	<i>Kan drømmen bli til virkelighet?</i>	41
3.5	AVSLUTTENDE KOMMENTAR	43
4.	LYKKEN ER...?	45
4.1	HISTORIEN OM LYKKEN:	45
	<i>Sokrates, Platon og Aristoteles</i>	46
	<i>Comte, Durkheim og Simmel</i>	46
4.2	HVORDAN DEFINERES LYKKE I DAG?	48

4.3	LYKKE-STATISTIKK	50
	<i>Lykke i Norge</i>	50
	<i>Sammenhengen mellom nasjoners økonomi og lykkenivå</i>	51
	<i>Andre forklaringsfaktorer for aggregert lykkenivå</i>	52
	<i>Kvantitativ lykkeforskning og validitet</i>	53
4.4	HVA SIER INFORMANTENE OM LYKKE?	54
	<i>Informantenes definisjon av lykkebegrepet</i>	55
	<i>Hva gir lykkefølelse?</i>	57
	<i>Hvordan føles lykke?</i>	58
	<i>Er lykke kjønnset?</i>	58
	<i>Har informantene blitt lykkeligere av å vinne i Lotto?</i>	59
4.5	DET VANSKELIGE LYKKEBEGREPET	61
	<i>Kan lykke ha én definisjon?</i>	61
	<i>Lykkebegrepets betydning: Preget av språk eller kultur?</i>	62
	<i>Kan lykke måles?</i>	64
	<i>Lykkelig av lottogevinst?</i>	66
4.6	AVSLUTTENDE KOMMENTAR	67
5.	NORSKE VERDIER	69
5.1	I KRAFT AV VERDIENE	69
	<i>Normer og verdier</i>	69
	<i>Klassiske verdier: Frihet, likhet og solidaritet</i>	70
	<i>Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd</i>	70
5.2	DET NORSKE VERDILANDSKAPET	71
5.3	HVILKE VERDIER KOMMER TIL UTTRYKK HOS INFORMANTENE	73

<i>Nøkternhet og trygghet</i>	73
<i>Du skal ikke tro at du er noe!</i>	76
<i>Jeg'ets autensitet</i>	78
5.4 VERDIENES BETYDNING	79
<i>Verdilandskapets varighet og opprinnelse</i>	79
<i>Å ønske & å burde</i>	81
5.5 AVSLUTTENDE KOMMENTAR	82
6. HOVEDFUNN OG SAMMENFALLENDE LINJER	85
6.1 FUNN	85
<i>Drømmen om å vinne i Lotto</i>	85
<i>Lykken er...?</i>	87
<i>Norske verdier</i>	89
6.2 SAMMENFALLENDE LINJER	91
<i>Drømmen om et lykkeligere liv</i>	91
<i>Lottogevinst = et bedre liv?</i>	93
<i>Verdienes påvirkningskraft</i>	94
<i>Påvirker verdiene lykken?</i>	96
6.3 AVSLUTTENDE KOMMENTAR	98
KILDELISTE	101

1. Introduksjon

Som grunnlag for denne oppgaven har jeg gjort fem kvalitative intervjuer av norske lottomillionærer. Jeg var interessert i hvordan de ville beskrive sin drøm om å vinne i Lotto, og i hvilken grad de følte at virkeligheten samsvarte med drømmen. Jeg ønsket også å utforske lykkebegrepet, både i samtalene med informantene og i sosiologien forøvrig. I tillegg har norske verdier, og hva slags verdigrunnlag informantene gir uttrykk for, vært tema for fokus i denne studien.

1.1 Bakgrunn

Siden Norsk Tipping introduserte Lotto i 1986, har omsetningen stort sett vært økende, noe som vil si at mange, og stadig flere, spiller Lotto i Norge. Pengelotterier som Extra, Joker og Vikinglotto er også svært populære. Disse er ukentlige lotterier hvor man har mulighet til å vinne en betydelig sum penger. Dette betyr at vi hvert år får flere hundre nye lotterimillionærer i Norge. I tillegg blir summene man kan vinne stadig større.

Norsk Tippings visjon er ”Vi gir drømmen en sjanse!”. Dette slagordet må ha truffet noe i den norske befolkningen, for ”Norsk Tippings Lotto-omsetning er høyest i verden, målt etter omsetning per innbygger”¹. Lottospillet er selskapets desidert største spill, med om lag halvannen million spillere hver uke². Ut fra dette kan man slå fast at mange nordmenn har et ønske og en drøm om å vinne i Lotto. Det karakteristiske ved lotterispillene er at de verken krever kunnskaper eller ferdigheter. De er utelukkende tilfeldighetsbasert, og slik sett kan man si at gevinsten er hovedmotivasjonen for å spille. Lottodrømmen³ er altså en drøm som

¹ (<http://www.norsk-tipping.no/page?id=127>)

² (<http://www.norsk-tipping.no/>)

³ Lottodrøm er et begrep som også kan sies å henvise til andre tilfeldighetsspill, som Vikinglotto, Extra og joker. Disse spillene må derimot skilles fra Norsk Tippings andre spill, som er sportsrelaterte og i større grad er basert på kunnskap og ferdigheter.

innebærer et ønske om økt velstand. Drømmen om å vinne i Lotto kan videre tolkes som en materialistisk drøm, nettopp fordi den handler om penger og hva man kan gjøre med dem.

Det å vinne en større sum penger vil mest sannsynlig påvirke ens liv på en eller annen måte. Gjennom media har vi fått servert solskinnshistorier og tragiske fortellinger om folk som har vunnet store summer i lotteri. Men det er gjort lite sosiologisk forskning på lottomillionærer og hvordan gevinsten har preget deres liv. Lottomillionærer er en gruppe millionærer som på mange måter faller mellom to stoler. De er ikke ”nyrike” på den måten at de har arbeidet seg til pengene eller arvet dem, og de er heller ikke ”gammelrike”. De har rett og slett blitt rike over natten, uten større innsats enn å kjøpe et lodd. Å vinne en pengesum i millionklassen kan omtrent oppfattes som et naturlig eksperiment, hvor rammer, muligheter og forventninger forskyves. Jeg synes derfor det virket interessant å studere hvordan denne brå omveltningen hadde påvirket informantene, og i hvilken grad de følte at virkeligheten samsvarte med deres drøm om å vinne i Lotto.

Siden lottodrømmen bærer i seg et ønske om økt velstand, kan den også tenkes å ha et iboende håp om et bedre liv. Ulike aspekter ved hvordan vi kan oppnå et godt liv blir stadig presentert for oss både via samhandling, og gjennom media og reklame. Et begrep som gjerne dukker opp i denne sammenhengen er *lykke*. Fokuset ligger ofte på hvor lykkelige vi føler oss, og hva vi kan gjøre for å bli lykkeligere. Statsminister Stoltenberg hadde i sin nyttårstale 2006 temaene *lykke* og *å lykkes* som røde tråder⁴. Dette kan være med på å illustrere at fokuset på lykke står sterkt i dagens norske samfunn. Også samfunnsvitenskapene har de senere årene omfavnet begrepet lykke. Blant annet finnes det en database som kalles ”World Database of Happiness”⁵, som presenterer lykkeforskning fra mange land. Det blir også flere ganger i året utgitt en publikasjon som heter ”Journal of Happiness Studies”. Det som i stor grad preger lykkeforskningen, er at studiene ofte baserer seg på kvantitative undersøkelser. Disse har gjerne som mål å kartlegge hvor lykkelige folk hevder å være, ut fra spørreundersøkelser til representative utvalg. Deretter søker de å finne årsaksforklaringer til hvorfor noen personer

⁴ (http://odin.dep.no/smk/norsk/aktuelt/taler_artikler/taler_statsmin/001001-090870/dok-bn.html)

⁵ (<http://www1.eur.nl/fsw/happiness/>)

eller befolkninger oppgir at de er mer lykkelige enn andre. I Norge har MMI hatt et prosjekt som kalles Norsk Monitor gående siden 1985. Undersøkelsesopplegget består av en kombinasjon av intervjuer og spørreskjemaer, hvor flere tusen mennesker svarer på spørsmål om sine holdninger og verdier. I tillegg blir de bedt om å gradere sin lykkefølelse. Disse resultatene blir deretter satt i sammenheng (Hellevik, 1996).

Begrepet lykke fattet min interesse og fascinasjon, og jeg syntes det var rart at jeg ikke fant mer litteratur som tok for seg kvalitative lykkeprosjekter. Jeg ønsket å ha et eksplorerende utgangspunkt i forhold til lykkebegrepet, for å få et innblikk i hva informantene legger i selve begrepet. Jeg var videre interessert i om de hevdet at den materielle veksten, i form av en lottogevinst, hadde påvirket deres følelse av lykke.

I tillegg til temaene *drømmen om å vinne i Lotto* og *lykke*, tar denne oppgaven for seg *norske verdier*. Jeg var ikke klar over at dette temaet skulle vise seg interessant, før underveis i prosessen. Jeg la da merke til at informantene ga uttrykk for en del verdier, og jeg ønsket derfor å se nærmere på dette.

1.2 Problemstilling

Da jeg satte i gang med dette prosjektet var utgangspunktet å se på *hvordan lottomillionærer gjør sin nye tilværelse, og om de mente å ha blitt lykkeligere mennesker som resultat av gevinsten*. Dette har også vært den problemstillingen jeg har forholdt meg til under størstedelen av denne studien. Jeg har hatt Grounded Theory⁶ som utgangspunkt for min metode, og valgte derfor å gå bredt ut i begynnelsen. Etter hvert som intervjuene ble gjennomført, ble det klart at noen aspekter slo meg som mer interessante enn andre. Siden oppgavens omfang også er med på å begrense hvor mye en kan gå inn på, endte jeg opp på tre hovedtemaer som jeg ønsket å utforske videre:

⁶ Grounded Theory vil bli drøftet nærmere i kapittel 2.

- Hva består drømmen om å vinne i Lotto i, og hvordan samsvarer eller avviker informantenes opplevelse av å vinne med denne drømmen?
- Hva er lykke?
 - hvordan anvendes ordet lykke i sosiologien?
 - hva sier informantene om lykke, og har deres forbedrede økonomiske situasjon ført til økt lykkefølelse?
- Hvilke verdier kommer til uttrykk hos informantene, og kan disse verdiene sies å påvirke informantenes oppfatninger og handlinger i forhold til gevinsten?

1.3 Metode og teori

Jeg valgte i forbindelse med denne oppgaven å benytte meg av kvalitative intervjuer av personer som hadde vunnet en større pengesum i Lotto. ”Kvalitativ metode vektlegger detaljer, nyanserikdom og det unike ved hver enkelt respondent” (Jacobsen, 2003: 115). Jeg ønsket å snakke med lottomillionærene for å forsøke å få innsikt i deres tanker og opplevelser i forbindelse med gevinsten. I tillegg var jeg interessert i lykkebegrepet, og hva informantene la i dette begrepet. Å skrive en empirinær oppgave, med utgangspunkt i samtaler med lottomillionærene, ble derfor et naturlig valg.

Det er som sagt blitt gjort få studier på lottomillionærer. Ofte dreier tematikken rundt pengespill seg om spillenes karakter og problemene knyttet til avhengighet. Når det gjelder lottospillene kan man likevel si at en del av denne problematikken faller bort. Lotto beskrives ofte som uskyldig moro, og er ikke i nærheten av å få slik negativ omtale som for eksempel spill på spilleautomater. Dette henger sannsynligvis sammen med hvor avhengighetsskapende spillene oppfattes å være. Tall fra behandlingsstedene Renavåg og Blå Kors viser at kun 2 prosent av de spilleavhengige sier at de har et problem med Lotto, mens det til sammenligning er 85 prosent som sier de har et problem med spilleautomater (Fekjær, 2002). Det er kun blitt gjort et fåtall undersøkelser som tar for seg lotterivinnerne, og hvordan gevinsten har preget

deres liv. I Norge ble det ved Psykologisk Institutt ved UIO utført en undersøkelse av 261 lottomillionærer i 1992. Denne studien baserte seg på utsendte spørreskjemaer samt kortfattede telefonintervjuer av 9 prosent av respondentene. Undersøkelsen konkluderer med at de fleste lottomillionærene er fornøyd med situasjonen i etterkant av gevinsten, og at livet ikke har endret seg betraktelig (Eckblad & von der Lippe, 1994). Pasi Falk og Pasi Maenpää utførte en kvalitativ sosiologisk studie av finske lottomillionærer på '90-tallet. Denne undersøkelsen resulterte i boken "Hitting the Jackpot – lives of lottery millionaires" (1999). Jeg har i forbindelse med denne oppgaven latt meg inspirere av denne studien, men ønsket på ingen måte å sammenligne lottomillionærene jeg skulle intervjuer, med de finske. Boken har mer fungert som veiledning til aktuelle intervjutemaer og lignende.

De empiriske funnene jeg har kommet frem til i denne oppgaven har fungert som utgangspunkt for de teoretiske perspektivene som blir tatt i bruk. Jeg har valgt å se lottodrommen i lys av et moderne samfunn, slik det fremstilles av Anthony Giddens. Videre anvender jeg meg av begreper som gjerne knyttes til et slikt samfunn. Blant annet peker jeg på refleksivitet og selvrealisering, slik disse begrepene omtales hos blant andre Giddens og Frønes og Brusdal. I tillegg benytter jeg meg av Rolf Jensen og Colin Campbells teorier om "den materielle revolusjon". Jeg har valgt å fokusere på det moderne samfunn, fordi modernitetsteorier fortsatt har stor plass innenfor sosiologien i dag, og fordi jeg syntes det ville kaste et interessant lys over oppgaven. Jeg vil ikke problematisere modernitetsbegrepet, da dette ville føre med seg helt nye problemstillinger og diskusjoner. Man blir nødt til å gjøre noen valg, og å konsentrere meg om det moderne, i motsetning til for eksempel det postmoderne, er et valg jeg har tatt.

Lykkebegrepet settes i en historisk ramme, for å se på utviklingen av selve ordet. Jeg presenterer videre hvordan ordet brukes i sosiologien i dag. Jeg vil ta for meg noen av Ronald Ingleharts årsaksforklaringer for hva han mener kan føre til nasjoners aggregerte lykkenivå, samt se på funn fra Norsk Monitor-undersøkelsene. Funnene fra disse undersøkelsene vil også bli anvendt for å se på hvilke verdier nordmenn anser som viktige i dag. Ottar Hellevik presenterer disse i "Nordmenn og det gode liv" (1996), samt en rekke artikler og publikasjoner.

De teoretiske perspektivene vil sees i sammenheng med informantenes uttalelser, og diskuteres i forhold til de meningene, opplevelsene og holdningene informantene uttrykker. Blant annet danner informantenes uttalelser om lykke grunnlag for en diskusjon om hvordan lykkebegrepet anvendes i samfunnsvitenskapelige undersøkelser.

1.4 Oppgavens struktur

Oppgavens oppbygging preges i stor grad av at den knytter empiri og teori sammen. Jeg har utført en temabasert analyse, og har derfor valgt å dele inn oppgaven tematisk. Jeg tror det har vært hensiktsmessig å gjøre det slik, fordi leseren på denne måten kan få bedre oversikt over de ulike delene. Teoretiske perspektiver vil bli presentert i begynnelsen av kapitlene, slik at leseren kan få et innblikk i hva kapitlet vil dreie seg om. Kapittel 2 tar for seg metodiske refleksjoner i forhold til prosjektet. Deretter omhandler kapittel 3 drømmen om å vinne i Lotto. Videre ser jeg i kapittel 4 på lykkebegrepet, mens kapittel 5 har norske verdier som tema. Avslutningsvis vil jeg i kapittel 6 oppsummere funnene i de tidligere kapitlene, og trekke linjer mellom de temaene jeg har tatt for meg.

2. Metode

I dette kapitlet vil jeg presentere hvilke prinsipper jeg legger til grunn for valg av metode, samt hvilke metodiske og analytiske grep jeg benytter meg av i forbindelse med prosjektet. Jeg vil også foreta meg noen etiske refleksjoner i forbindelse med studien.

2.1 Metodologisk forankring

Metoden i dette prosjektet bygger på ideen bak Grounded Theory, introdusert av Glaser og Strauss i ”The Discovery of Grounded Theory” (1967). Glaser og Strauss er opptatt av empiribasert teoriutvikling, altså at teorien skal være resultatet av en induktiv tilnærming. Målet med denne typen metode er at man ikke skal la seg føre av forutinntatthet, men i stedet forsøke å ha et åpent sinn i forhold til det man ønsker å studere. På denne måten kan teorier dannes ut fra hva som blir observert, og det vil være virkeligheten som gir opphav til funnene. Glaser og Strauss sier ”Our basic position is that generating grounded theory is a way of arriving at theory suited to its supposed uses” (Glaser & Strauss, 1967: 3). Kategorier bør altså være et resultat av hvilke funn man gjør i data, og ikke omvendt. Kritikken mot Grounded Theory tar gjerne for seg problemet med at forskere alltid vil være preget av forkunnskaper, og at det derfor vil være umulig å ha et helt åpent sinn. Det er derfor viktig å påpeke at å holde et åpent sinn er et *ideal* som bør etterstrebes, da det selvfølgelig ikke er mulig å fjerne den informasjonen vi allerede besitter.

Motsetningen til denne typen metode er en deduktiv tilnærming, hvor man på forhånd har skapt noen forventninger som man ønsker å teste om stemmer overens med virkeligheten. En slik tilnærming kan kritiseres fordi den fører til at forskeren kun leter etter informasjon som hun/han på forhånd har bestemt er relevant, og fordi resultatene har en tendens til å bli farget av de forventningene forskeren startet med.

Jeg har valgt å bruke Grounded Theory som utgangspunkt for min metode, da jeg anser en induktiv metodeform som mest fruktbar i forhold til mitt prosjekt. Jeg hadde et ønske om å finne ut hvordan en lotterigevinst ville påvirke lottomillionærenes liv, uten å ha satt opp

hypoteser på forhånd. Siden det er gjort lite forskning på norske lottomillionærer syntes jeg óg det var viktig å gå bredt ut, nettopp fordi jeg ikke kunne vite hvilke aspekter ved det å vinne som kunne være mest interessante å studere. Det er likevel viktig å understreke at det ikke er mulig å leve helt opp til idealene i Grounded Theory-prinsippet. Selv om man ónsker å være åpen, blir man som oftest tvunget til å gjøre noen avgrensninger og valg i forkant av en undersøkelse. Dette har også jeg måttet gjøre. Grounded Theory-idealet har likevel fulgt meg hele veien, og har hatt stor påvirkning i forhold til hvordan denne oppgaven har blitt organisert og skrevet. Blant annet har det gitt seg utslag i at jeg har valgt å organisere oppgaven etter tema, slik at empiri og teori knyttes tettere sammen gjennom hele oppgaven. Det vil også si at valg av teori har kommet som et resultat av funnene i data, og at disse valgene er analytiske i seg selv. Det er likevel, slik som Tove Thagaard sier at ”Den forståelsen forskeren kommer frem til, ikke alene er basert på de mønstrene som dataene uttrykker, men også på forskerens forforståelse. Den forståelsen forskeren oppnår, er basert på hele forskerens forkunnskaper og erfaringer” (Thagaard, 1998: 177). Selv om valg av teori kommer som resultat av datagrunnlaget, er også disse valgene preget av mine erfaringer og forforståelser, og ikke minst; hvilke teorier og teoretikere jeg på forhånd hadde kjennskap til.

Siden denne oppgaven baserer seg på informantenes fortellinger om det å vinne i Lotto og beskrivelser av sine følelser rundt dette, har jeg ansett det som viktig å forsøke å forså informantenes beskrivelser ut fra deres ståsted. Jeg vil derfor si at oppgaven har et fenomenologisk bakteppe.

2.2 Det kvalitative forskningsintervju som metode

”Kvalitative studier kan være rettet mot en målsetting om å forstå virkeligheten slik den oppfattes av de personene som forskeren studerer” (Thagaard, 1998: 11). Da jeg bestemte meg for at oppgaven skulle handle om lottomillionærers forhold til gevinsten, ble det etter hvert klart for meg at dette ville være et kvalitativt prosjekt. Å forsøke å forstå informantenes uttalelser ut fra deres livsverden har vært helt sentralt, og slik sett egnet kvalitativ metode seg bedre enn kvantitativ metode. Kvalitativ metode har som mål å oppnå forståelse og innsikt, gjennom at forskeren forsøker å være åpen og mottakelig for de inntrykk som blir gitt av de

som studeres. På denne måten prøver forskeren å få et innblikk i informantenes verden. Videre bygger kvalitativ metode på antagelsen om at mening er kontekstuell. Mening skapes og fremtrer i en sammenheng, og må derfor også forstås og fortolkes ut fra denne sammenhengen (Widerberg, 2001: 24).

Jeg valgte å benytte meg av kvalitative intervjuer av lotterimillionærer, fordi jeg ønsket å høre lotterimillionærenes historier om hvordan de hadde opplevd det å vinne en større pengesum. Samtalen var da å regne som et naturlig utgangspunkt for å tilegne meg informasjon om deres erfaringer. Det karakteristiske ved kvalitative forskningsintervjuer er at de i høy grad preges av relasjonen mellom forsker og informant. Intervjuene ligner gjerne på en vanlig samtale, men skiller seg ut ved at intervjuet er ensidig fortrolig, i motsetning til en gjensidig fortrolig samtale. Det er forskeren som har ”bestilt” samtalen i profesjonelt øyemed, noe man ikke må glemme. Siden det er samtaleprosessen som produserer datamaterialet, kan forskeren selv være å regne som sitt eget verktøy, noe som ikke er uproblematisk. Man bør derfor innta en selvransakende holdning til seg selv som intervjuer (Fog, 1994). Intervjueren bør tenke gjennom sine egenskaper, og hvordan hun påvirker samtalen. Man må også tenke gjennom sine holdninger, for å i minst mulig grad risikere å projisere disse inn i uttalelsene til den man intervjuer. I tillegg er det viktig å huske på at utgangspunktet for et vellykket intervju er at forskeren har satt seg godt inn i det hun skal studere, og har utviklet gode spørsmål som er relevante i forhold til problemstillingen (jf Fog, 1994: Kap 2).

I mitt tilfelle hadde selvransakelsen blant annet utslag for valg av intervjuform. Intervjuene har vært semistrukturerte, dvs at alle informantene har vært innom de samme temaområdene og besvart de samme spørsmålene, men uten å ha fulgt et spørreskjema slavisk. Jeg valgte en slik intervjuform først og fremst fordi det føltes naturlig for meg. Jeg ønsket at informantene skulle ha mulighet til å assosiere og fortelle fritt, men syntes samtidig det var en betryggelse å ha alle spørsmålene jeg ønsket at de skulle svare på, nedtegnet på forhånd. En løsere samtaleform hadde ikke passet meg som person, da dette mest sannsynlig hadde bidratt til økt bekymring for å glemme viktige spørsmål, eller for at samtalen skulle gå i stå. Jeg ville ikke risikere å komme hjem etter et intervju og oppdage at jeg hadde glemt å spørre viktige spørsmål.

Rekruttering av informanter

Jeg tok tidlig i prosjektet kontakt med Norsk Tipping (heretter omtalt som NT). Jeg hadde et ønske om å opprette et samarbeid med selskapet, slik at de kunne fungere som mellomledd mellom informantene og meg selv. Mange lottomillionærer velger å ikke være åpne om at de har vunnet, og jeg så derfor en slik kontakt med NT som svært nyttig og ønskelig. Mitt andre alternativ ville være å ta direkte kontakt med lottomillionærer som har stått frem i media. Dette var likevel hele tiden en plan B, blant annet fordi jeg var redd for at jeg ved en slik fremgangsmåte ikke ville få samme variasjon i utvalget. Jeg ville risikere å få en spesiell gruppe informanter, nettopp fordi de fleste som vinner i Lotto takker nei til å la seg intervjuer i avisen. Jeg var interessert i hvorfor noen av informantene hadde valgt hemmeligholdelse, og denne tematikken ville utebli om jeg kun fikk informanter som hadde vært åpne om gevinsten. Et annet aspekt ved å samarbeide med NT, var at det da ville være de som opprettet førstegangskontakt med informantene. Å bli kontaktet av en person og et selskap man allerede kjenner til, kan virke mindre invaderende enn å bli kontaktet av en vilt fremmed person. Dessuten tenkte jeg at informantene kanskje ville oppleve prosjektet som mer seriøst enn hvis jeg, som student, hadde måttet oppsøke informanter på egen hånd.

Jeg tok kontakt med en ansatt ved NT per mail allerede i januar 2005. Jeg hadde fått denne e-post adressen av en bekjent, og valgte derfor å benytte meg av denne (jf Widerberg, 2001: Kap 5). Da jeg ikke fikk svar på denne mailen, sendte jeg en ny mail til en av pressetalsmennene i NT. Jeg foretrakk å sende forespørselen om samarbeid per e-post, fordi jeg da kunne sende med deler av prosjektskissen min, og tenkte at mottakeren bedre kunne sette seg inn i oppgaven, enn om jeg skulle presentert det muntlig over telefon. Jeg fikk i stedet erfare at e-poster ofte ikke blir besvart. Etter å ha ventet på svar i flere uker, tok jeg derfor telefonen fatt. Da jeg til slutt ringte NT, viste det seg at mailen var mottatt og lest, men hadde havnet i glemmeboken. Men de ville gjerne hjelpe meg med å skaffe informanter, og tre dager senere mottok jeg navn og telefonnummer på ni informanter som hadde sagt seg villig til å stille til intervju. Dette var selvfølgelig oppløftende, og jeg var lettet fordi jeg hadde vært forberedt på at det kunne være vanskelig å få tak i informanter, særlig fordi dette var noe jeg i liten grad kunne påvirke selv.

Jeg begynte å bli klar for å sette i gang med intervjuene, da jeg mottok en ny mail fra NT, denne gang fra en annen ansatt. Hun skrev at de veldig gjerne ville ha et møte med meg, og at de ønsket at jeg ventet med intervjuene til dette møtet hadde funnet sted, fordi de ville diskutere et mulig samarbeid. Møtet ble ikke gjennomført før i slutten av mai, altså ca fire måneder etter at jeg hadde kontaktet NT for første gang. Med dette fikk jeg erfare hva ulike metodebøker på forhånd hadde fortalt meg: Man er stort sett avhengig av andre for å få gjennomført et kvalitativt forskningsprosjekt, og det går som regel ikke helt knirkefritt (Thagaard, 1998: Kap 3, Widerberg, 2001: Kap 5). Da møtet hadde funnet sted ble det klart at NT og jeg hadde for ulikt fokus til at et samarbeid om selve oppgaven kunne gjennomføres. Nesten fem måneder hadde da gått, og på toget hjem fra Hamar følte jeg at jeg fortsatt ikke hadde beveget meg fra startstreken.

Til tross for at det ikke kom til å bli noe videre samarbeid med NT, var jeg takknemlig for at de hadde hjulpet meg med å rekruttere informanter. De første informantene ble intervjuet høsten 2005, etter at jeg selv kontaktet dem per telefon. De to første informantene bodde i Oslo-området, så dette bød ikke på reisemessige problemer. De neste informantene bodde lenger unna, og jeg kontaktet derfor NT igjen med forespørsel om de kunne hjelpe meg med å rekruttere noen informanter som bodde nærmere Oslo. Jeg fikk til svar at de skulle forsøke å hjelpe meg med dette, men at de for tiden hadde det litt travelt. Jeg ventet stadig på svar etter å ha kontaktet dem en rekke ganger, og fant til slutt ut at jeg ville komme bedre ut av å bruke noen reisedøgn, enn å bli sittende og vente. De neste tre informantene ble intervjuet i begynnelsen av 2006. Jeg forsøkte også å rekruttere en informant ved å kontakte en lottomillionær som hadde stått frem i media, men dette førte ikke frem til intervju. Slik Karin Widerberg beskriver det i "Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt" (2001) fikk jeg oppleve at tidsperioden for intervjuene strakk ut i tid, og at det også ble en del "tapt tid" i denne perioden (Widerberg, 2001: 74-75).

Det er flere grunner til at jeg har valgt å ikke intervju flere enn fem informanter. For det første har det vært problematisk å få gjennomført flere intervjuer fordi informantene NT har rekruttert befinner seg veldig spredt i landet. Hadde jeg på forhånd visst hvordan prosjektet og samarbeidet med NT ville utvikle seg, ville jeg nok ha satt av litt tid til å reise rundt og

intervjue informantene i startfasen av prosjektet. Men grunnet venting på møtet med NT, ble ikke dette aktuelt. Siden dette møtet ikke fant sted før i slutten av mai 2005, har jeg hele tiden hatt tidspresset hengende over meg, og valgte derfor å ikke prioritere å reise rundt for å intervju flere informanter enn nødvendig. Jeg vurderte å utføre telefonintervjuer, men gikk bort fra dette fordi jeg ønsket å benytte meg av ansikt til ansikt intervju av alle informantene. Det antas at en slik intervjuform skaper en bedre kontakt mellom intervjuer og informant, og at samtalen blir mer åpen enn over telefon (Jacobsen, 2003: 131).

Det er ikke lett på forhånd å vite hvor mange intervjuer en bør gjøre. Verken lærebøker, veileder eller medstudenter kan gi et entydig svar på dette. Man må derfor føle seg frem, og vurdere når man har opparbeidet tilstrekkelig datamateriale. I mitt tilfelle synes jeg at de fem intervjuene har ført til nok analysemateriale. Dette kan begrunnes både med oppgavens omfang, tidsperspektivet og at intervjuene i stor grad bekrefter hverandre. Med bekreftbarhet mener jeg at mine tolkninger av intervjuene viste at det var en del likhetstrekk mellom informantenes uttalelser. Tove Thagaard foreslår at "For å vurdere egne tolkninger er det viktig at forskeren går kritisk gjennom analyseprosessen. En kollega kan eventuelt spille djevelens advokat og kritisk vurdere forskerens analyser" (Thagaard, 1998: 181). Jeg har selv brukt mye tid på å gå gjennom intervjumateriale, og veilederen min har stilt som "djevelens advokat". Vi var begge enige i at de fem intervjuene ga tilstrekkelig materiale for analyse. Hadde ett eller flere av intervjuene skilt seg kraftig ut, kunne det blitt mer aktuelt å utføre flere intervjuer.

Siden alle mine informanter er rekruttert av NT, er det viktig å ha i bakhodet at selskapet trolig ikke er interessert i å skape negativ omtale for seg selv. Det er derfor lite sannsynlig at de ville gi meg informanter som de visste hadde hatt svært negative opplevelser i etterkant av gevinsten.

Intervjuguide

En intervjuguide kan beskrives som en veiledning for intervjueren, hvor ulike temaer er satt i en viss rekkefølge. Det er likevel nødvendig å kunne være fleksibel, fordi samtalen er dynamisk, og ett tema kan naturlig føre med seg et annet og endre spørsmålsrekkefølgen

(Thagaard, 1998: 86). I min studie har idealet om åpenhet blant annet innebåret at jeg har operert med en ganske omfattende intervjuguide som tar for seg mange av områdene i livet som kan tenkes å bli påvirket av en lotterigevinst. Intervjuguiden ble utviklet etter at jeg hadde lest en undersøkelse om finske lottomillionærer kalt "Hitting the jackpot, lives of lottery millionaires" (Falk & Maenpaa, 1999). Jeg lot meg inspirere av denne boken, og utviklet en intervjuguide med utgangspunkt i disse lottomillionærenes uttalelser om hvordan lottomillionene hadde påvirket ulike områder i livene deres. I tillegg ønsket jeg å spørre informantene konkrete spørsmål om lykke, hva som gjør dem lykkelige, og om lottogevinsten hadde gjort dem lykkeligere. Grunnen til at jeg ville spørre informantene om lykke, var at dette var et aktuelt tema som stadig dukket opp i ulike medier og samfunnsdebatter. Disse iakttagelsene er klare eksempler på at man ikke går ufarget inn i et prosjekt. Man blir både påvirket av den litteraturen man tilegner seg og det som rører seg i samfunnet for øvrig.

Jeg valgte å begynne med spørsmålene om lykke, fordi jeg ikke ville at disse svarene skulle bli altfor farget av spørsmålene som dreide seg om lottogevinsten. Jeg var klar over at dette var et dristig valg, fordi et tema som lykke kan oppleves som ganske stort og voldsomt å begynne med. Jeg anså det likevel som hensiktsmessig å starte med disse spørsmålene, men sørget for at spørsmålene ville komme igjen senere i intervjuet, i tilfelle noen skulle få problemer med å svare. De videre spørsmålene i intervjuguiden tar i stor grad sikte på å finne ut om informantene har opplevd endring i ulike livsområder i etterkant av gevinsten (se vedlegg 2).

Informantene

Jeg har gjort fem intervjuer i forbindelse med oppgaven. Informantgruppen har bestått av to ektepar, hvor *hun* i begge tilfellene hadde vunnet, og tre menn. Jeg hadde ingen preferanser på forhånd når det gjaldt kjønn, og at det har blitt en lett overvekt av menn beror på tilfeldigheter. Jeg har latt det være opp til informantene selv å bestemme hvor de ville la seg intervjuer, og dette har ført til at jeg har gjort intervjuer både hjemme hos informantene, hjemme hos meg selv og på kafé. Informantene har alle vunnet i Lotto eller Vikinglotto etter 2000, og gevinstene har variert fra ca 2 500 000 kr til ca 10 000 000 kr. En av informantene har vunnet to ganger. Jeg vil i denne oppgaven omtale de intervjuede enten som informantene

eller lottomillionærene. I tillegg har informantene fått fiktive navn som vil bli tatt i bruk ved gjengivelser av samtaler og lignende. Jeg har valgt å kalle informantene for Kari og Ola, Reidun og Jan, Leif, Hans og Nils . Jeg vil også presisere at jeg av og til bruker ordet ”informanten” om ektepar. Dette er i tilfeller hvor begge ektefeller uttrykker noe med enighet, og er gjort for enkelthets skyld.

Jeg hadde ikke anledning til å utføre prøveintervju med en lottomillionær, men jeg gjorde et prøveintervju med ei venninne som spilte rollen som lottovinner. På denne måten fikk jeg vært gjennom intervjuet muntlig, samtidig som jeg fikk tilbakemelding på spørsmålene.

Intervjuene

Intervjusituasjonen byr på en rekke utfordringer for intervjueren. Man må stille spørsmål, observere, lytte, gi respons på svarene og samtidig drive intervjuet fremover. Man må vurdere hvor det greier seg med kortfattet informasjon, og hvor det er viktig å gå i dybden (Thagaard, 1998: 82). Som intervjuer må man prøve å få informanten til å åpne seg, og dette avhenger igjen av om man har klart å bygge en tillitsrelasjon til personen man intervjuer. Tillit oppnås ikke av seg selv, og det kan være vanskelig å få tillit hos en person man aldri har møtt før, og kun skal tilbringe kort tid med (Jacobsen, 2003: 136). Det er derfor viktig at man tar noen forholdsregler når man skal intervjuer. Under mine intervjuer passet jeg på å kle meg nøytralt, og startet samtalen med å gi informanten et informasjonsskriv som de kunne lese gjennom. Ofte ble det også litt småprat om løst og fast før vi tok fatt på selve intervjuet, noe som var med på å gjøre stemningen mer avslappet.

Egenskaper som alder og kjønn kan påvirke relasjonen mellom intervjuer og informant (Thagaard, 1998, Widerberg, 2001). Jeg opplevde det å være en ung intervjuer (midten av 20-årene) som positivt. Alle informantene var betraktelig eldre enn meg, noe som nok bidro til at jeg inntok en litt ”naiv” og ydmyk forskerstil. Jeg følte at informantene oppfattet meg som veldig lite skremmende, og at aldersforskjellen var med på å jevne ut maktbalansen i situasjonen. Jeg tror også alderen min var med på å minske den sosiale avstanden som kanskje ville oppstått med noen av informantene, dersom jeg hadde vært en eldre forsker. Noen av informantene inntok en ”jasså, du kommer fra universitetet”-holdning, men det virket som om

min student-posisjon var med på å ufarliggjøre situasjonen litt. Intervjuene mine har vært positivt ladet fordi det har vist seg å være et lite problematisk tema for informantene. Jeg har i ettertid tenkt at min alder kunne vært et større problem hvis noen av informantene hadde hatt flere negative erfaringer. I slike tilfeller kunne kanskje alderen virket mot meg, ved at de ikke hadde tatt meg seriøst nok. Når det gjelder kjønn har jeg ikke opplevd at dette har påvirket relasjonen betydelig i mine intervjuer.

Det anbefales gjerne at man bygger opp intervjuet på en slik måte at man begynner med lettere generelle spørsmål, for så å komme inn på mer komplekse spørsmål (Thagaard 1998, Jacobsen, 2003). I mine intervjuer kommer jeg inn på temaet lykke rett etter personalia-spørsmålene. Noen av informantene har hatt problemer med å svare på disse spørsmålene, og de reagerer gjerne med latter. Jeg har etter hvert intervju vurdert om jeg følte at å begynne med dette temaet har ”skadet” relasjonen eller resten av intervjuene på noen måte, men har ikke opplevd det slik i noen av tilfellene. Jeg synes det har vært viktig å ha disse spørsmålene først, for det har vært tydelig at lykkespørsmålene som kommer senere i intervjuet blir påvirket av at samtalen i stor grad handler om lottogevinsten. Det var altså et bevisst valg å starte med spørsmålene om lykke, fordi jeg mente det var viktig å introdusere dette temaet tidlig i intervjuet.

Selv om jeg har operert med en omfattende intervjuguide, har jeg ikke latt meg styre av denne. Jeg har tatt utgangspunkt i guiden, men rekkefølgen av temaer og spørsmål har variert. Informantene har gjerne naturlig kommet inn på de ulike temaområdene, noe som bare har vært positivt. Det er viktig å være fleksibel overfor informantene, slik at ikke strukturen forstyrrer de naturlige resonnementene eller fortellingene (Repstad, 1993: Kap 3).

Intervjuene mine er preget av at informantene må gjøre noen retrospektive refleksjoner. Jeg spør blant annet om hvordan de trodde det ville føles å vinne i Lotto før de selv vant. Det er viktig ved slike spørsmål å være klar over at minner fra fortiden kan ha en tendens til å omformes slik at de samsvarer med de nåværende oppfatningene. Det er dessuten vanskeligere for folk å huske tanker og følelser enn konkrete hendelser (Repstad, 1993: 71-73). Det er også verdt å merke seg at informantene på forhånd vet hva samtalen skal dreie seg om. Dette kan være med på å bidra til at de tenker gjennom opplevelser og historier i forkant

av intervjuet. Kanskje gjør de i den forbindelse seg også noen tanker om hvordan de ønsker å fremstå og presentere seg selv under intervjuet. Dette kan ha både positiv og negativ innvirkning på materialet. Det kan være positivt at informantene har tenkt gjennom ting, er forberedt og husker hendelser. På den annen side kan det være negativt hvis de ønsker å presentere seg selv på en viss måte, og lar dette farge hva de velger å fortelle.

Som intervjuer er det viktig å være oppmerksom på forholdet mellom nærhet og distanse (Fog, 1994, Repstad, 1993: Kap 3). Man må sørge for å komme nær nok informanten til at de deler informasjon med deg, samtidig som man distanserer seg, slik at man kan oppdage sammenhenger eller mønstre. Siden det å vinne i Lotto er en spesiell situasjon, hadde ikke jeg erfaringer som gjorde at jeg kunne kjenne meg igjen i informantenes svar om dette temaet. Jeg hadde ikke en umiddelbar forståelse av det informantene snakket om, så oppfølgingsspørsmål kom derfor ofte naturlig. Men på den annen side kan det også være at distansen av og til har vært for stor til at jeg har evnet å tenke ut spørsmål som kunne vært interessante, nettopp fordi det er en vanskelig situasjon å sette seg inn i. Når det gjaldt temaet lykke, bar jeg på flere forforståelser, og det påvirket samtalen ved at jeg ikke alltid ba dem utdype like mye. Når man tror at informanten har samme oppfatning av noe som deg selv, kan informasjon gå tapt, fordi man lettere tar ting for gitt. Da har man kommet for nære informanten. Det er derfor viktig å strebe etter et balansert forhold mellom nærhet og distanse, slik at man kan se materialet med et så klart blikk som mulig (Fog, 1994, Repstad, 1993: Kap 3).

Båndopptager har blitt anvendt under samtlige intervjuer, og alle intervjuene har blitt transkribert. Ingen av informantene har hatt innvendinger mot at intervjuene har blitt tatt opp på tape, selv om båndopptakeren stort sett har blitt kommentert av informantene. Dette har vært i startfasen av intervjuene, og det har ikke virket som om de har brydd seg om opptageren, når intervjuet har kommet i gang. Intervjuene har hatt en lengde fra én til to timer.

2.3 Minnearbeid

Idealet om å inneha et åpent sinn har vært viktig for meg, men jeg har også fått innse hvor vanskelig dette faktisk er i praksis. Jeg har hele tiden måttet jobbe med å bli bevisst mine egne

tanker, oppfatninger og meninger, for å forsøke å ikke la det farge prosjektet i for stor grad. I den forbindelse, har jeg benyttet meg av såkalt minnearbeid, slik Karin Widerberg presenterer det i sin bok "Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt" (2001: 40-43). Minnearbeid består i å nedtegne sine egne tanker og følelser rundt et tema, slik at man blir dem mer bevisst. I mitt tilfelle ble minnearbeidet utført underveis i prosessen, da jeg forsto at dette ville være nyttig i forhold til et av hovedtemaene i oppgaven; lykke. Da jeg hadde gjort mine to første intervjuer oppdaget jeg at begge disse informantene manglet ord når de skulle snakke om lykke og hva som gjorde dem lykkelige. Jeg hadde selv ikke gjort meg opp så mange tanker om lykketematikken på forhånd, men innså da at dette var noe jeg burde ta tak i. Jeg skrev derfor ned mine tanker rundt temaet, dvs alt jeg forbinder med ordet lykke og hva som gjør meg lykkelig. Jeg ble også veldig opptatt av temaet generelt, og har i tillegg til mine egne nedtegnelser fått venner til enten å fortelle eller skrive ned hva de legger i ordet lykke. Denne øvelsen har vært vesentlig i mitt arbeide, fordi den har fått meg til å forstå hvor ulik oppfattelse man kan ha av ett og samme ord. Dette har igjen gjort meg mer forberedt og åpen i intervjusituasjon, både fordi jeg er forberedt på at det er et problematisk tema, og fordi jeg ikke har noen klare forventninger til svarene. Det har dessuten gjort det lettere å variere eller endre spørsmålene om lykke, ettersom jeg selv har blitt mer klar over de mulige variasjonene i svarene.

2.4 Analyse og tolkning

Tolkning av data

Da jeg satte i gang med å intervjuere lottomillionærene hadde jeg ikke noen klar formening om hvordan jeg skulle fortolke dataene. Jeg hadde ikke lagt opp noe løp for analysen. Da jeg var ferdig med å transkribere intervjuene satt jeg med et datatilfang på nesten to hundre sider. Det finnes ulike måter å ta tak i et slikt materiale på, og ett valg er om man vil gjøre det manuelt eller maskinelt (Widerberg, 2001: 126). Jeg valgte å gjøre det på den "gammeldagse" måten; med fargetusjer og kartotekkort (jf Widerberg, 2001:126). Dette valget bunnet i at jeg ikke

hadde kjennskap til maskinelle kvalitativ-metodeverktøy, noe jeg etter hvert innså at kanskje hadde vært lurt å gjøre seg kjent med.

Uansett hvordan man velger å ta fatt på datamaterialet, er det ikke til å komme fra at å analysere data er en stor jobb. Man må lytte og notere, og hele tiden bevege seg mellom helheten og delene. Man tolker for eksempel et intervju på én måte når det står for seg selv, mens andre tolkninger kan komme inn når man ser det i sammenheng med andre intervjuer. Som Søren Kjørup beskriver den hermeneutiske praksis: ”For å forstå må man dels analysere det enkelte, dels syntetisere til en helhet” (Kjørup, 1997: 270). I et prosjekt som dette oppstår en runddans, som gjør at man stadig beveger seg frem og tilbake i materialet. I tillegg er man som menneske og samfunnsmedlem selv en del av prosjektet, nettopp fordi man studerer menneskelige praksiser i det samfunnet en selv lever i (Widerberg, 2001: Kap 1). Alt dette påvirker ens holdninger, og tolkninger av materialet. I tillegg er det viktig å presisere at analyse er noe som foregår hele veien i prosessen; fra begynnelse til slutt. Det er likevel slik at noe av analysen preges av mer bevisste valg, for å organisere og systematisere funnene.

”Data taler ikke for seg selv. De må fortolkes” (Repstad, 1993: 83). Det finnes ulike måter å gripe fatt materialet på, og man må etter hvert velge seg noen verktøy eller rammer for fortolkning, slik at man ikke går seg helt vill i materialet. Siden jeg hadde valgt en empirinær tilnærningsmåte, ønsket jeg å finne temaer som slo meg som interessante i det empiriske materialet (jf Thagaard, 1998: Kap 8, Widerberg, 2001: 127). Jeg gjorde en temabasert analyse, hvor jeg valgte ut temaer og kodet materialet etter de valgte temaene. Jeg valgte ut ett og ett tema, og gikk deretter gjennom alle intervjuene, med temaet som utgangspunkt. ”Et hovedpoeng er å gå i dybden på de enkelte temaene. Sammenligning av informasjon fra alle informanter kan gi en dyptgående forståelse av hvert enkelt tema” (Thagaard, 1998: 149). Jeg valgte å gjøre det slik for å få oversikt, og for å kunne se likheter og ulikheter mellom informantenes uttalelser. Som Fog sier: ”Det jeg søker etter, når jeg går i gang med at fortolke og forstå utskriftene, er *meningen* – i den enkelte udskrift og i udskriftene set i sammenheng” (Fog, 1994: 177-178). Fog påpeker videre at sammenheng ikke er det samme som overensstemmelse, men at hun ønsker å finne meningsfylte sammenhenger ut fra

tolkningen av materialet. Disse tolkningene og sammenhengene må igjen knyttes til den viten hun på forhånd besitter (Fog, 1994: 178).

Valg av temaer for analyse ble gjort underveis i prosessen. Noen temaer slo meg som spesielt interessante allerede før intervjuene, mens jeg ikke evnet å se andre før sent i analyseprosessen. Man oppdager hele tiden nye sider ved materialet, og det ”tause” innholdet blir også tydeligere etter hvert som man blir bedre kjent med materialet (jf Widerberg, 2001: 127). I mitt tilfelle kan dette eksemplifiseres med temaene *lykke* og *norske verdier*. Å spørre informantene om lykke var et valg jeg hadde gjort allerede i planleggingsfasen, og et tema jeg syntes var interessant allerede fra begynnelsen av. At verdigrunnlaget til informantene skulle bli tema for analyse, ble på den annen side ikke klart før sent i prosessen. Jeg hadde ikke eksplisitt spurt informantene om verdigrunnlag, men oppdaget etter hvert at de ga uttrykk for en del verdier gjennom sine uttalelser. Dette syntes jeg var spennende, og ønsket derfor å se nærmere på dette.

Som tidligere nevnt blir man, grunnet omfang og tid, nødt til å gjøre noen valg underveis. Dette gjelder også i forhold til analysen. Jeg var innom flere temaer, før jeg innså at jeg måtte forkaste flere enn jeg kunne ta for meg. Jeg endte til slutt på tre hovedtemaer som danner utgangspunkt for denne oppgaven: *Drømmen om å vinne i Lotto*, *lykke* og *norske verdier*. Ut fra disse har det dannet seg undertemaer som har tiknytning til det overordnede temaet.

Fra empiri til teori

Som sagt har Grounded Theory-prinsippet vært utgangspunkt for hvordan metoden i dette prosjektet har blitt utført. Selv om man aldri går ufarget inn i et prosjekt, kan man ha som mål å trekke teori ut av empiri, i stedet for å la et teoretisk utgangspunkt styre prosessen. Det er likevel igjen viktig å presisere at man alltid påvirkes av den kunnskapen man besitter (Thagaard, 1998: Kap 9). I mitt tilfelle vil jeg si at forkunnskaper i stor grad har påvirket mine valg underveis. Særlig kan dette sies å gjelde analyseprosessen og hvilke teorier jeg har knyttet til de empiriske funnene. Som Pål Repstad sier så treffende:

Virkeligheten skal ikke tvinges inn i forskerens snevre kategorier. Dette høres sunt og demokratisk ut. Men i praksis kan det være en ganske tyngende situasjon for en

forsker å ha som mandat å finne ut noe interessant om et eller annet tiltak (...) uten at det eksisterer noen problemstilling overhodet, utover det å se på sakene (Repstad, 1993: 85).

Jeg hadde behov for å se de empiriske funnene mine i lys av noe, og med dette tar man seg bruk av ulike teorier. Valg av teori har igjen blitt påvirket av hva jeg tidligere hadde kjennskap til, fordi jeg automatisk knyttet empirien til ulike forforståelser. Dette er en prosess man har liten kontroll over, og som påvirker hele arbeidet. Et valg som likevel var veldig bevisst, var å ta i bruk flere ulike teorier, i stedet for å konsentrere meg om en eller to teorier. Dag Ingvar Jacobsen viser til Gareth Morgan, og hevder at "(...) alle fenomener er komplekse og at de til dels bærer i seg grunnleggende paradokser. Hvis vi bare fortolker resultatet i lys av én teori, vil vi få et skjevt og utilstrekkelig bilde av fenomenet" (Jacobsen, 2003: 377). Jeg har ønsket å se funnene i empirien i lys av ulike teorier og perspektiver, for å forsøke å se et sammensatt bilde. Dette har igjen påvirket oppgavens struktur, ved at jeg ikke har en klar teoretisk forankring eller utgangspunkt. Jeg har i stedet tatt i bruk flere teoretiske perspektiver for å belyse ulike sider av materialet.

2.5 Etikk

Å bestille en samtale i profesjonelt øyemed, for å utforske sider ved informantens private liv, byr alltid på etiske dilemmaer. En bør derfor følge noen etiske retningslinjer for å i størst mulig grad ivareta informantene. En av disse retningslinjene dreier seg om at det skal være informert samtykke (Jacobsen, 2003: 393-395). I mitt prosjekt har hva intervjuet skal omhandle på forhånd vært presentert for informantene. De ble opplyst om temaet allerede da NT kontaktet dem med forespørsel om intervju, og de fikk det presentert nærmere da jeg senere tok kontakt per telefon. I tillegg fikk de et informasjonsskriv som de måtte lese gjennom før vi startet intervjuet (se vedlegg 1). Slik fikk de en viss innsikt i hva samtalen skulle dreie seg om, og de ble også informert om at de hadde mulighet til å trekke seg som informanter når som helst i prosjektet hvis de skulle ønske det. De ble også opplyst om at de ville anonymiseres og at intervjuene ville bli analysert og satt i sammenheng med aktuell teori.

Selv om informantene har samtykket, betyr det selvfølgelig ikke at forskeren har gjort sitt i forhold til det etiske. Et problem som kan oppstå er å sikre informantenes anonymitet (Thagaard, 1998: 199-202). I mitt utvalg kjenner ikke informantene hverandre, så det er ikke et problem at de kan gjenkjenne hverandre. Det at utvalget er såpass lite byr dog på problemer i forhold til at informantene kan gjenkjenne seg selv. Selv om informantene har fått fiktive navn, og stedsnavn og lignende er fjernet fra sitater, kan det være at de husker hva de har sagt, og derfor kjenner seg selv igjen. Det kan oppleves ubehagelig for informantene å se sitater tatt ut av sammenheng, og at de blir forstått og tolket på en måte som de selv kanskje ikke kjenner seg igjen i (Thagaard, 1998: 201-202). Thagaard hevder at ”det er viktig å ta hensyn til hvilken betydning det kan ha for informanten å bli studert og skrevet om” (Thagaard, 1998: 205). Jeg kan ikke på forhånd forutse hvilke konsekvenser det å se seg selv tolket kan føre til for informantene. Det er likevel slik at man må vurdere de etiske dilemmaene i forbindelse med hver enkelt informant, hvert enkelt intervju og hver enkelt fremstilling av disse. I min studie har temaet vist seg å være lite problematisk for informantene. Dette er noe betryggende for meg som forsker. Men på den annen side kan det å vite at det ikke er et ømfintlig tema for de intervjuede kanskje gjøre en selv mer kynisk i forhold til behandling og fremstilling av data. Selv om jeg føler at jeg har gjort mitt beste for å ivareta informantene, kan min forståelse av dem som personer og deres situasjon ha påvirket hvordan jeg har valgt å fremstille dem. Kanskje hadde jeg valgt en annen fremstillingsform, som for eksempel idealtyper, hvis temaet viste seg å være ømfintlig. Igjen viser det seg altså at forskerens forståelser og tolkninger i aller høyeste grad påvirker hele prosjektet, og styrer alle retninger det tar.

Dette prosjektet er meldt til, og godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste A/S.

2.6 Avsluttende kommentar

Denne oppgaven baserer seg på fem kvalitative intervjuer av norske lottomillionærer. Informantene har blitt spurt en rekke spørsmål som dreier seg om drømmen om- og opplevelsen av å vinne i Lotto. Jeg har valgt å utføre en temabasert analyse, og vil videre i

oppgaven presentere disse temaene i hvert sitt kapittel. Neste kapittel vil ta for seg *drømmen om å vinne i Lotto*.

3. Drømmen om å vinne i Lotto

Jeg vil i dette kapitlet kort presentere lottospillet. Deretter vil jeg ta for meg teorier som peker på trekk ved et moderne samfunn, fordi lottodrømmen kan sees i lys av ideen om et slikt samfunn. Videre vil jeg legge frem hva informantene uttrykte i forbindelse med drømmen om å vinne i Lotto, og sette disse uttalelsene i sammenheng med aktuell teori.

3.1 Lotto

Lotto er i dag det desidert største pengespillet i Norge. De fleste kjenner til lottospillet, som er et rent tilfeldighetsspill, og derfor overhodet ikke baserer seg på kunnskap eller ferdigheter. Lotto spilles ved at man velger sju tall av trettifire mulige, og leverer disse i form av en kupong, eller elektronisk via mobil eller PC. Hvis alle ens tall blir trukket, noe det er ca 1: 5 000 000 sjanse for at skjer, vinner man hovedpotten som gjerne er på flere millioner, avhengig av antall vinnere. Lotto utgjorde 36, 1 prosent av spilleinntektene til Norsk Tipping i 2003. Samme året hadde Lotto gjennomsnittlig 1 530 000 spillere hver uke, hvorav 47 prosent var kvinner og 53 prosent var menn. Gjennomsnittsalderen til spillerne var femti år, og den gjennomsnittlige innsatsen per uke var 45 kr. I tillegg til det vanlige lørdagslotteriet, kommer lignende spill som Vikinglotto, Joker, Extra og Flax. Disse spillene, med unntak av Flax, har også over en halv million spillere per uke⁷ Dette vil altså si at en stor del av Norges befolkning hver uke bruker tid og penger på disse spillene, hvor de i realiteten har en ekstremt liten sjanse for å vinne mer enn de satser. Norsk Tippings visjon er ”Vi gir drømmen en sjanse”, og dette slagordet har tydeligvis truffet noe i den norske befolkningen. Norge er nemlig Nordens ledende pengespill-land (Fekjær, 2002).

⁷ (<http://www.norsk-tipping.no/>).

3.2 Vår verden og våre drømmer

Våre drømmer⁸ må sees i kontekst med den verden vi befinner oss i. Drømmene utvikler seg i tråd med tiden og samfunnet. Det er derfor nødvendig å se drømmene i lys av samfunnet. Selve lottodrømmen er en relativt ny drøm, i og med at spillet er ganske nytt. Selv om pengespill har eksistert til alle tider, er lottospillet omfang og markedsføring også med på å bidra til at drømmen har blitt ”allmannseie”. Årsaker til hvorfor denne drømmen har blitt så stor kan være grunnet i tilgjengelighet, men de kan også ligge i endringene i samfunnet.

Under samtalene med informantene oppfattet jeg det slik at drømmen om å vinne i Lotto kunne knyttes til materielle goder. Likevel er det slik at en del anskaffelser i dagens samfunn kan sees på som materielle og immaterielle på samme tid. De teoretiske perspektivene jeg har valgt å trekke på i dette kapitlet tar for seg ulike dimensjoner som kan knyttes nettopp til denne tematikken.

Jeg vil nedenfor skissere noen av aspektene ved det mange vil kalle et moderne samfunn. Jeg vil først gjøre rede for Anthony Giddens’ viktigste karakteristikk av det moderne samfunn, deretter Rolf Jensens og Colin Campbells oppfatning av den materielle revolusjon. Videre tar jeg for meg Giddens tese om at selvidentitet kan sees på som et refleksivt prosjekt. Etter dette peker jeg på temaer som kan knyttes til ideen om et slikt refleksivt samfunn. Jeg vil i den forbindelse ta for meg Ivar Frønes’ og Ragnhild Brusdals anvendelse av begrepet selvrealisering, samt begrepet ”Det Gode Liv”, og hva nordmenn hevder at de behøver for å få det bedre.

⁸ Jeg bruker ordet drøm, slik det snakkes om i dagligtalen, og som igjen kan beskrives som: (urealistisk) forestilling, håp om et fjernt mål; sterkt ønske; luftslott, fantasibilde (<http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=dr%F8m&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j>).

Det moderne samfunn

Anthony Giddens er opptatt av det moderne samfunns dynamiske karakter. Han sammenfatter hovedskillene mellom de førmoderne- og moderne samfunn i tre hovedpunkter: 1) Atskillelse av tid og rom, 2) Utleiring og 3) Modernitetens refleksivitet.

Giddens hevder at atskillelsen av tid og rom er en av de viktigste forutsetningene for det moderne samfunn. "Dette fenomenet bidrar til å åpne opp et mangfold av endringsmuligheter gjennom å løsgjøre seg fra de begrensninger som skyldes lokale vaner og praksiser" (Giddens, 1997: 23). I det moderne samfunn kan mange menneskers handlinger koordineres, selv om disse er atskilt i tid og rom. Dette er en vesentlig forutsetning for å effektivisere og optimalisere organiseringen av samfunnet (Giddens, 1997: 21-23).

Atskillelsen av tid og rom er også en forutsetning for det Giddens kaller sosiale systemers "utleiring". Med utleiring mener Giddens at sosiale relasjoner ikke lenger kun finner sted i lokalsamfunnene, men eksisterer på tvers av dimensjonene tid og rom.

Giddens skiller mellom to typer utleiringsmekanismer, hvorav den ene betegnes som symbolske tegn, og den andre omtales som ekspertsystemer. Begge disse mekanismene hevder han er sentrale i utviklingen av moderne samfunnsinstitusjoner. Symbolske tegn kan sees på som utvekslingsmedier, og et godt eksempel på dette er pengetegnet, som med sin standardiserte verdi muliggjør uendelig mange transaksjoner, selv for personer som aldri fysisk møtes. Ekspertsystemer er en annen utleiringsmekanisme, som forårsaker at vi til enhver tid tar del i, og omgir oss, av ulike systemer som innehar ekspertise av ulik art. Selv når vi sitter hjemme i vår egen stue, hevder Giddens at vi er del av et slikt system, fordi selve bygget vi befinner oss i, er konstruert av et ekspertsystem (Giddens, 1997: 24-29). Symbolske tegn og ekspertsystemer utgjør abstrakte systemer, som Giddens igjen hevder krever stor grad av tillit fra samfunnsborgernes side. Vi må altså ha tiltro til systemenes pålitelighet (Giddens, 1997: 27-32). Vi ville for eksempel ikke benyttet oss av penger som utvekslingsmedie, hvis vi ikke hadde tiltro til pengenes verdi.

Giddens er opptatt av refleksivitet som et menneskelig, men også som et moderne fenomen. I det moderne samfunn fører regelmessig bruk av institusjoner og viten til økt refleksivitet, som

igjen fører til et stadig foranderlig samfunn. Vi handler ikke lenger kun ut fra tradisjoner, men vi reflekterer over og vil begrunne våre handlinger. ”Det moderne samfunnslivs refleksivitet består i at sosiale praksiser konstant undersøkes og omformes i lys av innkommende informasjon om de samme praksiser, og følgelig endrer sin karakter på grunnleggende vis” (Giddens, 1997: 35).

Den materielle revolusjon

I følge Rolf Jensen har 1900-tallet vært preget av en materiell revolusjon uten sidestykke. Velstanden i de rikere landene har blitt mangedoblet, og livsstilen endret seg betraktelig. ”Resultatet har vært en enorm fokusering på den materielle side ved tilværelsen” (Jensen, 2003: 26). I det materialiserte samfunn presenterer vi oss gjennom ting; tingene forteller en historie om oss. Jensen er i ”The Dream Society” også opptatt av at mennesker etterspør eventyr. Vi søker opplevelser gjennom eventyr, og eventyrene er også en måte å presentere oss på. Han trekker frem aktiviteter som fjellklatring og ballongferder, som nå markedsføres som eventyrlige opplevelser. Jensen hevder at mennesker alltid har vært opptatt av eventyr, men at eventyrene gjennom den materielle revolusjon, nå også har blitt stort på markedet. I tillegg til at eventyrene blir til varer i seg selv, har også en rekke relaterte produkter gjort sitt inntog på eventyrmarkedet. For eksempel blir visse klokke modeller assosiert med blant annet Mount Everest, og blir gjennom dette en del av eventyret. (Jensen, 2003: Kap 2). Jensen mener altså at vi etterspør eventyr ved at vi søker aktiviteter som appellerer til følelsene. Samtidig er de med på å fortelle andre hvem vi er.

Colin Campbell hevder i boken ”The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism” (1990) at nåtidens mennesker har en ubegrenset lyst på flere og flere goder. Når ett ønske blir oppfylt, vil det stadig dukke opp et nytt ønske, uansett om man er fattig eller rik. Campbell hevder at denne tendensen har vokst ut av det han kaller ”revolusjonen for økte forventninger”. En slik revolusjon er et resultat av at tradisjonelle samfunn har gjennomgått en rekke endringer assosiert med utvikling og modernisering. Medlemmene av disse samfunnene utvikler forventninger som er så høye at de ikke vil stemme overens med

virkeligheten. ”Revolusjonen for økte forventninger” blir derfor også kalt ”revolusjonen for økte frustrasjoner” (Campbell, 1990: Kap 3).

Selvidentitet som refleksivt prosjekt

Giddens hevder at vi lever i en høymodernitet som preges av en del usikkerhetsmomenter og risiko. Vi har flere valgmuligheter enn tidligere, og vi kan i mye større grad forme oss selv. Giddens peker på at man i førmoderne samfunn hadde liten eller ingen innflytelse på egen identitet, fordi kjønn, familie og sosial status var det som skapte identiteten, og dette var allerede fastsatt fra fødselen av. For oss som lever i høymoderniteten derimot, hevder han at selvidentitet er et refleksivt prosjekt⁹ (Giddens, 1996). ”Vi er ikke, hva vi er, men hva vi gjør oss selv til” (Giddens, 1996: 94). Selvidentiteten gjøres også eksplisitt, gjennom selvets fortelling, som igjen bør være autentisk (Giddens, 1996).

Vi blir, i følge Giddens, i høymoderniteten også tvunget til å velge oss bestemte livsstiler. ”En livsstil kan defineres som et mer eller mindre integrert sett av praksiser, som følges av individet, ikke alene fordi slike praksiser oppfyller nyttemessige behov, men også fordi de gir en materiell form til en spesiell fortelling om selvidentiteten” (Giddens, 1996: 100). Selvet har i dag altså større mobilitet, fordi vi i større grad kan gjøre valg ut fra hvem vi ønsker å være. Type livsstil er igjen med på å uttrykke dette.

Selvrealisering

Frønes og Brusdal er opptatt av det de kaller for selvrealisering, som på mange måter kan knyttes til Giddens refleksive selvidentitet. Det handler om å sette seg selv i sentrum og å se på seg selv som et unikt menneske. Selvrealisering begrunnes med *mening*, og det er om å gjøre å ”finne seg selv”. Selvrealiseringen er i utgangspunktet antimaterialistisk, men krever ofte materielle goder fordi symboler blir en viktig del av realiseringen. Hvor en reiser på ferie

⁹ Jeg vil påpeke at Giddens teori om selvidentitet som refleksivt prosjekt er en omdiskutert teori. Blant annet kan den kritiseres for å mangle empirisk belegg, og fordi en slik valgfrihet kan antas å kun gjelde visse segmenter i befolkningen.

er for eksempel ikke tilfeldig; reisemålet er gjerne en del av ens fortelling om seg selv. Frønes og Brusdals selvrealisering handler i likhet med Giddens' selvidentitet om valg. Valgene bør opptre både som unike og autentiske, og de bør være knyttet til følelser og opplevelser. I tillegg inngår valgene i et ønske om noe bedre. En bør velge det som vil være best for seg, og som kan bidra til å gjøre en lykkeligere (Frønes og Brusdal, 2001: 111-114).

Også i samfunnslivet er selvrealisering stadig et tema. I Jens Stoltenbergs nyttårstale 2006, tar han opp temaet ”å lykkes”. Statsministeren sier som følger: ”Alle har vi muligheter til å oppleve små eller store seire ved at vår innsats blir sett og anerkjent”¹⁰ (Stoltenberg, 2006). Han snakker videre om små og store drømmer, og hvor viktig det er at en opplever å virkeliggjøre noen av sine drømmer: ”Det er slik vi ønsker å skape dette samfunnet – slik at flest mulig av oss kan drømme store og små drømmer – og si hvorfor ikke? Det er dette som er de store spørsmål. Å gi rom for drømmene våre og gi mulighet for at vi kan gjøre dem om til virkelighet”¹¹ (Stoltenberg, 2006).

Statsministerens nyttårstale speiler som regel den tiden vi lever i, ved at aktuelle temaer blir tatt opp. Selv om Stoltenbergs tale mest sannsynlig ikke dreier seg om lottodrømmen, handler den om å ha mulighet til å realisere ønsker, mål og drømmer. Han snakker om fellesmål for nasjonen Norge, men også om individuelle ønsker og behov. Dette kan tolkes dit hen at vi i dagens Norge også bør ha mulighet til å realisere oss selv, i tillegg til å bidra til fellesskapet.

Drømmen om “Det Gode Liv”

Når vi drømmer om noe, innebærer drømmene som regel et ønske om forbedring av ulike livsaspekter. Våre drømmer innebærer idéer om et bedre liv. Dette blir gjerne kalt jakten på “Det Gode Liv”. Per Månson hevder at “Det Gode Liv” på mange måter kan sies å ikke

¹⁰ (http://odin.dep.no/smk/norsk/aktuelt/taler_artikler/taler_statsmin/001001-090870/dok-bn.html).

¹¹ (http://odin.dep.no/smk/norsk/aktuelt/taler_artikler/taler_statsmin/001001-090870/dok-bn.html).

finnes, annet enn som en forestilling om noe som ikke er (Månson, 2001). Det kan altså sees på som et utopisk ideal (Barstad & Hellevik, 2004: 9).

Hva som egentlig *er* “Det Gode Liv”, er et velkjent spørsmål, men det mangler et klart svar. Jeg vil slutte meg til idéen om at hva “Det Gode Liv” innebærer er ulikt fra person til person, men at det preges av den kulturen vi lever i. I Norge anses frihet som et av de viktigste idealene for et godt samfunn. Videre står også de klassiske idealene likhet og solidaritet, sterkt (Barstad & Hellevik, 2004). Sosiolog Stein Ringen mener at et godt liv må være preget av glede, selvom hva en opplever som gledesfylt er subjektivt (Ringen, 2000). Et godt liv bør i vår kultur også være meningsfylt (Frønes og Brusdal, 2001: 111-125).

Medienes fremstilling av “Det Gode Liv” kan likevel oppfattes som noe annet enn hva jeg har skissert ovenfor. “Det Gode Liv” i media dreier seg ofte om realisering av personlige ønsker og drømmer, men ønskene er ofte av materiell art, som for eksempel i form av design og interiør. “Det Gode Liv” knyttes gjerne til selvrealisering (Frønes og Brusdal, 2001), og selv om målet i seg selv ofte ikke er materialistisk, kreves det som regel en viss økonomisk frihet for å oppnå disse målene. For eksempel kan det dreie seg om å ta et sabbatsår fra jobben for å oppleve noe annet. Fokuset ligger ikke her på det økonomiske, men det fordrer likevel en god økonomi å gjennomføre noe slikt. “Det Gode Liv” som mediebegrep har altså i stor grad konsumsamfunnet som utgangspunkt, og tar som oftest en viss økonomisk frihet for gitt.

Hva ønsker nordmenn for å få et bedre liv?

Gjennom undersøkelser utført av Statistisk Sentralbyrå får vi vite at det nordmenn flest hevder å behøve for å få det bedre er mer fritid, bedre økonomi og bedre helse. 60 prosent av de spurte, hevder at de savnet noe bestemt som kunne være med på å bedre deres livssituasjon. Av disse 60 prosentene, svarer halvparten at bedre økonomi ville være en slik forbedringsfaktor. Mange ønsker også mer fritid. Hvilke ønsker en setter først avhenger i stor

grad av hvilken livsfase man befinner seg i. Småbarnsforeldre er for eksempel svært opptatt av fritid, mens helse har større betydning for eldre (Barstad, 1999)¹².

At bedre økonomi og mer fritid er svaralternativ med høyest score, er kanskje ikke så overraskende. ”Både tid og penger er generelle ressurser som gir frihet og muligheter til å realisere ønskemål” (Barstad, 1999)¹³. At disse er svarene som hyppigst går igjen, sier også noe om at vi er fornøyd med mange livsaspekter i Norge. Det er for eksempel få som savner en jobb å gå til, eller hevder at de savner støtte og forståelse fra sine nærmeste (Barstad, 1999)¹⁴.

Barstad trekker også inn ulikheter i prioriteringer i forhold til utdanning og økonomi. Høyt utdannede og høytlønnede prioriterer fritid, mens personer med lav utdanning og inntekt ønsker seg bedre økonomi, men også i stor grad forbedret helsetilstand (Barstad, 1999)¹⁵. Jeg vil ikke gå nærmere inn på årsakene til dette, men det er likevel funn det er verdt å merke seg.

3.3 Hvilke ønsker og drømmer har informantene?

Jeg har ovenfor presentert noen trekk ved det moderne samfunn, og hva nordmenn hevder de behøver for å få et bedre liv. Jeg vil nå legge frem hva informantene knytter til lottodrømmen.

Under intervjuene spurte jeg informantene om de dagdrømte om å vinne i Lotto, før de vant. Jeg spurte også om hvordan det føltes å drømme om å vinne i Lotto, og i hvilken grad virkeligheten hadde samsvart eller avveket fra drømmen. Videre spurte jeg informantene om de føler at lottodrømmen har gått i oppfyllelse og om hvilke drømmer de har nå. Jeg vil først presentere informantenes uttalelser, for å se disse funnene i lys av teori, senere i kapitlet.

¹²<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/3.shtml>

¹³ <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/3.shtml>

¹⁴ <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/3.shtml>

¹⁵ <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/3.shtml>

Lottodrømmen

Alle informantene sier at det å vinne i Lotto har vært en drøm de har hatt. Tre av dem sier at lottodrømmen også er noe de har snakket med andre om, og at de i felleskap har fantasert om hva de skulle gjøre med gevinsten. En fellesnevner i svarene er at de fleste av informantene sier at de "skulle gjøre veldig mye" med en eventuell gevinst. Pengene strakk altså langt i drømmene, og drømmene er preget av muligheter fremfor begrensninger. Hva informantene trekker frem som ønsker i drømmene er varierende. Kari og Ola forestilte seg at de skulle reise en del, mens Leif tenkte mest på å hjelpe dem som står ham nær. Hans så for seg at han ville slette gjeld, kjøpe seg bil og "unne seg det lille ekstra". Reidun og Jan ville gi bort penger til barn og barnebarn, samt reise "og sånne ting". Nils hadde også tenkt på å reise, og å kjøpe seg ny bil.

Tre av fem informanter hevder at lottodrømmen var preget av få begrensninger.

Nils beskriver det slik:

Nils: "Jeg tror det føles annerledes. Altså hvis du tenker på å vinne, så tror jeg det føles annerledes i tankene dine enn det gjør hvis du vinner i virkeligheten. I tankene så er det veldig sånn at; jeg kan kjøpe ny bil, jeg kan reise. Jeg kan gjøre masse forskjellige ting, som du kanskje gjør i tankene dine hvis du vinner.(...) Jeg tror du er litt mer urealistisk i drømmene dine".

Også Kari forestilte seg at pengene skulle nå langt:

Kari: "Ja, altså det var jo utrolig mye du skulle gjøre hvis du vant noen gang. (...) Da skulle du reise, og gjøre både det ene og det andre" (...).

Alle informantene omtaler lottodrømmen nærmest som en selvsagt drøm å ha; en drøm de på én måte ikke legger vekt på, men som alle har et forhold til. Temaet er lett å snakke om for informantene, og det er tydelig at alle har reflektert en del over hva de ville bruke en eventuell gevinst til. Det er også en generell oppfattelse blant informantene at det å drømme om å vinne i Lotto er noe "alle gjør". De tror folk flest drømmer om en lottogevinst fra tid til annet, spesielt i dårlige økonomiske tider:

Jeg: "Før du vant, dagdrømte du om å vinne i Lotto da?"

Nils: ”Det gjorde jeg nok kanskje innimellom. Spesielt hvis du hadde litt dårlig råd og sånn. Å, skulle vært godt å ha vunnet! Ikke sant.. Så mange ting du kunne gjøre hvis du vant liksom. Det tror jeg nok veldig mange gjør” (...).

Når det gjaldt hvordan det *føles* å drømme om å vinne i Lotto, mente de fleste at det kunne gi en kortvarig gledesfølelse. Hans uttrykker seg slik:

Jeg: ”Hvordan føles det å drømme om å vinne i Lotto?”

Hans: ”Klart det.. du føler deg jo.. det er sånn kort lykkefølelse du får. Det er ikke tvil om det”.

Alle informantene hadde noe å fortelle om lottodrømmen. Alle hadde flere ganger drømt om å vinne i Lotto, og fantasert om hva de skulle bruke gevinsten til. Når informantene snakker om dette temaet, er det med et smil og en lystig tone. Det er tydelig at assosiasjonene til det å dagdrømme om å vinne i Lotto er positive.

Forbruket

Alle informantene har brukt større summer av gevinsten. Samtlige informanter har brukt penger på bil, enten ved at de har kjøpt bil eller slettet gjelden på den de hadde. To av informantene har pusset opp for en god del penger, og tre av fem bruker mer penger på reising enn tidligere. Foruten dette blir tekniske ting og utstyr, samt møbler nevnt i flere sammenhenger. Lottopengene har altså blitt brukt til kostbare gjenstander som informantene tidligere mest sannsynlig måtte spare eller ta opp lån for å ha råd til. Felles for disse kjøpene, med unntak av reisene, er at de har blitt gjort med nærhet i tid til lottogevinsten, gjerne innen et år. Alle informantene sier at forbruket stabiliserer seg etter en stund. De hevder at pengene stort sett ikke blir tatt i bruk i det daglige, men i flere av tilfellene blir denne fremstillingen litt gal. Reidun og Jan får hver måned utbetalt penger fra et pensjonsfond, som de satt lottopenger i. Dette utgjør ca 9 000 kr, som er penger de ikke ville hatt hvis ikke de hadde vunnet i Lotto. Hans som slettet gjelda på leiligheten sin, sitter også igjen med en betydelig større sum penger hver måned. Det samme gjelder for alle informantene når det gjelder bilkjøp. Man tar kanskje ikke ut penger hver måned av en ”lottokonto”, men det at man har hatt anledning til å betale dyre gjenstander kontant, gjør at man slipper utgifter man vanligvis ville hatt. Dette fører igjen til at man får mer penger å rutte med.

De fleste informantene presiserer likevel at de ikke har brukt penger slik de så det for seg i lottodrømmen. Ola og Kari mener at forbruket ikke har endret seg særlig, og at de ikke bruker mer penger enn før:

Ola: ”Vi kjøper ikke noe mer selv om vi har de pengene. Vi har jo så det går rundt med det vi har, og kjøper det vi ønsker.”

Nils sier dette om forbruket i etterkant av gevinsten:

Nils: ”(...) Jeg bruker de pengene jeg tjener og prøver å la være å tenke på de pengene. Men det er veldig greit å ha de der, hvis det er noe du får fryktelig lyst på, så vet du at du kan kjøpe det. Men mange ganger så er det nok. Da er det ikke sikkert at du kjøper det likevel. Du bare vet at du kan hvis du vil...”

Jeg: ”Men hvorfor er det sånn?”

Nils: ”Jeg vet ikke. Jeg vet ikke hvorfor, men du vet at du kan, selv om du vet at det ikke er noe du har behov for der og da. Det er kanskje derfor du lar være. (...)”

Jeg: ”Men er den drømmen om tingene større enn faktisk å gå og kjøpe det da?”

Nils: ”Det kan godt være at det er sånn. Du vet at du når som helst kan, ikke kan kjøpe *hva* som helst, men mange ting som du ønsker deg, kan du gå og kjøpe. Men så vet du det at, okay, du har ikke behov for det. Det er akkurat sånn som med elektronikk og duppeditter ikke sant... Så kommer det en ny modell, og så er det sånn; den skulle jeg gjerne hatt, men så tenker du, det jeg har fra før er bra nok. Du kan ikke bruke det noe annerledes, så derfor lar du det heller være... prøver å være litt fornuftig.”

Jeg: ”Men hvorfor skal man være fornuftig?”

Nils: ”Nei, for meg blir det litt sånn at man må se på behovet. Jeg har jo egentlig alt jeg ønsker meg. Mer eller mindre så har jeg alt jeg ønsker meg, og skulle jeg kjøpt noe nytt, så blir det kanskje noe jeg hadde fra før og... det er jo bare tull. Jeg synes det i alle fall, så lenge du er fornøyd med det du har.”

Kun én av informantene hevder at han bruker mer penger på dagligdagse varer enn tidligere. Han kjøper for eksempel dyrere klær nå, og kikker mindre på prislappen enn han gjorde før. Han sier at han merker at ”forbruket har gått opp et nivå”. Dette skyldes at hans månedlige utgifter har blitt kraftig redusert som resultat av at han ikke lenger har gjeld.

Alle informantene har satt av penger til sparing, og tendensen er at man først bruker en del penger på kostbare ting som for eksempel bil og hjem, for deretter å sette resten inn på

sparekonto eller fond. Slik føler de at de har fått litt glede av pengene i nuet, samtidig som de har trygget fremtiden. Denne måten å organisere pengene på er ganske lik hos alle informantene, selv om fordelingen mellom forbruk/sparing ikke nødvendigvis er lik.

Samtlige informanter er opptatt av å formidle at de ikke har endret seg som person på grunn av gevinsten eller forbruket i etterkant. ”Jeg er fortsatt den samme” er et utsagn som går igjen i alle intervjuene¹⁶.

Drømmen vs virkeligheten

Informantene ble spurt om hvordan det å vinne i Lotto samsvarer eller avviker fra drømmen. Jeg ønsket også å høre om de syntes at lottodrømmen hadde blitt oppfylt.

Flere av lottomillionærene sier som nevnt at pengene strakk veldig langt i drømmen. Nils sier at ”(...)I tankene vinner du kanskje mye mer enn du gjør i virkeligheten. Så du kan gjøre mange flere ting i fantasien enn i virkeligheten egentlig (...)” For dem som hadde drømt stort, skiller virkeligheten seg fra drømmen, fordi de ikke kan gjøre alt de har drømt om med den summen de har vunnet. Det er likevel ingen som uttrykker misnøye på grunn av dette. Alle informantene påpeker dog at pengene forsvinner fort når man begynner å bruke dem. Flere hevder også at de hadde et annet forhold til den summen de vant, før de selv vant. Kari og Ola sier blant annet at de trodde 2,5 millioner var mer penger inntil de selv hadde dem på kontoen.

Leif og Hans hadde begge det en kanskje kan kalle et ”jordnært” forhold til gevinsten i drømmen. Leif beskriver det slik:

Leif: ”Nei jeg har jo ei datter som jeg skulle hjelpe, og så skulle jeg kanskje hjelpe hun jeg var gift med litt, for hun har ikke ræva full av penger. Så er jeg jo sammen med ei som godt kunne tenke seg... Du kan si det sånn, at det jeg tenkte på før var ikke at jeg skulle reise verden rundt eller kjøpe meg svær båt og kjøre jorda rundt liksom. Det var ikke noe sånt. Det var heller sånn at jeg skulle hjelpe noen av de nærmeste (...)”.

Hans sier dette:

¹⁶ Jeg vil gå nærmere inn på temaet autensitet, og presentere sitater i forbindelse med dette, i kapittel 5: Norske verdier.

Hans: ”Nei, jeg trodde vel ikke annet enn at en skulle få en bedre eller enklere hverdag da. Slippe å bekymre seg for gjeld og sånne ting”.

Både Leif og Hans hevder at lottodrømmen har blitt oppfylt. Dette henger mest sannsynlig sammen med at forventningene deres har blitt innfridd. De har vunnet nok penger til å sette ut i livet det de drømte om å gjøre hvis de skulle vinne.

Reidun og Jan stiller i en egen klasse fordi de har vunnet to ganger, kun med få års mellomrom. Selv om de hadde dårlig økonomi, og mange ting de kunne bruke en lottogevinst på, hevder de at ”lottodrømmen absolutt har gått i oppfyllelse”. Dette må også sees i sammenheng med størrelsen på premiene de har vunnet, som til sammen utgjør nesten 10 millioner kroner.

Nils er opptatt av det ”euforiske” ved drømmen. Han mener at opplevelsen er større i drømmen enn i virkeligheten. I virkeligheten er man mye mer opptatt av å ”ikke ta av” enn i drømmen. Selv om han har kjøpt seg ting han har drømt om, hevder han at han i drømmene trodde livet skulle endre seg mer enn det har gjort:

Nils: ”(...)En forestiller seg vel ting helt annerledes før en vinner. Men etter en har vunnet, i hvert fall for min del, så var det sånn at, i og med at jeg fortsatte å jobbe som før, og leve som før og.. så føler jeg liksom at jeg lever et helt vanlig liv(...)”.

Kari og Ola uttrykker mange ganger at de gjerne skullet vunnet én gang til. Slik sett kan man si at lottodrømmen ikke har gått i oppfyllelse for dem. Men at drømmen ikke helt har gått i oppfyllelse henger også sammen med at de har vært veldig forsiktig med pengene de har vunnet:

Kari: ”Drømmen om å vinne har jo gått i oppfyllelse. Men alt jeg drømte om, og skulle gjøre hvis jeg vant... det har jo ikke... Men det er jo like mye min skyld; at jeg ikke har gjort de tingene jeg trodde jeg skulle gjøre.”

Det synes altså som om hva slags drøm man har hatt er utslagsgivende for om man føler at den har blitt oppfylt. Hvordan man håndterer pengene kan også spille inn. Kari som for eksempel hadde drømt om å reise, har ikke realisert denne drømmen, uten at hun helt vet hvorfor. Hvis det blir slik at man blir ”redd for” å bruke av pengene, vil man heller ikke få utnyttet seg av dem, slik at man kan realisere det man tidligere fantaserte om.

Hva drømmer lottomillionærene om nå?

Kun én av informantene trekker frem drømmen om å vinne i Lotto som en fortsatt stor drøm. Dette er Kari og hennes mann Ola. Men det virker som om det er Olas drøm mer enn Karis. Ola er selvstendig næringsdrivende, og har en krevende jobb, som det ikke er mulig å ta seg mye fri fra. Lottodrømmen hans nå er derfor knyttet til å vinne såpass mye penger at han kan slutte i denne jobben, for å få mer *tid*.

Ellers er drømmene til informantene nært knyttet til den livsfasen de befinner seg i. Hans, som er ung og singel, sier at han drømmer om å finne "den store kjærligheten". Kari gleder seg til å bli bestemor, mens Nils drømmer om å anskaffe seg leilighet i sydligere strøk etter hvert som han blir eldre. Ellers er det stort sett små drømmer informantene er opptatt av. Det er gjerne ting som er knyttet til hobbyer som for eksempel hagearbeid, steinplukking og bingo.

Selv om fire av fem informanter ikke trekker frem lottodrømmen som sin *største* drøm nå, synes alle det ville vært stas å vunnet en gang til. Alle informantene tipper fortsatt Lotto, og flere sier at "jeg spiller jo for å ha en sjanse til å vinne". Leif, som mener han har fått realisert det han tidligere drømte om, uttrykker seg slik:

Jeg: "Den drømmen du hadde om å vinne i Lotto, føler du at den har blitt oppfylt?"

Leif: "Jaaa, det har den jo. Men jeg har fortsatt å tippe (latter). Så den er vel der enda sikkert. At kanskje du har så flaks at du vinner igjen.. Det er jo derfor du driver med det. Det er jo ikke *bare* av gammel vane at du legger inn den kupongen."

Er det viktig å ha noe å drømme om?

Alle informantene mener at det er viktig å ha noen drømmer. De vektlegger også det positive ved å ha mål og ambisjoner i livet. Drømmene til informantene er nødvendigvis ikke store drømmer, men det kan dreie seg om å ha ting å se frem i mot. Hans svarer slik:

Jeg: "synes du det er viktig å ha noe å drømme om?"

Hans: "det er klart. Men jeg vet ikke...Drømme om- ja det er vel viktig at man ikke går og føler at man har opplevd alt og sånn. Da tror jeg man kan bli veldig apatisk og passiv. Så det er klart, det er viktig å ha noen drømmer".

Nils' uttalelse samsvarer med Hans':

Nils: "(...) Hvis ikke du hadde drømmer og mål i livet, så tror jeg livet hadde vært kjempekjedelig. Så det er klart at alle har godt av å ha noe å se frem mot, tror jeg. Jeg tror det er viktig for alle, å ha både drømmer og et mål i livet."

Resten av informantene kommer også med lignende uttalelser. Alt i alt virker det som om det å ha noen drømmer og mål er viktig, mens *hva* en drømmer om er mindre viktig. Det dreier seg som tidligere nevnt ofte om små hverdagslige drømmer, som å finne en fin stein på steintur, eller andre ting knyttet til hobbyer. Det er altså viktig som Hans sier, at man ikke føler at man har opplevd alt. Alle trenger noe å se frem mot og glede seg til.

3.4 Lottodrømmen sett i lys av et moderne samfunn

Informantene har alle hatt en drøm om å vinne i Lotto før de vant, og samtlige informanter spiller fortsatt Lotto, noe som tyder på at drømmen fortsatt er til stede. Jeg vil nedenfor diskutere lottodrømmen, og hva den kan tenkes å bunne i. Jeg vil også diskutere mulige årsaker til at virkeligheten ikke nødvendigvis samsvarer med drømmen.

Hvorfor drømmer nordmenn om å vinne i Lotto?

Det er tydelig at mange nordmenn bærer på en drøm om å vinne i Lotto. Spillet har over halvannen million spillere hver uke, og i tillegg kommer andre tilfældighetsspill som også har en mengde spillere. I tillegg er Norge Nordens ledende pengespill-land (Fekjær, 2002). Et relevant spørsmål å stille, er hvorfor det i Norge, hvor vi sammenlignet med andre land har det veldig godt økonomisk, er så mange som drømmer om å vinne i Lotto. De fleste vil si at vi har det vi trenger, og vel så det. Ottar Hellevik hevder at økt velstand har ført til en voksende materialismetrend (Hellevik, 1999)¹⁷. Vi er altså mer orienterte mot materielle goder enn tidligere. Det finnes i dag også flere varer å ønske seg, og mer reklame som forteller oss hva vi

¹⁷ <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/4.shtml>

burde ønske oss. Følelsen av at en stadig har behov for nye eller flere ting, gjør penger til et middel man omtrent aldri kan få nok av.

Informantene uttrykker at lottodrømmen i stor grad dreide seg om penger til å kjøpe seg ting og ferieturer. Det er ikke snakk om ting de strengt tatt trenger, men som de likevel ønsker seg. At mange i Norge spiller Lotto, kan sees i sammenheng nettopp med velstanden i landet vårt. Barstad sier, på bakgrunn av undersøkelser utført av SSB, at det nordmenn flest ønsker seg er mer penger og mer tid (Barstad, 1999)¹⁸. Dette betyr at de mer grunnleggende behovene stort sett er dekket i Norge, og at våre ønsker gjenspeiler dette. At vi ønsker oss mer penger, kan altså paradoksalt nok bety at vi har det ganske bra. At vi i våre ønsker prioriterer penger fremfor jobb, helse og nære relasjoner, kan tolkes dit hen at vi er relativt fornøyde med disse livsaspektene. På den annen side kan ønsket om mer tid også tolkes som et ønske om å tilbringe mer tid med familie og venner. Ola uttrykte at han fortsatt drømte om å vinne i Lotto, slik at han kunne vinne nok penger til å slutte i jobben sin. Han ønsket seg mer *tid*, og slik sett kan man si at drømmen om mer penger dreide seg om en drøm om mer tid. Det er likevel tydelig at mange av oss i drømmene våre kan unne oss å drømme om hva mange vil betegne som luksus: Mer penger, mer tid, finere ting og flere ferieturer.

Colin Campbell hevder at den materielle revolusjonen har bidratt til at vi aldri blir tilfredse med de godene vi har. Når vi får ett ønske oppfylt, vil et annet dukke opp (Campbell, 1990: 37-38). Lottodrømmen er for mange, i fantasien, veien til å få sine ønsker oppfylt. En lottogevinst kan bidra til en bedret økonomi, og bedre økonomi kan igjen bidra til mer fritid, eller bedre utnyttelse av fritiden. Selv om Norge er et velstående land, hindrer ikke det oss i å drømme om mer penger. I følge Campbells tese, vil vi alltid drømme om mer, uansett hvor rike vi er. Samtlige av informantene jeg intervjuet tippet fortsatt Lotto. Muligheten for å vinne var hovedmotivasjonen for alle informantene, selv om spenningen også var et moment. Ingen av informantene kunne oppfylle absolutt alle ønskene sine med gevinsten. Om man vinner fem millioner, blir man også da tvunget til å prioritere. I dagens samfunn kan man altså bruke uendelig mye penger, men stadig ikke ha nok til alt.

Lottodrømmen: En moderne drøm?

I følge Giddens lever vi altså i et høymoderne samfunn, som preges av en strøm av valgmuligheter. Dette innebærer også at vi til en viss grad kan velge hvem vi vil være og hvilken livsstil vi ønsker å ha. Giddens hevder derfor at selvidentitet i dagens samfunn er et refleksivt prosjekt (Giddens, 1996). I motsetning til førmoderne samfunn, hvor ytre livsbetingelser var determinerende for sosial mobilitet, kan man i dag i større grad skape en identitet, og man har også større muligheter for å bevege seg i det sosiale rom. Å kunne velge hvordan en ønsker å fremstå kan dog kreve visse midler. Vi anvender symboler for å uttrykke hvem vi er, og avhengig av hvilken gruppe vi ønsker å plassere oss innenfor, kan penger være et attraktivt middel.

Mine informanter uttrykker at lottodrømmen var knyttet til goder som både er av materialistisk og selvrealiserende art. Selv om ingen av lottomillionærene hevdet å være utpregete materialister, dreide lottodrømmen seg i stor grad om å kunne anskaffe seg ulike goder. Hus, bil, båt og ferieturer var av tingene som hyppigst ble nevnt som en del av lottodrømmen. Selv om dette til en viss grad er praktiske gjenstander, er det også ting som er med på å fortelle en historie om hvem vi er. En viss type bil kan for eksempel være med på å fortelle at en er sporty og liker fart og spenning. Et nyoppusset hus kan vise at en er opptatt av interiør. Tingene en drømmer om kan også settes i sammenheng med et ønske om opplevelser (Frønes og Brusdal, 2001). Ferieturer bidrar til at en kan reise og oppleve nye land og nye kulturer, mens en ny fin båt gjør at en kan oppleve solfylte dager i skjærgården.

Alle informantene har kjøpt noen større ting i etterkant av gevinsten. Tingene de har brukt penger på kan gjerne knyttes til en form for selvrealisering, ved at det ikke er snakk om ting de har *behov* for. For eksempel har en del av informantene kjøpt seg en finere bil. Ønsket om en finere bil kan for eksempel dreie seg om et ønske om en tryggere bil. Det er likevel ikke til å komme fra at bil også kan sees på som en symbolgjenstand i vår tid. Frønes hevder at

¹⁸ <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/3.shtml>

”Klær, møbler, biler – hele det moderne forbruk er ladet med symbolske markører” (Frønes, 2001: 143). Slike valg - og kjøp, kan altså være del av en måte å presentere seg selv på.

Selv om informantene har realisert noen av sine drømmer, har de også unnlatt å gå til innkjøp av en del ting de tidligere hadde ønsket seg. Giddens hevder at dagens mennesker i større grad velger mellom ulike livsstiler (Giddens, 1996). Men selv om informantene har fått økonomisk mulighet til å endre på en del ting, betyr ikke dette at de oppfatter muligheten til å *velge* seg en livsstil som aktuell. Et trekk ved det moderne samfunn er at menneskene ønsker å fremstå som autentiske (Frønes og Brusdal, 2001, Giddens, 1996). Å unnlate å kjøpe en del ting kan ha mange grunner, men også dette kan tolkes som en måte å presentere seg på. Et påfallende utsagn hos samtlige informanter er ”jeg er fortsatt den samme”. Alle informantene understreker flere ganger at de ikke har forandret seg som person. Lauvdal og Winger sier i ”Egen lykkes smed?” at ”Identitet hjelper oss til å plassere oss selv og andre i forhold til samfunnsmessige kategorier og grupperinger. Denne plassering gir struktur og orden til vår selvforståelse og hjelper oss til å definere hvem vi er.” (Lauvdal & Winger, 1989: 62). Våre valg bør derfor ikke sprike for mye fra vår egen og andres oppfattelse av oss selv. Dette kan rokke ved de kategoriseringene vi forstår oss selv og andre ut fra. Informantene er ikke bare opptatt av at de selv ikke føler at de har forandret seg. De vektlegger også at de har fått tilbakemeldinger fra andre personer om at de har forblitt ”den samme”. Det synes altså viktig for informantene at valgene de har gjort i etterkant av gevinsten, er valg som samsvarer med deres egne og andres oppfattelse av seg selv. Dette er kanskje også en av grunnene til at flere av informantene ikke har realisert sine tidligere lottodrømmer. Når idé skal overføres til handling, finner de kanskje ut at det ikke er overensstemmende med oppfatningen av seg selv. Dette kan igjen henge sammen med verdisyn og norske fellesverdier, noe jeg vil komme tilbake til i kapitlet om norske verdier.

Selv om Giddens og Frønes og Brusdal peker på valgfrihet i dagens samfunn, bør man altså ikke undervurdere ytre omstendigheters påvirkningskraft. Frønes og Brusdal sier selv at: ”Hvor du bor, og hvor du kommer fra, innvirker på hva du liker og hvilke verdier du har” (Frønes og Brusdal, 2001: 157). Videre kan det ut fra en Bourdieusk tankegang, tenkes at informantene er tilbøyelige til å handle i tråd med sin habitus. ”Habitus tenderer til at styre

agenterne ind i situationer, som bekræfter deres tidligere positioneringer, og til at få dem til at undgå situationer, der udfordrer deres habitus og sætter spørsmålstegn ved den” (Jarvinen, 2000: 350). De ytre omstendighetene bør likevel ikke sees på som en tvangstrøye. Fortidens opplevelser og erfaringer preger oss, og kanskje har ikke informantene *lyst* til å bryte med sin posisjon. Slik jeg tolker lottomillionærene sier de nettopp at de er fornøyd med å være der de er.

Hvordan informantene velger å handle i etterkant av gevinsten kan også henge sammen med alder. Det kan tenkes at yngre lottomillionærer muligens ikke hadde vært like preget av sin sosiale posisjon og nettverk. Kanskje ville en lottomillionær i tyveårene ikke kviet seg like mye for å realisere sine tidligere drømmer. Det kan også tenkes at man i en yngre fase av livet ikke føler seg så ”satt”, og at det derfor også ville oppfattes som mer aktuelt å *velge* seg en måte å leve på.

Kan drømmen bli til virkelighet?

Å drømme om å vinne i Lotto er for mange en kort flukt fra den vante tilværelse. For noen dreier drømmen seg om å få bedret sin økonomi ved å få betalt ned gjeld og å få tryggere økonomiske rammer, mens for andre dreier drømmen seg om å kunne unne seg ”det lille ekstra”, som for eksempel en fin bil og ferieturer. Lottodrømmen kan være en omfangsrik drøm, i den form at det er en drøm å virkelig kunne drømme seg bort i. Som flere av informantene sier, finnes det få begrensninger i drømmen. Kanskje er det også slik at man drømmer om de riktig store gevinstene, mens de fleste som vinner mottar en mindre sum enn i drømmen. Falk og Maenpaa som gjennomførte en undersøkelse om lottomillionærer i Finland mot slutten av 1990-årene, hevder at å vinne i Lotto er fiksert på en utopi. De uttrykker det slik: ”Winning in the Lotto is fixed on a utopia, a place that does not exist, and the actual fact of having won the prize cannot change that” (Falk & Maenpaa, 1999: 75). De hevder videre at illusjonen om hva det vil si å vinne består, og at vinnerne derfor fortsetter å tippe Lotto (Falk & Maenpaa, 1999: 75). Selv om vinnerne får oppfylt noen av sine ønsker med gevinsten, vil altså drømmer forbli drømmer, og den virkelige opplevelsen vil uansett skille seg fra drømmen.

Colin Campbell mener at vår tid preges av en moderne selvillusorisk hedonisme, hvor det *å ville ha* spiller en sterkere rolle enn det *å ha* (Campbell, 1990: kap 5). Mine informanternes uttalelser bekrefter i stor grad dette. Lottodrømmen er som drømmer flest feilfri. Man drømmer om alt man skal gjøre om man vinner, men når informantene mottok gevinsten var det mye de unnlot å gjøre. Noe var selvfølgelig økonomisk betinget, fordi de oppdaget at pengene ikke strakk til, men det dreier seg også om ting de fint kunne hatt råd til. Kari hadde lenge hatt en drøm om å reise til Island, noe hun selv hevder å ha penger til, men som hun likevel ikke har gjort. Hun kan ikke forklare hvorfor hun ikke har gjort det, men hun sier at ”(...) man skal ha noen drømmer. Man må ikke hele tiden gjennomføre dem”. Denne uttalelsen viser at drømmen kan ha en verdi i seg selv, noe alle informantene bekrefter. Samtlige av lottomillionærene jeg snakket med hevdet at det var viktig å ha drømmer og mål, og at livet ville vært tomt uten.

Den finske undersøkelsen utført på '90-tallet, samt mine egne intervjuer viser at mange lottomillionærer fortsetter å spille Lotto som før. Spillemønsteret endrer seg i liten grad, slik at de som har spilt lite fortsetter med dette, mens de som har tippet mye også gjør dette etter gevinsten (Falk & Maenpaa, 1999: 75). Om en tar lottospillet karakter i betraktning, altså at det ikke baserer seg på kunnskap eller ferdigheter, er det virkeliggjøring av drømmen som er hovedgrunnen til at man spiller. Det er drømmen om pengene og hva en kan gjøre med dem som i størst grad er motivasjonen for å levere inn en kupong. At lottomillionærene fortsetter å spille tyder på at drømmen de før hadde, ikke fullt ut har blitt realisert. Selv om vi lever i en tid preget av fokusering på det materielle, og hvor jaget etter stadig nye ting og opplevelser er fremtredende, er drømmens karakter også av vesentlig betydning for hvorfor mange fortsetter å spille. I drømmene kan man forestille seg positive følelser som et resultat av hvordan man anvender gevinsten. Man har likevel ingen garanti for at disse følelsene vil oppstå i virkeligheten. Et par av lottomillionærene jeg snakket med, trodde de ville oppfylle flere av sine drømmer hvis de vant en gang til, dette til tross for at de på talende tidspunkt hadde urørte midler stående i banken, som de kunne brukt til dette. Drømmen og virkeligheten er altså vesensforskjellige og dette er mest sannsynlig en av grunnene til at lottomillionærene fortsetter å spille. Drømmer kan aldri bli virkelighet. Virkeligheten vil uansett arte seg

annerledes enn drømmen, men dette betyr ikke at vi slutter å drømme. Utopien består, og mange vil fortsatt strekke seg etter den.

3.5 Avsluttende kommentar

I dette kapitlet har jeg tatt for meg teorier på trekk ved et moderne samfunn. Videre har jeg forsøkt å se lottodrømmen, slik den kommer til uttrykk hos informantene, i lys av ideen om et slikt samfunn. Materialisme, selvrealisering og ønsker om opplevelser er alle trekk ved et moderne samfunn, og disse aspektene kommer til uttrykk både i informantenes drøm om å vinne i Lotto, og i anskaffelsene i etterkant av gevinsten.

Det kan likevel se ut til at informantene presenterer seg på to ulike måter, parallelt, i etterkant av gevinsten. På den ene siden kjøper de seg ting som kan fungere som symbolske markører. Et eksempel på dette er bil. På den annen side unnlater de å kjøpe seg en del ting de tidligere ønsket seg, men også dette kan tolkes som en måte å presentere seg på. Å fremstå som autentisk er også et viktig trekk ved det moderne samfunn, og muligens kan målet om selvrealisering og ønsket om autensitet av og til komme i kollisjon med hverandre. Kanskje er det informantene ønsket seg i drømmen ikke alltid forenelig med hvordan de egentlig oppfatter seg selv i virkeligheten.

Flere av informantene hevder at virkeligheten i etterkant av gevinsten ikke stemmer overens med drømmen de på forhånd hadde. Én årsak til dette kan være at gevinsten i virkeligheten var mindre enn i drømmen. En annen grunn til at de ikke realiserte flere av sine tidligere ønsker kan være at de følte at de ville ha handlet i strid med egen identitet. Dette kan igjen skyldes andre ytre omstendigheter, som for eksempel at de preges av sin posisjon i samfunnet, og sitt sosiale nettverk. En tredje forklaringsfaktor kan være at drømmen og virkeligheten er vesensforskjellige i seg selv, og at virkeligheten aldri kan bli helt lik drømmen. En fjerde interessant innfallsvinkel er at informantenes handlinger i etterkant av gevinsten preges av deres verdigrunnlag. Dette vil jeg komme tilbake til i kapitlet *norske verdier*, men først vil jeg presentere temaet lykke i kaptlet *lykken er...?*.

4. Lykken er...?

I dette kapitlet ønsker jeg å ta for meg lykkebegrepet. Jeg vil først introdusere begrepet i en historisk setting, for deretter å trekke frem ordets anvendelser innenfor sosiologien i dag. Grunnen til at jeg har valgt å vie lykke, og de ulike definisjonene av dette, så mye oppmerksomhet er at ordet er flertydig. Det er dessuten et gammelt begrep, og jeg synes derfor det er hensiktsmessig å presentere ordets utvikling. Jeg knytter lykkebegrepet til lottodrømmen, fordi lottodrømmen er en drøm om forbedring, og kanskje også ideen om et lykkeligere liv.

”Happiness”- eller lykke-feltet er et stadig voksende felt innenfor samfunnsvitenskapene, og det har de senere år blitt populært å utføre målinger av folk og nasjoners lykkenivå. Av tilgjengelig litteratur er studiene stort sett basert på kvantitative undersøkelser. Jeg vil vise til noen av de statistiske funnene fra denne type undersøkelser, og forklaringsfaktorer for hva som påvirker en nasjons aggregerte lykkenivå. Jeg vil i den forbindelse benytte meg av Ottar Helleviks funn fra Norsk Monitor-prosjektet i Norge, og Ronald Ingleharts teorier om hva som har innvirkning på lands samlede lykke.

Jeg vil i den andre delen av kapitlet presentere mine funn fra intervjuene med lottomillionærene. Jeg har intervjuet informantene om lykke, hva de legger i begrepet, hva som gjør dem lykkelige, og om de har blitt lykkeligere av å vinne i Lotto. Jeg vil avslutningsvis diskutere problemer knyttet til lykkebegrepet, med utgangspunkt i informantenes uttalelser.

4.1 Historien om lykken:

Almost everyone has thoughts about happiness and it seems that everybody has created their own, idiosyncratic idea of it. Likewise in science, each discipline has developed its special view on happiness: psychologists see it as a matter of personality, biologists as the result of chemical processes, philosophers see happiness mostly in a moral context, and sociologists think of it as a social condition” (Glatzer 2000: 501).

Sokrates, Platon og Aristoteles

Søken etter lykken og opprinnelsen til både begrepet og tilstanden er ikke et nytt fenomen. Så langt tilbake som hos de tidlige greske filosofene har lykke vært et tema. De var opptatt av det de kalte *Eudomenia*, som henviste til et godt og sunt liv, og som i dag ofte blir oversatt med *happiness*, eller på norsk: lykke (Marar, 2003). Filosofen Raymond A. Belliotti tar for seg Sokrates og Platon, som mente at lykke var knyttet til moral og intellekt. Det er nødvendig å være dydig for å være lykkelig, fordi dydighet avhenger av kunnskap, klokhet, mot, måteholdenhet og sannhetssøken, som alle var verdsatte egenskaper. Platon antok at alle mennesker søker etter lykken, men at det finnes ulike måter å etterstrebe den på. Blant annet så han at noen fant glede i materielle anskaffelser, men dette anså han likevel ikke som virkelig lykke. Hedonistisk adferd kunne ikke bringe med seg de øverste goder. Den virkelige lykken måtte knyttes til moralske og intellektuelle dyder (Belliotti, 2004: kap 1).

Aristoteles hevdet at lykke var det øverste av goder, fordi man søker lykken for lykken selv, og ikke av andre grunner. Også Aristoteles var opptatt av dydighet, samt perfektjon. Han knyttet lykke til det perfekte liv, som igjen kunne regnes som et resultat av komplett dydighet (Kenny, 1995). Aristoteles var i motsetning til Platon og Sokrates av den oppfattelse at kropp og sjel var uatskillelige. For å oppnå lykke var derfor ikke sjelelige aktiviteter tilstrekkelig. Kroppens behov måtte også tilfredstilles for å kunne oppnå lykke. Videre anså han ikke lykke som en følelse, men som en tilstand som kunne oppstå som resultat av en viss livsstil (Belliotti, 2004: kap 1). Både Sokrates, Platon og Aristoteles mente at lykke er en objektiv tilstand. Man kan selv mene og tro at man er lykkelig, uten at man oppfyller kravene til hva disse filosofene legger i lykkebegrepet. Men om dette er tilfelle, er man ikke virkelig lykkelig, hevdet de (Belliotti, 2004: kap 1).

Comte, Durkheim og Simmel

Innenfor sosiologien har flere av de tidligere sosiologene vært inne på temaet lykke, selv om de kanskje omtalte det i andre termer enn vi gjør i dag. Sosiologen Wolfgang Glatzer presenterer sin oppfatning av klassiske sosiologers syn på lykke i sin artikkel "Happiness: Classic Theory in the Light of Current Research" (2000). Denne artikkelen har blitt

publisert i "Journal of Happiness Studies", et tidsskrift som blir utgitt flere ganger i året og samler "lykkeforskning" fra hele verden.

Ifølge Glatzer mente Auguste Comte at vår lykke avhenger av å opparbeide oss så mye kunnskap som mulig om den verden vi lever i, slik at vi også kan endre på den. Som sterk tilhenger av den positivistiske tankegangen, mente Comte at positivismens optimisme ville føre til lykke: Ved å oppdage lovene som gjelder for menneskelig handling og adferd, kan vi overkomme problemer og kriser og nå en ny tid preget av lykke. Comte hadde store forventninger til vitenskap og teknologi og hvordan dette ville påvirke mennesker. I tillegg trodde han også at frihet ville føre til økt lykke. Comtes' teorier, som ble nedtegnet rundt midten av det 19. århundre, var altså preget av en iboende fremtidsoptimisme (Glatzer, 2000: 502-504).

Der hvor Comte var optimistisk, kan man på mange måter si at Emile Durkheim var pessimistisk. Durkheim mente at sosial endring eller forstyrrelser i det moderne samfunn kunne føre til anomie, en samfunnsmessig tilstand som preges av at samhold og den tilvante orden er blitt svekket. Høy grad av anomie kan igjen føre til redusert lykkefølelse, og Durkheim som hadde skrevet om selvmord, mente at det både ville bli økt ulykkelighet og flere selvmord grunnet økt mobilitet og stadige endringer i det moderne samfunn (Durkheim, 1981, Glatzer, 2000: 504-506).

En tredje klassisk sosiolog som indirekte tok for seg menneskers lykke, var Georg Simmel. Simmel mente at individualisme var en viktig karakteristikk ved moderniteten, og at mennesker må utvikle sin individualitet for å oppnå lykke. Han mente dessuten at lykke er et relativt mål, og at moral og frihet er viktigere enn lykke. Videre var han tidlig ute med å skille mellom ulike aspekter ved det å ha det bra, blant annet ved å differensiere mellom begrepene lykke og tilfredshet (Glatzer, 2000: 506).

4.2 Hvordan defineres lykke i dag?

Det finnes i dag flere ulike oppfattelser av hva ordet lykke innebærer, og hvordan lykke kan oppnås. Et av hovedskillene fra de tidligere oppfattelsene, er at lykke i dag i stor grad anses som subjektivt. Det er altså ikke slik at visse krav må oppfylles for at en person kan regnes som lykkelig. Hvis man selv hevder å være lykkelig, så *er* man lykkelig. Happiness, eller lykke, blir derfor også ofte kalt Subjective Well Being (SWB), altså selvrapportert følelse av tilfredshet med livet.

Belliotti legger frem ulike perspektiver på hva som bør inngå i lykkebegrepet. Han sier at å være lykkelig ofte settes i sammenheng med positivitet. Hvis man er tilbøyelig til å tenke positivt, er det også større sannsynlighet for at man er lykkelig, enn om man er negativ. Videre sier han at andre hevder at en slik forklaring er for enkel, og at man også må ta med normative elementer i betraktningen. Mennesker evaluerer seg selv til stadighet, og resultatet av denne evalueringen påvirker hvor lykkelig en føler seg. Som en videreførelse av denne tankegangen hevder også noen at det å være lykkelig ikke er rent subjektivt. Rådende verdier i det samfunnet man tilhører påvirker hvordan vi ser på oss selv og evaluerer oss selv. En kan derfor ikke se bort fra det objektive aspektet ved lykke, fordi det er ytre omstendigheter som er med på å bestemme hvilke verdier vi etterstreber. En slik form for objektivisme er likevel av en helt annen art enn den som ble omtalt i forbindelse med de greske filosofene. Den er på langt nær så rigid som hos disse. (Belliotti, 2004: kap 3).

Siden lykkebegrepet kan sees på som et ord som dreier seg om emosjoner, er det svært vanlig å ty til psykologiens definisjon av ordet. Men heller ikke denne retningen opererer med én definisjon. Likevel er det vanlig at lykke henviser til en balanse av goder over onder, eller det behagelige over det ubehagelige (Parducci, 1995: 9).

Et annet begrep som kan settes i sammenheng med lykke, er hedonisme. Også dette begrepet har en lang historie, men det knyttes ofte til utilitarismen, hvor lykke ble definert som en *sterk* positiv balanse av det behagelige over det ubehagelige (Belliotti, 2004: 53-56). Et godt liv skulle altså være et behagelig liv. Også i dag brukes ordet hedonisme ofte i sammenheng med nytelse. En person som er svært nytelsessøkende blir ofte omtalt som hedonist (Veenhoven,

2003: 437). Å ha en hedonistisk adferd blir gjerne sett på som noe negativt, fordi det ofte settes i sammenheng med kortvarige gleder, som nytelsesmidler, hyppig forbruk og sex. Dette har igjen vært antatt å føre til at man stadig trenger sterkere stimuli for å oppnå samme gleden, og slik sett skape avhengighet eller i lengden - et tomt liv. Nyere undersøkelser viser dog at en ikke skal være for rask med å trekke slike konklusjoner. Ruut Veenhoven, en av de fremste lykkeforskerne i Europa og redaktør av hjemmesiden "World Database of Happiness", antar at hedonistisk adferd også kan ha en positiv effekt på lykkefølelsen. Hedonister søker opplevelser de setter pris på uten å føle dårlig samvittighet. De har også ofte et høyt aktivitetsnivå, noe som i sin tur er korrelert med lykkefølelse. De regnes også for å være sosiale, noe som styrker bånd til andre mennesker og samtidig har positiv effekt på lykke. Slike faktorer er med på å så tvil om at hedonister faktisk er mindre lykkelige enn dem som i større grad handler ut fra moral i motsetning til nytelse (Veenhoven, 2003). Om personer med hedonistisk adferd er mer tilbøyelige til å ha et lavere nivå av lykke er en pågående diskusjon. Veenhovens artikkel illustrerer at det krever mer forskning for å slå fast hvorvidt nytelsessøkende adferd kan få negative eller positive konsekvenser. Den kan også tolkes dit hen at man ikke må se bort fra at folks preferanser i forhold til hvordan de ønsker å leve kan påvirke hva som gjør dem lykkelige. Det kan slik jeg ser det, bety at det finnes "mange veier til Rom".

Veenhoven tar for seg en rekke ulike definisjoner av ordet "Happiness" i boken "Conditions of Happiness" (1984). Han selv ender opp med å definere happiness som "the degree to which an individual judges the overall quality of his life as-a-whole favorably" (Veenhoven, 1984: 22). Det er gjerne definisjoner av denne typen som går igjen innenfor sosiologisk lykkeforskning. Ut fra en slik definisjon er det altså tilfredshet med livet sosiologien tar sikte på å utforske. I tillegg er det stort sett den subjektive oppfattelsen av hvor lykkelig en føler seg sosiologien tar for seg. Begrepet *Subjective Well Being* blir derfor hyppig anvendt i målinger og studier. Videre bidrar systematiserte sammenfattelser av folks selvrapportering til å danne datamateriale for omfattende analyser av nasjoners aggregerte lykkenivå.

4.3 Lykke-statistikk

Innenfor samfunnsvitenskapene har det blitt gjort en rekke omfattende kvantitative undersøkelser om lykke. En del av disse undersøkelsene utføres jevnlig i mange land, slik at man kan sammenligne hvor lykkelige innbyggerne i de forskjellige nasjonene er. Siden resultatene er tallbaserte, blir det lett å gjennomføre komparative analyser. Studiene er basert på spørreundersøkelser som blir sendt til et tilfeldig utvalg av landets innbyggere. I Norge har Norsk Monitor drevet med slike undersøkelser siden 1985. Disse studiene blir gjennomført annethvert år og er omfattende både i spørsmålsomfang og antall respondenter. Resultatene fra disse undersøkelsene kan deretter sammenlignes med tidligere resultater og ikke minst andre lands resultater fra lignende undersøkelser.

Jeg vil i denne delen kort presentere funn fra Norsk Monitors undersøkelser om lykke i Norge, samt Ottar Helleviks forklaringer på disse funnene. Jeg vil dessuten ta for meg Ronald Ingleharts årsaksforklaringer for hvorfor det er store variasjoner i ulike nasjoners aggregerte lykkenivå. Dette vil fungere som eksempler på hvordan lykkebegrepet brukes i samfunnsvitenskapelig sammenheng i dag.

Lykke i Norge

Norge er i dag et av de rikeste landene i verden. I tillegg er vi et av de landene som har minst variasjon i inntektsfordelingen (Frønes, 2005). Norsk Monitor-undersøkelsene viser likevel at nordmenns aggregerte lykkenivå ikke har økt bemerkelsesverdig siden 1985. Funn fra andre europeiske land, samt USA og Japan, som også har opplevd velstandsvekst, viser det samme for disse landene (Hellevik, 2003). ”I prosjektet Norsk Monitor har MMI siden 1985 annethvert år stilt spørsmålet ”Vil du stort sett beskrive deg selv som meget lykkelig, ganske lykkelig, ikke spesielt lykkelig eller slett ikke lykkelig” til et utvalg på rundt 3000 personer som skal være representative for den voksne norske befolkningen” (Hellevik, 1999: 1)¹⁹. ”Ganske lykkelig”, viser seg å være mest betegnende for det norske folk, da det til en hver tid

¹⁹ <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/4.shtml>

er to tredeler som velger dette svaralternativet. Ca en femdel hevder å være meget lykkelige, mens ca en tidel faller inn under ikke spesielt, eller slett ikke lykkelige (Hellevik, 1999)²⁰.

Hellevik viser til flere årsaksforklaringer for hva som bidrar til at vi føler oss mer eller mindre lykkelige. En viktig faktor er familiesituasjon og om en har en partner å dele livet med. Det å ha en partner synes å være positivt korrelert med lykkefølelse. En annen forklaring er hva slags verdiorientering vi innehar. Hellevik hevder at en materialismetrend har oppstått i kjølvannet av velstandsøkningen. Et materialistisk verdisyn kan skape økte forventninger, som igjen fører til at vi ikke blir lykkeligere, fordi vi setter stadig høyere krav. Den økende materialismen kan altså føre til at vi ikke blir lykkeligere, fordi vi heller aldri blir tilfredsstilt. ”Mye vil ha mer” er et passende uttrykk for denne tendensen. De som har et mer indreorientert og idealistisk verdisyn er mer tilbøyelige til å være fornøyd med sine materielle eiendeler og økonomi (Hellevik, 1996, 1999, 2003).

Sammenhengen mellom nasjoners økonomi og lykkenivå

Den amerikanske statsviteren Ronald Inglehart har tatt for seg lykkestatistikk fra flere land. Han forsøker å finne årsaken til at det er så stor variasjon mellom landene. Det har flere ganger blitt foreslått at en del av forklaringen kan ligge i språkforskjeller, og at vi i forskjellige kulturer har ulike assosiasjoner til følelsesord. Dette har også blitt testet, ved å undersøke om mennesker i flerspråklige land uttrykker at de er på ulike ”lykkenivåer”. Det viser seg at uansett om man i Sveits snakker tysk, fransk eller italiensk, befinner man seg over både Tyskland, Frankrike og Italia når det gjelder lykkenivå. Inglehart mener at dette tyder på at språkforskjeller ikke spiller noen stor rolle, men at det heller er hvilket land man bor i som har innvirkning på lykkefølelsen. Inglehart foreslår at landenes økonomiske situasjon spiller en vesentlig rolle, og også dette har blitt testet empirisk. Man har sett på ulike land i oppgangstider og nedgangstider og funnet ut at økonomien påvirker folks lykkefølelse. Men selv om landets økonomi spiller en vesentlig rolle, skal man ikke glemme at andre faktorer spiller inn og i visse tilfeller bidrar til at innbyggerne i et land med vesentlig lavere bnp

²⁰ <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/4.shtml>

kommer høyere opp på lykkeskalaen (fra 0-10) enn land med høyt bnp. Et eksempel på dette er Irland, som i 1984 hadde et samlet lykkenivå på ca 7,75, mens Vest-Tyskland som var betraktelig rikere, lå på ca 7,25. Dette kan blant annet være et resultat av politiske ulikheter. Tyskland opplevde et forferdelig nederlag etter andre verdenskrig, som igjen fikk store konsekvenser for det tyske folk. Slike hendelser kan få konsekvenser som er utstrakte i tid og som ikke forsvinner av seg selv, til tross for at både strukturen og økonomien i landet har endret seg. Inglehart går ikke videre inn i denne problemstillingen, men han bruker det som et eksempel for å forklare hvorfor land som er fattigere kan komme bedre ut på lykkeskalaen enn land som er rikere. Samtidig presiserer han at selv om ulike faktorer spiller inn, er landenes økonomi en svært viktig forklaringsfaktor for hvor de befinner seg på lykkeskalaen (Inglehart, 1990: kap 1).

Andre forklaringsfaktorer for aggregert lykkenivå

Tilfredshet med livet, landets politiske strukturer, mellommenneskelig tillit og høy grad av politiske diskusjoner er alle med på å bidra til positive holdninger til den verden man lever i. Inglehart hevder at dette igjen synes å henge sammen med varigheten av demokratiske institusjoner. I land hvor demokratiske institusjoner har eksistert over lengre tid, er det større tilbøyelighet for å inneha positive holdninger, som igjen slår ut på lykkeskalaen. Men en slik påstand byr på empiriske vanskeligheter, blant annet fordi det er vanskelig å finne data fra så langt tilbake i tid at man kan måle forskjellene i et land før og etter overgangen til demokrati. Likevel kan man se at de landene som har hatt stabile demokratiske institusjoner lengst, også er dem som i stor grad befinner seg høyest oppe på lykkeskalaen i dag. Blant annet hadde Danmark et lykke nivå på rundt 8, da undersøkelsen ble gjort på 80-tallet, mens Spania som ikke ble demokrati før på 1970-tallet, befant seg på et lykke-nivå på rundt 6,6. Dette er et typisk eksempel, og lignende sammenligninger kan gjøres mellom en rekke land. Men selv om land som har vært demokratiske over lenger tid befinner seg lenger opp på lykke-skalaen, behøver ikke dette å bety at demokrati fører til lykke. Vi møter her på et såkalt "høna eller egget" problem. For er det slik at et land bestående av mennesker med positive holdninger lettere vil omfavne demokratiet, eller er det rett og slett slik at demokratiske institusjoner gjør folk mer positive, og dermed lykkelige? Andrew og Withey hevder at tilfredshet med

politiske systemer kun spiller en liten rolle når det gjelder menneskers totale oppfatning av livet, og at blant annet jobb, familie, hjem og fritid alle er viktigere faktorer (Andrew & Withey i Inglehart, 1990: 43). Men en kan tenke seg at tilfredshet med disse områdene i livet kan påvirke i hvilken grad man omfavner demokratiet. De ulike faktorene som spiller inn på folks oppfatning av livet og lykke-nivået, henger altså nøye sammen (Inglehart, 1990: kap 1). I tillegg er det jo slik at en velfungerende økonomi og demokrati ofte går hånd i hånd. Dette kan også være med på å forklare hvorfor mennesker som bor i stabilt demokratiske land, vil beskrive seg som mer lykkelige enn der hvor det ikke har vært demokrati i lengre tid. Men man må altså være forsiktig med å gi de politiske strukturene all æren for hvor fornøyde medlemmene av en nasjon føler seg, da det er svært mange nært sammenbundne faktorer som spiller inn. Jeg vil ikke gå nærmere inn på disse faktorene i oppgaven. Men jeg valgte å presentere dem ovenfor for å presisere at hva som påvirker folk og en nasjons "lykkenivå", preges av mange faktorer, og ikke kan reduseres til økonomiske og sosiale betingelser.

Kvantitativ lykkeforskning og validitet

Et omstridt aspekt ved lykkeforskning er hvorvidt resultatene kan sies å være valide. Kan lykke i det hele tatt måles, og hvordan gjør man i så fall dette? De fleste som driver med lykkeforskning er enige i at både arv, miljø og motiverte handlinger er med på å påvirke hvor lykkelig en person føler seg. Forskere innenfor det biologiske og medisinske feltet er i stor grad opptatt av kjemiske prosesser i hjernen og mener at dette kan forklare en høy prosentandel av hvor lykkelige vi føler oss. Her er det altså snakk om genetiske forutsetninger som vi ikke rår over selv. Men dette forklarer selvsagt ikke alt. Psykoterapeuter er opptatt av hendelser i en persons liv, mens kognitive terapeuter vektlegger at vi ved motiverte handlinger kan trene oss selv til å bli mer positive og fornøyde. Filosofer undrer seg over opprinnelsen til begrepet lykke og hva en kan legge i dette ordet, mens sosiologer ønsker å finne ut hvilke samfunnsmessige faktorer som spiller inn på lykkenivået. Man tar altså for seg lykkebegrepet innenfor en rekke perspektiver, og disse studerer ulike sider ved denne følelsestilstanden. Riktignok vil man nok finne en del glidende overganger, og det er jo heller ikke slik at det ene perspektivet utelukker det andre. Det er likevel ikke tvil om at det finnes divergerende

meninger om hva en bør legge i begrepet, og dette gjelder innenfor de ulike faglige retningene, så vel som mellom dem.

Den store uenigheten om hva ordet lykke betyr, kan by på forskningsmessige problemer. For hvis oppfattelsen av begrepet er sprikende - hvordan vet man da at man undersøker eller måler det samme? Det er heller ikke slik at det bare er uenighet blant forskerne om hva ordet betyr. Også i befolkningen vil oppfattelsene av ordet være varierende. Dette dilemmaet er et stadig tilbakevendende tema innenfor lykkeforskningen, ikke minst innenfor sosiologien. Slik jeg ser det byr semantikken på store utfordringer, noe jeg vil komme tilbake til senere. Først vil jeg presentere hva informantene legger i begrepet lykke og bruke deres forklaringer og uttalelser som utgangspunkt for senere diskusjon.

4.4 Hva sier informantene om lykke?

I mine intervjuer med lottomillionærene spurte jeg dem om hva de selv la i ordet lykke og hva som gjorde dem lykkelige. Jeg ønsket å utforske begrepet og å undersøke hvilke aspekter i livene deres som hadde størst innflytelse på hvor lykkelige de følte seg. Jeg syntes at mine informanter utgjorde en interessant gruppe i dette henseendet, nettopp fordi de hadde opplevd en kraftig forbedring av sin personlige økonomi. Jeg var nysgjerrig på om dette var noe de vektla i sin oppfattelse og presentasjon av egen lykkefølelse.

Et annet argument for å spørre informantene om lykke, er at lykkeforskning er et stadig voksende felt innenfor sosiologien. Undersøkelsene som blir gjort er dog stort sett av kvantitativ art, og det finnes lite tilgjengelig litteratur som stammer fra kvalitativ forskning på lykke i sosiologi. De store kvantitative studiene er blant annet opptatt av å kartlegge om nasjoners lykkenivå øker ved materiell vekst. Slik sett er det interessant å gå ned på mikronivå, for å høre om disse lottomillionærene har opplevd økt lykkefølelse i forbindelse med forbedret økonomi og hvordan de resonnerer rundt det de har opplevd.

Jeg vil i denne delen presentere hvordan informantene responderte på spørsmål om lykke, for så å diskutere funnene senere i kapittelet.

Informantenes definisjon av lykkebegrepet

Flere av informantene hadde problemer med å definere lykke. Noen sa at de aldri hadde tenkt over hva de la i begrepet, eller om det var noen forskjell på det å ha det bra og det å være lykkelig. Det virker som om ordet lykke ikke er et fullstendig internalisert begrep hos flere av informantene. De hevdet at ordet er fremmed og at det ikke var et ord de selv brukte i dagligtalen. De fleste informantene stoppet litt opp når de ble spurt om hva de la i ordet lykke, og de trengte litt "drahjelp" for å komme i gang. En av informantene svarer slik:

Kari: "hva jeg mener med lykke?"

Jeg: "om det er det samme som å være glad, eller om det på en måte er enda et stadiet over det å være glad igjen da..."

Kari: "det vet jeg ikke. Kan ikke du prøve å finne ut av det for meg da? (latter). Nei altså, jo jeg er vel egentlig lykkelig... jeg er jo fornøyd, og da, jo... det ordet lykke, det synes jeg er så fremmed liksom."

Leif syntes også det var vanskelig å svare på dette spørsmålet:

Jeg: "er det noen forskjell på å være glad og å være lykkelig?"

Leif: "må ikke spørre meg om sånt.. Jeg har ikke tenkt så mye på det, selv om det sto i den mailen.. Å spørre en gutt fra landet om sånt, det er ikke det beste.. Forskjellen på det, det vet jeg egentlig ikke."

Nils hevder i likhet med de andre at det er vanskelig å definere lykke:

Jeg: "er det noen forskjell på å være glad og å være lykkelig?"

Nils: "ja det er det nok, men akkurat det å definere forskjellen kan vel være vanskelig. Det har jeg i grunnen aldri tenkt over. Jeg har det veldig greit sånn som jeg har det nå, og trives med det."

Når informantene først begynte å fortelle hva de la i begrepet, ble svarene svært mangfoldige. Alle informantene har likevel en enten/eller-holdning til tidsperspektivet for lykkefølelsen når de blir spurt spesifikt om dette. Dette vil ikke si at de måtte velge mellom to alternativer, men ut fra svarene de ga var det tydelig at det ene utelukket det andre. Det dreier seg altså *enten* om korte øyeblikk *eller* om lengre perioder i livet. Fire av informantene hevder at lykkefølelse

kun oppstår i korte perioder, mens én hevder at han kan være lykkelig over en lengre periode.

Leif beskriver det slik:

Jeg: ”lykke, er det små øyeblikk eller en vedvarende tilstand?”

Leif: ”(latter). For meg tror jeg det er en tilstand, ikke sånne korte små øyeblikk, for det vet jeg ikke hva skulle være.”

Jeg: ”så, kan det være perioder hvor du føler deg mer lykkelig enn andre?”

Leif: ”ja, eller gladere da, det må bli det...og da blir det i perioder. Hvis jeg har det greit med meg sjøl og hun jeg bor sammen med, så er det greit. For det er ikke noe moro hvis det ikke er det... ja.”

De andre informantene er derimot av en helt annen oppfattelse enn Leif:

Jeg: ”synes du det er noen forskjell på det å ha det bra og det å være lykkelig?”

Hans: ”lykkelig...det er vel kanskje å dra det et skritt lenger enn det å ha det bra, for da drar man det enda et skritt lenger da.”

Jeg: ”men lykkelig for deg; er det en vedvarende tilstand eller dreier det seg mer om små øyeblikk?”

Hans: ”det er vel sånne små øyeblikk.. ting man gleder seg mer over enn andre ting, og det er ingen som går rundt og er lykkelig, sånn hver dag liksom. Dem har det bra liksom, men at dem starter lykelige hver dag... det tror jeg ikke det er noen som gjør. Det er bare sånne små ting som man finner glede over i hverdagen.”

Reidun og Kari mener også at lykke må være korte øyeblikk:

Reidun: ”lykke er små øyeblikk. Livet går jo opp og ned. Du kan ikke gå og være lykkelig hele tida!”

Kari: ”det er vel mest små øyeblikk.. synes jeg. Men jeg går ikke rundt og tenker på det her”.

Nils er også av denne oppfatningen:

Jeg: ”bruker du noen gang det ordet, lykke, selv? Nå er jeg lykkelig...?”

Nils: ”nei”.

Jeg: ”men hvis andre bruker det, tenker du da at det er snakk om små øyeblikk eller kan det være en vedvarende tilstand?”

Nils: ”sånn jeg ser det lever du ikke i en lykkerus hele livet. Det er jo opp- og nedturer i livet, ikke sant. For meg må det være små øyeblikk. Lykkelig når en gifter seg, lykkelig når en får barn, sånne små øyeblikk.”

Jeg: ”men å være lykkelig og lykkerus, er det det samme?”

Nils: ”ja, på en måte ja.”

Informantene gir uttrykk for et bevisst forhold til hva de legger i ordet når det gjelder tidsperspektivet. Likevel viser det seg at flere av dem som hevder at lykke er øyeblikkspreget, også bruker ordet i andre sammenhenger. Jeg sitter derfor igjen med et inntrykk at lykke er et vanskelig ord å definere, fordi det ikke nødvendigvis bare har én betydning. Når det i tillegg er slik at informantene hevder at ordet er fremmed og at de sjelden bruker det selv, tolker jeg det dit hen at deres definisjon ikke nødvendigvis er absolutt for hvordan de selv bruker ordet på andre tidspunkter i intervjuet. At informantene selv veksler mellom ulike betydninger av ordet lykke illustrerer også at det er et komplisert begrep å studere, nettopp fordi det er flertydig.

Hva gir lykkefølelse?

Informantene legger vekt på forskjellige ting når de skal fortelle om hva som frembringer lykkefølelse. Flere svarer at de blir lykkelige av å ha det bra, men de legger ulike ting i hva det vil si å ha det bra. Tre av informantene trekker frem at de ble lykkelige da de fikk vite at de hadde vunnet i Lotto. Dette sier de uten at jeg har spurt dem noe om lotterigevinsten. Tre av informantene legger vekt på kjærlighetsforhold i forbindelse med lykke, hvorav Hans vektlegger fasen hvor man blir forelsket, mens Nils snakker om det å gifte seg. Leif trekker frem frihet til å gjøre det han har lyst til; dvs å få kunne trene, være sammen med datteren, og å ha en jobb å gå til. Ellers er temaet familie oppe i flere av intervjuene. De fleste sier at det er viktig for dem at familiemedlemmene har det bra, for at de selv skal kunne være lykkelige. Noen av svarene informantene gir på hva som gir dem lykkefølelse ser slik ut:

Hans: ”første gang jeg spilte fotball, og første gang jeg da vant en fotballkamp. Da kjenner du deg veldig stolt og lykkelig. Med en gang du ble forelska første gangen... I sånne situasjoner da”.

Nils: ”ja, jeg følte meg jo kanskje lykkelig akkurat den dagen jeg hadde oppdaget at jeg hadde vunnet i Lotto. På en måte.. et lite øyeblikk liksom. Du har jo veldige tanker om det på forhånd.. hvis du en gang vinner i Lotto, ikke sant. Alt du skal gjøre.. Men det er jo også sånt som går over. (...)”.

Kari: ”men altså, jeg er mest fornøyd hvis alle andre rundt meg har det bra.. Da er jeg kanskje mer lykkelig enn akkurat det med ting”.

Alle informantene hevder at materielle ting ikke kan gjøre dem lykkelige. De sier at de kan bli *glade* for ting, men ingen vil kalle det lykke. Kun én av lottomillionærene vil beskrive seg selv som en materialistisk person, og bare i mindre grad. Informantene tror likevel at det finnes personer som kan bli lykkelige av ting, uten at de går nærmere inn på dette.

Hvordan føles lykke?

Informantene blir bedt om å beskrive hvordan lykke føles. Ikke alle klarer å forklare dette, og det er et spørsmål som gjerne blir mottatt med latter. De som prøver å beskrive det, omtaler lykkefølelsen som en slags spenhet og brusing i kroppen:

Hans: ”ja, det er vel sånn, du kjenner hele tida sånn spenning og sitring i kroppen. Og kanskje du får litt høyere puls, og flyr rundt og gliser hele tida, uten at du vet helt hva du gliser av egentlig. Du er bare glad!”

Reidun uttrykker det samme:

Reidun: ”det føles nesten som en sånn brusende følelse inni deg”.

Er lykke kjønnnet?

Én av informantene hevder klart at det er kjønnsmessige forskjeller i hvordan lykke uttrykkes. Dette var ikke noe jeg hadde med i intervjuguiden, men jeg syntes det var interessant at Leif brakte det på bane:

Jeg: ”men tror du lykkefølelse og hva som gir denne følelsen er det samme for de fleste?”

Leif: ”nei. Dere har kanskje en litt annen formening om følelser og det her enn det vi har, tror jeg.”

Jeg: "hvem dere?"

Leif: "dere jenter. Jeg tror det for å være helt ærlig, for det har jeg merka noen ganger. Det skal ikke så mye til."

Jeg: "hva tror du er annerledes da?"

Leif: "nei, jeg tror dere er mye mer impulsive, i hvert fall enn det jeg er... jeg er ikke det. Jeg er ikke sånn som flyr langt opp i taket og langt ned i kjelleren. Men jeg kjenner noen damer eller jenter som er sånn."

Jeg: "så du tror at vi blir lettere glad?"

Leif: "ja, jeg tror det. Jeg er mer på det jamne."

Denne informanten mener altså at det er forskjeller i hvordan lykkeopplevelsen utarter seg hos menn og kvinner. Han er inne på dette temaet flere ganger under intervjuet, og det er tydelig at han mener at lykke betyr ulike ting for kjønnene. Han hevder at han ikke kjenner noen gutter som blir like spontant glade slik han mener jenter blir. Ting som god helse, familieforhold og det å kunne holde seg aktiv påvirker hans egen lykkefølelse, og denne følelsen er noe som strekker seg over lengre perioder i livet. Hos det annet kjønn er han mer opptatt av hvordan de kan bli ekstatiske og emosjonelle i korte øyeblikk, som for eksempel hvis de treffer ei venninne de ikke har sett på en stund. Denne informanten har altså en klar oppfatning av at det er forskjeller i hva som påvirker folks lykkefølelse, og hvordan følelsen synliggjøres for andre. Min tolkning er at han opplever sin egen lykkefølelse som innadvendt, mens han beskriver kvinnenenes som utadvendt.

Dette er ikke noe jeg har tenkt å gå videre inn på i oppgaven, men jeg synes det var et interessant utspill, fordi det illustrerer at denne informanten tror at hva som gir lykkefølelse ikke er likt for alle.

Har informantene blitt lykkeligere av å vinne i Lotto?

I intervjuene snakker jeg med informantene om endringer i livet etter at de har vunnet i Lotto. Jeg spør dem om de oppfatter seg selv som lykkeligere mennesker etter at de har vunnet. Svarene på dette spørsmålet er svært like for alle informantene. Fire av fem informanter

hevder at de ikke har blitt lykkeligere av gevinsten. Økonomisk trygghet blir fremhevet av alle informantene, men de hevder at dette ikke gjør dem lykkeligere. Hans beskriver det slik:

Jeg: ”vil du si at du generelt er en lykkeligere person nå?”

Hans: ”nei.”

Jeg: ”så det med økonomiske bekymringer...”

Hans: ”du blir ikke noe *lykkeligere* av å ikke ha dem. Du har kanskje ikke de bekymringene, men fra dag til dag er det ikke noe du tenker på. I det hele tatt ikke jeg i hvert fall.”

Jeg: ”føler du at det har gitt deg økt livskvalitet da?”

Hans: ”ikke noe sånn.. det er vel bare det at man kan.. at man ikke trenger å vurdere alt like nøye, men sånn generelt så har ikke det noe med livskvalitet å gjøre tror jeg. Men man unngår bekymringene for økonomien, men det er det eneste.”

Nils sine svar bekrefter det Hans sier:

Jeg: ”men vil du si at du er en mer lykkelig person etter at du vant?”

Nils: ”nei, jeg tror ikke det. Sånn sett tror jeg ikke du blir lykkeligere av penger altså (...).”

Jeg: ”men den tryggheten ved å vite at fremtiden er sikret?”

Nils: ”det gjør meg ikke lykkelig, for å si det sånn, men det gjør meg trygg. Men det er liksom ikke noe jeg tenker på i det daglige.”

Reidun er den eneste av lottomillionærene som selv hevder å ha blitt lykkeligere etter gevinsten: ”ja, jeg tror jeg er mer lykkelig nå enn før jeg vant”. Det er likevel verdt å merke seg at hun blir ”korrigert” av mannen, når hun kommer med denne uttalelsen: ”du er mer fri”, sier han, og hun gjentar: ”ja, jeg er mer fri”. Men hun påpeker videre at friheten *har* gjort henne mer lykkelig fordi pengene har gjort livet enklere.

4.5 Det vanskelige lykkebegrepet

I denne delen vil jeg diskutere hvordan begrepet lykke brukes i aktuell sosiologisk forskning. Jeg vil bruke mine funn, og sette dem i sammenheng med aktuelle teorier og studier.

Kan lykke ha én definisjon?

Lykke-begrepet og anvendelsen av dette i sosiologien, byr på en rekke problemer. Hovedproblemet dreier seg, slik jeg ser det, om definisjonsavgrensningen. Selv om mitt utvalg av informanter er lite, er det tydelig at hva en legger i ordet lykke kan være svært forskjellig. Alle informantene har sin egen subjektive oppfatning av hva lykke er, og hva som bringer frem denne følelsen. Jeg vil påstå at beskrivelsene er svært sprikende, fordi oppfattelsen varierer fra å dreie seg om små, korte eller sjeldne øyeblikk, til at det er snakk om lengre perioder i livet. Ulikhetene er av og til så store at jeg lurer på om informantene egentlig snakker om det samme. Og det er nettopp dette som er problemet med lykkebegrepet. Konnotasjonene til ordet lykke er ikke ensartede, men mangfoldige, slik det er med mange ord. Følelsesord kan være spesielt vanskelige å definere, nettopp fordi følelser er personlige, og fordi de arter seg ulikt fra person til person.

”Sosiologien søker å beskrive mønster og sammenhenger, ikke individuelle handlinger. Men sosiale mønster hviler i siste instans på en forståelse av den sosiale handling; det enkelte individ er et handlende subjekt, selv om handlingene danner kulturelle og sosiale mønster” (Frønes, 2001: 11). Det er altså viktig å ikke glemme at det er medlemmene av en kultur som produserer og reproducerer mønstrene i kulturen. Det at vi lever i et refleksivt og stadig foranderlig samfunn bidrar til at mønstrene endrer seg, samtidig som det dannes flere ideologier og symbolske landskap (Frønes, 2001). Dette kan igjen føre til at aktørene i et samfunn ønsker å optimalisere ulike aspekter av livene sine, som igjen kan bidra til at lykkebegrepet ikke er et ensartet ord, fordi både veien og målet er ulik for mange mennesker.

At Leif nærmest setter likhetstegn mellom det å ha gode perioder i livet og det å være lykkelig, mens de andre oppfatter lykke som øyeblikkspreget, viser at skillet er stort. Dette skillet er i mine øyne svært vesentlig. Mange av de kvantitative undersøkelsene utforsker i

liten grad lykkebegrepet. Forskerne som utfører disse undersøkelsene opererer med avgrensede definisjoner som ikke gir rom for respondentenes egne konnotasjoner til ordet. Ruut Veenhoven ender som tidligere nevnt opp med en lykkedefinisjon som kan tolkes dit hen at den dreier seg om i hvilken grad en selv evaluerer sin samlede livssituasjon som positiv (Veenhoven, 1984: kapittel 2). Men å begrense ordets betydning til en slik definisjon er ikke uproblematisk. Selv om mitt utvalg har vært lite, har samtaler med dem vist at hva en legger i ordet lykke er svært ulikt, selv for medlemmer av samme samfunn og kultur. Kun én av fem forholder seg til ordet på en slik måte som Veenhoven fremlegger det. Jeg oppfatter det derfor som ganske determinerende å operere med en slik definisjon.

Dette bør likevel ikke bety at Veenhoven tar feil. For det første opererer jeg med en liten informantgruppe, og for det andre stammer hans undersøkelser fra andre land, hvor ordet happiness eller dets ekvivalens kan ha andre betydninger. Men jeg oppfatter det likevel som lite hensiktsmessig at mye av lykkeforskningen spør folk *hvor* lykkelige de er, uten at de får beskrive *hva* lykke betyr for dem.

Lykkebegrepets betydning: Preget av språk eller kultur?

Som jeg tidligere har vært inne på brukes mye av lykkeforskningen til å gjøre komparative analyser av nasjoners lykkenivå. Slik jeg ser det, byr dette på utfordringer; for hvordan kan man si med sikkerhet at "happiness" i USA betyr det samme som "lykke" i Norge?

Inglehart har sammenlignet lykke-statistikk fra flere land, og forsøkt å forklare hvorfor variasjonene mellom landene er så store. Som nevnt har det flere ganger blitt foreslått at en del av forklaringen kan ligge i språkforskjeller, men Inglehart hevder at empiriske undersøkelser kan motbevise dette. Studiene fra flerspråklige nasjoner som Sveits viser at uansett om man i Sveits snakker tysk, fransk eller italiensk, befinner man seg over både Tyskland, Frankrike og Italia når det gjelder lykkenivå. Inglehart mener derfor at man kan se bort fra språkforskjellene når man skal måle lykke (Inglehart, 1990: 28-29).

Lykkeforskerne, Ed Diener og Eunkook M. Suh tar opp de metodologiske problemene innen lykke-forskning. De hevder i større grad enn Inglehart at disse problemene må tas med i

betraktningen. De er opptatt av viktigheten av å avdekke prosessene bak hvordan vi måler eller bedømmer vår "SWB," fordi de antar at dette vil føre til økt forståelse for ulikheter i svarene, både mellom individer og ulike kulturer. De hevder også at studier, som for eksempel dyptgående etnografiske arbeider, kan være med på å gjøre målingen innenfor ulike kulturer bedre. De sier videre at inntil "målearbeidet" innenfor lykkeforskningen har blitt bedre utviklet, skal en være forsiktig med å trekke konklusjoner (Diener & Suh, 2000).

Harkins og Wierzbicka hevder at vi er avhengig av lingvistiske analyser for å forstå hvilke meninger ulike kulturer og språk legger i følelsesord. Det er nødvendig med detaljerte beskrivelser, for å bidra til økt forståelse. Harkins og Wierzbicka hevder at følelsesord ikke kan oversettes fra et språk til et annet, nettopp fordi de ofte har ulik betydning i de kulturene ordene stammer fra. De peker også på at noen kulturer har mange flere følelsesord enn andre kulturer, og at dette byr på problemer hvis man skal forøke å oversette (Harkins & Wierzbicka, 2001).

Ingleharts argumentasjon kan derfor utfordres av de ovenfor nevnte perspektivene. Slik jeg ser det er språk og kultur to tett sammenbundne komponenter, og selv om Sveits er et flerspråklig land, er innbyggerne del av den samme kulturen. Kulturen er med på å forme oss og våre oppfatninger av omverdenen, på tross av språkforskjeller. Ut fra en slik tankegang, kan det tenkes at en tysktalende sveitser er mer tilbøyelig til å ha den samme lykkeoppfatningen som sine andrespråklige landsmenn, enn tyskere bosatt i Tyskland. Dette vil dog være vanskelig å teste, fordi det er så mange faktorer som spiller inn og dette kan lett gi seg utslag i spuriøse effekter. Jeg mener likevel at det er nødvendig å ta en slik eventuell sammenheng med i betraktningen, når man skal vurdere hva som påvirker hva man legger i ordet lykke i ulike land.

Kulturen i de ulike landene vil være med på å påvirke hvordan og hvor ofte en bruker lykkebegrepet, og hva en legger i det. Altså kan det være slik at språkforskjeller ikke har noe å si når man deler samme kultur, men dette er ikke det samme som at alle i hele verden har en universal oppfatning av hva lykke er. Tyskere kan likevel ha en annerledes oppfatning av lykkebegrepet enn tyskspråklige sveitsere. I mine øyne burde man ikke eliminere betydningen av språkforskjeller når man skal sammenligne ulike nasjoners grad av

følelsestilstander. De kulturelle konnotasjonene til denne typen ord er for tilstedeværende til å bli oversett. Jeg mener et bedre alternativ vil være å erkjenne at slike forskjeller uansett vil eksistere, og ta høyde for at dette vil påvirke datamaterialet.

Som jeg tidligere har vært inne på er det jo heller ikke bare ulike assosiasjoner til lykkebegrepet *på tvers av* landegrensene. Selv i mitt lille utvalg er det store forskjeller. Selv om mine informanter selvfølgelig ikke kan sees på som et representativt utvalg, forteller deres oppfatninger likevel noe om at vi assosierer svært ulikt når det gjelder ordet lykke.

Kan lykke måles?

Økonomen Richard Layard har dedisert hele 310 sider til begrepet "happiness" i sin bok av samme navn. Han hevder at han med denne boken kan overbevise skeptikere om at happiness er et objektivt og målbart fenomen. Han baserer blant annet sine argumenter på moderne psykologiske studier, hvor man måler aktiviteten i ulike områder av hjernen, og deretter sammenligner dette resultatet med testpersonenes egne uttalelser om hvordan de føler seg. Det er nemlig slik at gode følelser viser seg ved høy aktivitet i hjernens venstre halvdel, mens negative følelser kommer til syne ved aktivitet i den høyre hjernehalvdelen. En rekke studier, hvor man plasserer elektroder rundt hjernen for å måle hjerneaktiviteten, er blitt utført. Et typisk forsøk går ut på at man viser testpersonene bilder eller filmklipp, og deretter både spør og måler hvordan dette påvirker personens følelser. Ikke overraskende ser man at negative bilder som oppfattes som triste eller støtende, gir seg utslag i høyere aktivitet i hjernens høyre halvdel, mens positive eller morsomme bilder fører til høyere aktivitet på den venstre siden av hjernen. Samtidig stemmer dette overens med testpersonenes egne uttalelser om hvordan de opplevde å se de ulike bildene. Positive bilder = positive følelser. Negative bilder = negative følelser. Men er disse funnene nok til å hevde at "happiness" eller "lykke" betyr det samme for alle? Resultatene viser at glede og misnøye er synlig, også rent biologisk. Man kan også se grader av disse følelsene ved målinger (Layard, 2005). Jeg ser likevel ingen motsetning mellom det at det er mulig å måle lykke biologisk og at det likevel kan eksistere ulike oppfatninger om hva lykke er, ut fra kulturelle eller subjektive konnotasjoner til

begrepet. Å måle lykke biologisk og samfunnsmessig er dessuten to ulike prosjekter, som trenger ulike måleinstrumenter- og metoder.

Diener og Suh hevder at det ut fra empiriske undersøkelser er vanskelig å si med sikkerhet hvilke samfunn som kan regnes som bedre enn andre, fordi hvordan man bedømmer livskvaliteten er svært avhengig av verdier. De mener likevel at det går an å måle ulikheter i samfunns "subjective well-being", og at man med dette kan konkludere med hvilke land som har best "SWB". Samfunn med høy "SWB" preges av at innbyggerne selv beskriver livene sine i positive termer (Diener & Suh, 2000).

Norsk Monitors undersøkelser i Norge ber blant annet sine respondenter om å gradere sin lykkefølelse. To tredeler svarer til enhver tid at de føler seg ganske lykkelige (Hellevik, 1999)²¹. Jeg kan ikke uttale meg om hvordan mine informanter ville gradert sin egen lykkefølelse i en slik undersøkelse. Men det er likevel et poeng at de, slik de beskriver det, har en annen oppfattelse av lykkebegrepet, enn slik det blant annet brukes i Monitorundersøkelsene. Jeg gjentar at fire av fem informanter i hovedsak definerer lykke som en øyeblikkspreget tilstand. Jeg spør meg da om noen respondenter kan havne i "mindre lykkelig"-båsen, fordi de setter høyere krav til å være lykkelig enn å ha det bra. Kanskje ville det være mer meningsfylt i Norge å spørre respondentene om hvor tilfredse/fornøyde de er med livet, i stedet for å bruke ord som lykke. Disse ordene kan, slik jeg ser det, oppfattes som mindre ladede, og med færre subjektive konnotasjoner.

Selv om jeg vil hevde at de ulike studiene som er gjort på nasjoners aggregerte lykkenivå bærer på visse validitetsproblemer, vil jeg likevel ikke se bort fra undersøkelsene. Jeg mener at undersøkelsene er egnet til å måle endring i folks lykkenivå over tid. Man må også her selvfølgelig ta høyde for at lykkebegrepets betydning kan ha endret seg, selv om slike endringer pleier å skje langsomt.

²¹ <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/4.shtml>

Lykkelig av lottogevinst?

Som en av bidragsyterne til den sosialantropolitiske artikkelsamlingen "Den norske væremåten" (1984), sier Tord Larsen at "Å ha det bra" er det norske uttrykket for "å være lykkelig", og at det betyr slike ting som "en jobb jeg trives med", "ordnet økonomi" og "en snill mann" (Larsen, 1984: 19). Dette kan synes å stemme overens med hva mine informanter uttrykker. De bruker ikke selv ordet lykkelig til daglig, men bruker heller uttrykk som "å være fornøyd" eller nettopp "å ha det bra". Dette kan tyde på at ordet lykke ikke er en del av informantenes dagligdagse språk, og at de bruker andre begreper for å uttrykke positive følelser eller tilstander. Slik jeg tolker Larsen, er dette i tråd med hans utsagn. Det er ikke slik at vi nødvendigvis setter likhetstegn mellom lykke og å ha det bra, men heller at vi velger andre uttrykksformer for den dagligdagse tilfredsheten, enn lykke. Videre kan dette bety at lykke oppfattes som noe større enn "å ha det bra". Flere av lottomillionærene omtalte lykke som små, nærmest berusende øyeblikk. Når de ble spurt om hvor fornøyd de var med nåværende livssituasjon var det de dagligdagse uttrykksformene, med ord som bra og fornøyd, som gikk igjen. Distinksjonen i ordbruken er vesentlige observasjoner, fordi ordbruken også kan være med på å forklare svarene informantene gir.

Fire av de fem lottomillionærene jeg har snakket med, vil ikke omtale seg som lykkeligere etter at de har vunnet i Lotto. De er opptatt av trygghet, og hevder at de føler at fremtiden har blitt sikret, og at de økonomiske bekymringene er borte. Disse fire sier at de oppfatter lykke som en øyeblikkspreget tilstand, og tre av dem trekker frem øyeblikket de fikk vite at de hadde vunnet i Lotto, som en slik lykkelig stund. At disse informantene hevder at lykke er minutter, timer eller eventuelt noen få dager, kan være en forklaringsfaktor for hvorfor de ikke vil beskrive seg som lykkeligere i etterkant av gevinsten. Forklaringen kan altså ligge i selve begrepet, fordi lykke rett og slett ikke regnes som en langvarig tilstand for dem.

En annen forklaringsfaktor for hvorfor informantene ikke har blitt lykkeligere, kan være at den nyvunne "rikdommen" fører med seg nye ønsker og drømmer. "Ny velstand og nye muligheter gir ikke nødvendigvis mer lykke, det kan faktisk gi en opplevelse av nye behov. Man ser mye man gjerne vil ha, som man tidligere ikke var rik nok til å se" (Frønes, 2005: 13). Alle informantene sier minst én gang i løpet av intervjuet at summen de har vunnet ikke

strekker *så* langt når de begynner å bruke dem. Det kan altså synes som de ser begrensningene like fort som de ser mulighetene.

Om informantene føler seg lykkeligere etter gevinsten kan også henge sammen med hvordan de vurderte sin økonomiske situasjon *før* de vant. De fire informantene som ikke mener å ha blitt lykkeligere, sier at de ikke hadde store økonomiske bekymringer tidligere heller. Dette betyr ikke at de hadde stor overflod, men at det i alle fall holdt til livets opphold, og litt til. Reidun og hennes mann Jan derimot, har hatt veldig dårlig økonomi, og har derfor mange ganger vært bekymret for om de skulle få endene til å møtes. Det har derfor vært en lettelse for dem å vinne, fordi de hevder at livet har blitt mye enklere, og de økonomiske bekymringene helt borte. Med dette har lykken kommet for dem.

Selv om Norge er et rikt land, og sammenlignet med andre land har liten variasjon i inntektsfordelingen, er ulikhetene voksende. Inntektsforskjellene er større nå enn tidligere (Epland, Lunde & Mørk, 2005), og dette kan igjen føre til at lavtlønnede faller utenfor det rike samfunnet. Reidun og Jan har aldri hatt penger til overs. De har ikke hatt råd til å reise på ferieturer eller pusse opp huset. I dagens vestlige verden er opplevelser, selvrealisering og “Det Gode Liv” sentrale uttrykk for hvordan vi ønsker å leve (Frønes & Brusdal, 2000). Det tas i stor grad for gitt at alle kan unne seg det lille ekstra fra tid til annen. Reidun og Jan tilhørte gruppen som falt utenfor det gode selskap, uten utdanning, og med lav inntekt, og i tillegg en stor familie å forsørge. At de med lottogevinsten nå har fått realisert en del av sine drømmer, og i tillegg slipper å bekymre seg for fremtiden, kan være med på å forklare hvorfor de sier at lottogevinsten har gjort dem lykkeligere.

4.6 Avsluttende kommentar

I dette kapitlet har jeg sett på lykkebegrepets utvikling, og ordets anvendelse i samfunnsvitenskapene i dag. I tillegg har jeg presentert informantenes oppfattelser av ordet lykke. Informantenes uttalelser og egne definisjoner av lykkebegrepet vitner om to vesentlige ting: For det første er konnotasjonene til lykkebegrepet ulike for informantene. For det andre er det et ord de i stor grad ikke selv bruker i dagligtalen. Disse funnene dannet utgangspunktet

for min diskusjon om hvorvidt kvantitative undersøkelser med en forutbestemt definisjon av lykkebegrepet egner seg til å måle hele befolkningers lykkenivå, og videre utføre komparative analyser av nasjoners aggregerte lykkenivå. Jeg mener, på bakgrunn av mine informanternes uttalelser, at slike målinger kan være problematiske. De kvantitative studiene gir lite rom for respondentenes subjektive og kulturelle konnotasjoner til lykkebegrepet. Videre kan dette føre til at de som lager undersøkelsene, og respondentene som besvarer dem, har ulik oppfattelse av et ord som lykke. Dette kan igjen slå ut i feil i datamateriale. Et alternativ til å sikre målingene kan være å utføre flere kvalitative studier om lykkebegrepet, slik at man får økt forståelse for hva mennesker i ulike kulturer legger i begrepet. Et annet alternativ, hvis man ønsker å måle generell tilfredshet med livet, kan være å i Norge bruke et annet ord enn lykke. Informantene velger selv å bruke uttrykk som ”å ha det bra” eller ”å være fornøyde”, når de snakker om sin livssituasjon. Kanskje er dette uttrykk som den gjengse nordmann lettere kjenner seg igjen i. Hvis dette er tilfelle, kan slike uttrykk muligens utgjøre bedre alternativ for å spørre nordmenn om hvor tilfredse de er med livet.

Lottomillionærene ble også spurt om de hadde blitt lykkeligere som resultat av gevinsten. Fire av de fem informantene hevdet at dette ikke var tilfelle. Dette kan ha flere årsaker. Blant annet kan informantenes egen oppfattelse av begrepet og deres tidligere økonomiske situasjon være mulige forklaringer på om de hevder å være lykkeligere eller ei.

Jeg har hittil i oppgaven tatt for meg temaene *drømmen om å vinne i Lotto og lykke*. I neste kapittel vil jeg se på *norske verdier*.

5. Norske verdier

For å kunne si noe om nordmenns adferd, handlinger og vaner er det nødvendig å se på hvilke verdier som står sterkt i det norske samfunn. Jeg har i tidligere i oppgaven skissert noen vesentlige karakteristikk av et moderne samfunn og hvordan dette spiller en rolle for hva vi drømmer om. I dette kapitlet vil jeg ta for meg hvilke verdier som kan sies å være betydningsfulle i Norge, og som dermed også kan tenkes å påvirke hvordan vi handler. Verdigrunnlaget avgjør i stor grad hvordan vi velger å handle (Barstad & Hellevik, 2004: 24, Deth & Scarbrough, 1995: Kap 2), og det er derfor nyttig å se på verdier som mulig forklaringsvariabel for hvordan norske lottomillionærer håndterer en lotterigevinst.

5.1 I kraft av verdiene

Normer og verdier

Ordet verdier har nær tilknytning til normbegrepet. Normer kan være klare fastsatte lover, eller regler eller løsere ”skikk og bruk”-regler. Normene er med på å styre vår adferd, ved at de er uttrykk for sosiale konvensjoner eller tradisjoner. Medlemmer av et samfunn, eller en kultur, internaliserer normer i sosialiseringsprosessen. Man er avhengig av å kjenne til normene i en kultur for å kunne oppføre seg som en fullverdig aktør i det aktuelle samfunnet. Videre peker normene tilbake på verdiene i et samfunn: ”for normene uttrykker hva som av en viss samfunnsgruppe tillegges vekt, settes høyt, anses som verdifullt” (Østerberg, 2001: 69). Normene er altså reglene vi forsøker å følge for å etterstrebe verdiene vi anser som viktige.

Verdibegrepet kan oppfattes som omfattende og problematisk. Det finnes mange ulike typer verdier, og ulike årsaker til at verdiene gjør seg gjeldende. Verdiene kan være av materiell art, sosial art, religiøs art osv. I dag preges mange samfunn av pluralisme, og dette bidrar til at motstridende verdier i større grad eksisterer side om side. ”Moderne pluralisme medfører at

ulike parter må kjempe uavlatelig om innflytelse og makt, samtidig som de må dele makten og institusjonalisere fornuftige former for samarbeid” (Johannessen, 1999: 34). En kan også skille mellom selvsentrerte og moralske vurderinger, altså om man opererer med en egennyttig kalkyle, eller om ens valg preges av moralske slutninger, som for eksempel hva som er best for fellesskapet (Malnes, 1999).

Normer og verdier kan altså sees på som navigasjonsutstyr i en kompleks hverdag. Vi bruker dem både passivt og aktivt til å ta beslutninger og til å gjennomføre valg.

Klassiske verdier: Frihet, likhet og solidaritet

Barstad og Hellevik tar i utgivelsen ”På vei mot det gode samfunn” (2004) for seg noen av de klassiske idealene som gjennom tidene har vært betegnende for et godt samfunn. De legger i den sammenheng vekt på idealene frihet, likhet og solidaritet. I Norge i dag kan frihet sies å være en av kjerneverdiene i vårt samfunn. Alle store politiske partier fremsetter frihet som et viktig ideal. Ruut Veenhoven har gjennom studier funnet at mennesker i nasjoner med stor grad av politisk, økonomisk og personlig frihet er mer tilfredse med sin livssituasjon enn i land som ikke er preget av slik type frihet (Veenhoven i Barstad & Hellevik, 2004: 13). Likheter i form av en demokratisk styreform er også et ideal som står sterkt. Det å etterstrebe høy grad av økonomisk likhet er derimot et mer kontroversielt tema. Solidaritetsidealet innebærer gjerne at de ressurssterke i et samfunn bør gi avkall på noe av sitt for å hjelpe dem som ikke er like godt stilt (Barstad & Hellevik, 2004: 12-15).

Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd

I sammenheng med det tradisjonelle verdibildet bør også Max Weber og hans ideer om den protestantiske etikk og kapitalismens ånd nevnes. Weber var opptatt av å finne ut hvorfor kapitalismen hadde sitt utspring nettopp i vestlige deler av Europa. Han så at i de områder hvor kapitalismen brøt frem, hadde det også funnet sted en religiøs transformasjon; kalvinismen. Denne religiøse retningen var svært deterministisk og hevdet at menneskers skjebne var forutbestemt lenge før fødselen. Den verdsatte videre et asketisk liv, hvor nytelse var synd, og hvor livet fullt og holdent skulle vies Gud. Menneskene forsøkte derfor

å leve opp til dette, og håpet å få et tegn fra Gud om at de var utvalgt til frelse. Kapitalismen som vokste frem i områdene preget av dette religiøse synet var i følge Weber ikke et *resultat* av religionen. Men verdiene som religionen forfektet var med på å gjøre det mulig. Personer som drev foretak brukte ikke midlene de tjente til egen nytelse eller luksus, men investerte ressursene. Slik opparbeidet de seg akkumulert kapital (Månson, 2001, Weber, 2001). Weber ønsket altså å trekke linjene fra det kapitalistiske system tilbake til menneskelige handlinger. Hans årsaksforklaring bunner omsider i de rådende verdiene blant menneskene i bestemte områder i det aktuelle tidsrommet. ”Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd” kan fungere som et eksempel på hvor stor kraften av verdiene i et samfunn kan tenkes å være.

5.2 Det norske verdilandskapet

Ottar Hellevik har forsket mye på hva nordmenn anser som ”Det Gode Liv”. Siden 1985 har Norsk Monitor-undersøkelsene ved MMI forsøkt å kartlegge nordmenns oppslutning om verdier og grunnholdninger, hvilke mål vi har, og hva vi synes er rett og galt. I følge Monitor går det viktigste kulturelle skillet i Norge i dag mellom en moderne og en tradisjonell verdiorientering, hvor det moderne verdisynet preges av åpenhet for endring og mangfold, mens det tradisjonelle anser stabilitet og trygghet som viktige verdier (Hellevik, 1996). Et annet skille går mellom en materialistisk og en idealistisk orientering. Det materialistiske verdisynet er ytreorientert, hvor eiendeler og økonomisk vekst oppfattes som viktig, og hvor en setter egne behov fremfor andres. Et idealistisk verdisyn, er på den andre siden indreorientert og vektlegger åndelige verdier og skapende virksomhet. Disse er opptatt av verdier som inkluderer nærhet, omsorg, miljø og helse. Ut i fra disse skillelinjene har Hellevik delt inn befolkningen i fire hovedbolker, som han kaller ”de fire norger”. Disse kaller han tradisjonelle materialister, moderne materialister, tradisjonelle idealister og moderne idealister. Han nevner også en femte gruppe som han kaller sentrumssegmentet, som preges av at personene innehar uvanlige kombinasjoner av verdier, og som dermed ikke kan plasseres i en av de fire hovedbolkene. Han påpeker at det ikke er snakk om skarpt avgrensede grupper, men at hensikten med å skille mellom dem, er å undersøke hvilke konsekvenser ulike verdioppfatninger har i forskjellige valgsituasjoner (Hellevik, 1996).

For å kartlegge informantenes (i MMI-undersøkelsen) verdisyn, har de blitt spurt en rekke spørsmål som tar for seg samfunnsmessige/politiske verdier, mellommenneskelige verdier, samt personlige verdier. Ut fra dette kan de plasseres inn i skjemaet som Hellevik fremsetter. Videre forsøker han å finne ut om menneskene i de ulike kultursegmentene påvirkes av hvilke verdier de innehar, slik at medlemmene av de ulike kultursegmentene vil være forskjellige i hva de mener og gjør. Denne tesen viser seg å holde stikk. Monitor-undersøkelsene viser at vi står overfor motsatte oppfatninger av hva som oppfattes som "Det Gode Liv". Materialistene er mer opptatt av anskaffelser og forbruk enn idealistene, og dette skaper et skille mellom disse gruppene. Til tross for at materialistene kan være økonomisk likestilt med idealistene, hevder de at de trenger flere materielle goder for å leve et tilfredsstillende liv. Det dreier seg altså ikke om et reelt økonomisk savn, men derimot et ønske om stadig mer, som materialistene, i motsetning til idealistene, besitter. Selv om de fleste av oss ikke kan sies å være rene materialister eller idealister, viser hvor man befinner seg på denne skalaen å henge sammen med nivået for lykkefølelse. De som befinner seg på den idealistiske siden havner litt over materialistene på lykkeskalaen. Dette kan antas å være et resultat av at de er mer fornøyd med sin økonomiske situasjon enn materialistene, og at de i mindre grad hevder å ønske seg flere materielle goder for å leve et tilfredsstillende liv (Hellevik, 1996).

Selv om det er mulig å dele befolkningen inn i bolker preget av ulike verdisyn, er Norge et land hvor de norske "fellesverdier" kan sies å stå ganske sterkt. Fellesverdiene i det norske samfunn, altså oppfatninger om det ønskelige som deles av et klart flertall i befolkningen, kan sies å være preget av de klassiske idealene frihet, likhet og solidaritet. Verdier som likestilling, lovrespekt, ikke-religiøsitet, nasjonalfølelse, å ikke være opptatt av å imponere andre ved anskaffelser og å utjevne ulikhet, er noen av verdiene som står sterkt i det norske samfunn (Barstad & Hellevik, 2004: 26-29). Verdioppfatninger anses å ha høy grad av stabilitet, dermed vil også fellesverdiene i stor grad holde seg stabile. Utviklingen siden 1985 viser at det er en tendens til større heterogenitet i befolkningens verdisyn, selv om endringen er beskjeden. Likevel er det tydelig at materialismedimensjonen står sterkere i dag enn den gjorde for tyve år siden (Hellevik, 2003).

5.3 Hvilke verdier kommer til uttrykk hos informantene

Lottomillionærene ble i hovedsak ikke spurt direkte om sitt verdigrunnlag under intervjuene. Jeg var på intervjutidspunktet heller ikke klar over at verdiene skulle komme til å vise seg så gjeldende. Når jeg siden gikk gjennom intervjuene, var det tydelig at informantene indirekte ga uttrykk for hvilke verdier de anså som viktige, og hva de tok avstand fra. Verdiene må tolkes ut fra svarene informantene gir. Jeg vil i denne delen presentere de verdioppfatninger som, slik jeg tolker det, kommer tydeligst til uttrykk hos informantene.

Nøkternhet og trygghet

En kommentar jeg har hørt ofte under dette arbeidet er: ”Er det mange som har brukt opp alle pengene og alt har gått til dundas med eller?” Samtalene med mine informanter viser det stikk motsatte. Lottomillionærene jeg har snakket med har alle uttrykt nøkternhet i ulik grad. Ingen av dem var i nærheten av å ha brukt opp gevinsten, og ofte hadde de satt av like mye, eller mer penger til sparing, som de hadde brukt. Jeg synes i denne forbindelse at det igjen er viktig å presisere at mine informanter er rekruttert av Norsk Tipping, og at dette er med på å påvirke hva slags informantgruppe jeg har fått. Det er likevel slik at tidligere undersøkelser også viser at det stort sett går bra med norske lottomillionærer, og at de negative konsekvensene av å vinne er få. Norske lottomillionærer synes å være sindige og sparsommelige (Eckblad & von der Lippe, 1994).

Kun to av mine informanter foretok seg en spontan feiring etter gevinsten. Hans tok seg en tur på byen, og Reidun og Jan tok etter eget utsagn helt av i en møbelforretning. Resten av informantene forholdt seg rolige etter gevinsten, uten feiring og med få impulsive kjøp. Kari sier dette:

Jeg: ”Gjorde du noe spontant med en gang?”

Kari: ”Nei... Jeg er veldig nøysom jeg skjønner du (latter) (...)”.

Det første hun gjorde var å betale gjelda på bilen:

Kari: ”Ja det gikk jo flere måneder før jeg betalte ut bilen.. Jeg gikk der og tenkte på det. Veldig”

Tryggheten med å vite at hun har penger stående er viktig, og ”sløsing” ligger ikke for henne, noe disse sitatene viser:

Kari: ”(...) Bare den tryggheten å vite at du har noen penger der du kan eventuelt gjøre noe for eller med. Det tror jeg vel er det som har betydd mest egentlig.. Det at du har!”

Kari: ”Jeg har betalt bilen min, og så litt forskjellige sånne bruksting. Vi har ikke sløst vekk noen penger.”

Kari representerer et ytterpunkt for nøkternhet i min informantgruppe. Hun sier også at hun gjerne vil spare litt av det hun tjener, slik at hun kan sette inn igjen en del av det de har brukt på kontoen. De andre lottomillionærene kommer også med uttalelser som viser at trygghet og sparing anses som noe positivt, mens det å virkelig *bruke* pengene de har vunnet omtales som sløsing:

Hans: ”(...) Man prøver å være fornuftig da, men jeg slipper å overveie kjøp like mye som du kanskje gjorde tidligere. Og du unner deg å kjøpe litt ekstra i stedet for å –oj, kan jeg ta meg råd til det denne måneden her, og.. men det er klart, det er ikke noe sånn at jeg føler at jeg har tatt av, og kjøper ting i hytt og pine og sånn (...).”

Hans sier også senere at han ”ikke tærer på midler hvis det ikke er noe spesielt”.

Leif uttrykker seg slik når jeg spør ham om han er redd for å bruke opp pengene:

Leif: ”Ja, det blir man. Jeg blir gjerrig. Ja, jeg gjør det. Jeg blir mer gjerrig når jeg... Ja det er greit å ha litt penger. Jeg er blitt så gammel jeg nå vet du (latter), at det er slutt på den tida hvor jeg skal leve fra lønning til lønning.”

Han gjorde heller ikke noe med en gang han mottok gevinsten:

Leif: ”(...) Først gjorde jeg ingenting. Ingen verdens ting. Brukte ikke fem øre (latter). Jeg ringte kontofonen og hørte. Det gjorde jeg. Og det var allright (latter).”

Heller ikke Nils har brukt penger slik han hadde forventet hvis han en dag skulle vinne i Lotto:

Jeg: ”Har bruken av lottogevinsten samsvart med hvordan du trodde du ville bruke den på forhånd, når du drømte om å vinne i Lotto?”

Nils: ”Nei, egentlig så har det ikke det. Men det har vel egentlig litt med meg selv å gjøre. For hvis du tenker på at du skal vinne i Lotto, så skal du gjøre masse forskjellige ting, ikke sant. Men jeg har ikke gjort det.”

Nils sier at han forsøker å leve normalt som før, og i størst mulig grad leve av det han tjener. Han forklarer det videre slik:

Nils: ”Men hvis en tar helt av, ikke sant, og bruker masse penger, så er faktisk ikke fire millioner så veldig mye penger. Det er fort gjort å bruke de opp. Og det er jo mange som har brukt opp mye mer penger enn det. Og hvis du da legger opp til et enormt forbruk, med masse penger, og så plutselig en dag er det slutt.. Jeg tror du får mye større problemer da. For da har du plutselig ikke de pengene lenger, og kan ikke leve sånn som du har gjort tidligere. Så må du kanskje begynne å slite for pengene igjen, og så har du lagt deg til et enormt forbruk, og så plutselig har du ingenting igjen. Jeg tror det ville vært mye verre.”

Felles for alle informantene er at de anser tryggheten med å vite at de har penger stående som kanskje det beste ved å vinne i Lotto. Dette ønsket om å opprettholde denne trygghetsfølelsen hindrer i sin tur at de bruker av lottomidlene i det daglige. Etter at tingene som sto øverst på ønskelisten er anskaffet, stabiliserer bruken seg, og de resterende pengene blir gjerne satt i en form for sparefond. I tillegg har alle noen penger stående på en konto med lettere adgang, i tilfelle de skulle få bruk for litt ekstra kapital. Flere av informantene har også fortsatt med ”vanlig sparing”, for eksempel at en viss sum blir trukket fra lønna hver måned. Det å sette penger i banken og spare omtales som *fornuftig*, mens det å stadig bruke av pengene anses som *sløsing* eller ”å strø rundt seg med penger”. Disse holdningene kommer frem hos samtlige informanter uansett alder og kjønn. Det er likevel tydelig at informantene har ulikt syn på hva som kan betegnes som sløsing. Noen har brukt mer penger enn andre uten å omtale dette som sløsing. De ser stort sett på investeringene og innkjøpene de selv har gjort som fornuftige.

Aldersspennet på mine informanter strekker seg fra ca 35 år til ca 65 år. Både bygdebyer og større byer er representert. Mitt utvalg er likevel altfor lite til at jeg kan uttale meg om mønstre eller sammenhenger i forhold til kjønn, alder og bosted. Hadde utvalget vært større, hadde det kanskje vært mulig å avdekke slike mønstre, men i min studie er dette ikke aktuelt.

Du skal ikke tro at du er noe!

Janteloven er et velkjent fenomen i Norge, og et tema informantene stadig er innom. Alle informantene sier at de ikke lar seg styre av andres meninger om deres forbruk, men samtidig er de svært opptatt av at ikke andre skal få inntrykk av at de har endret seg etter gevinsten. ”Å tro at man er noe” blir fremstilt som noe negativt, og informantene legger vekt på at de ikke ønsker at folk skal oppfatte dem slik. Redselen for at folk skal oppfatte dem annerledes etter gevinsten, er en av hovedgrunnene til at fire av de fem informantene i utgangspunktet ikke har ønsket å være åpne om gevinsten.

Kari sier dette om saken:

Kari: ”Det er ikke så veldig mange som vet det. Nei grunnen til det er at jeg var veldig redd for at folk skulle tro at jeg hadde blitt en annen fordi jeg hadde fått de pengene (...).”

Hun sier også:

Kari: ”Nei altså, hvis vi hadde kjøpt oss splitter ny bil og sånne ting så...og slått om oss, så hadde vel kanskje folk reagert.”

Det er tydelig at oppmerksomhet rundt forbruket i etterkant av gevinsten ikke er ønskelig, selv om informantene synes det er litt vanskelig å forklare hvorfor. På den ene siden uttrykker de at de ikke bryr seg om hva andre synes om forbruket deres, og de tror dessuten ikke at familiemedlemmer, eller andre som står dem nær, ville reagere negativt. Likevel kvier de seg for å fortelle det, selv til flere av sine nærmeste. Når de blir spurt direkte, hevder samtlige informanter at andres mulige reaksjoner ikke er med på å hemme forbruket deres. ”Jeg bryr meg ikke om hva andre mener” er et utsagn som går igjen. Men samtidig sier de selv ved flere anledninger at de ikke ønsker å bli oppfattet annerledes fordi de har vunnet. Svarene informantene gir er altså tvetydige på dette punktet.

Et eksempel på dette er samtalen med Hans:

Jeg: ”Bryr du deg noe om hva andre synes om hvordan du bruker penger?”

Hans: ”Nei.”

Litt senere i intervjuet:

Hans: ”Det er greit at ikke alle vet. Da hadde man kanskje.. Man har jo hørt at det kan komme reaksjoner av ymse slag.. Men nå tror jeg det ble spredd så fort likevel (latter). Men det er bare at man ikke vil stå frem som den nye lottomillionæren, og breie seg frem på den måten. Det hadde jeg ikke noe behov for.”

Jeg: ”Men tror du det hadde blitt oppfattet som negativt hvis du hadde brukt mye mer penger enn du gjør nå?”

Hans: ”Av visse personer kanskje, men jeg tror ikke de som er meg nærmest hadde reagert noe spesielt. Det kommer kanskje an på hva man bruker penger på også.. Om man breier seg ut og tror man er storkar, en annen person enn det som dem har kjent deg fra før... Da tror jeg nok kanskje de hadde reagert. Det vil jeg tro.”

Nils antyder at janteloven er med på å bestemme hvilke kjøp man gjør:

Jeg: ”Men føler du at det er litt sånn jantelovsstyrt i Norge? At du ikke skal tro at du er noe?”²²

Nils: ”Ja, det er vel kanskje det. Men jeg har ikke opplevd det sånn sjøl.”

Jeg: ”Men tror du det ville blitt oppfattet negativt da, hvis du plutselig hadde kjøpt deg en splitter ny sportsbil og..”

Nils: ”Njaa, ikke blant vennene mine tror jeg. Men kanskje for litt mer perifere.. Men altså gjør du det, så gjør du jo det for å vise deg. Men for all del, det hadde sikkert vært moro å hatt en stilig sportsbil og sånn da, men veldig mange gjør det kanskje for å vise seg frem, og.. Nei, jeg tror ikke jeg er typen til å gjøre noe sånt.”

Det er tydelig at informantene ikke ønsker å identifisere seg med det å være ”storkar” eller å ”vise seg frem”. Prangende forbruk omtales som negativt av informantene selv, og de tror også at det ville dukke opp negative reaksjoner hos andre ved et slikt forbruk. Man blir ikke et bedre menneske selv om man har fått noen millioner i banken, og andre skal ikke få inntrykk av at en oppfatter seg selv som bedre på grunn av pengene. Dette er en holdning alle informantene viser.

²² Dette spørsmålet kan fremstå som ledende, men er et oppfølgingsspørsmål på bakgrunn av informantens tidligere uttalelser.

Jeg'ets autensitet

Alle informantene er opptatt av at de ikke har endret seg som person i etterkant av gevinsten. At penger ikke kan rokke ved deres måte å være på, eller deres holdninger og verdier, er et tema informantene til stadighet tar opp selv. Utsagn som ”jeg vil være den jeg er jeg” eller ”jeg er den samme” blir brukt av samtlige informanter. Det forekommer en viss uro hos informantene for at folk skal oppfatte dem som annerledes fordi de har vunnet penger. Alt i alt er dette det som har bekymret lottomillionærene mest, i forhold til det å vinne. Men selv om dette er et tema de selv er opptatt av, og snakker en del om, har ingen av dem *følt* at de blir oppfattet annerledes. Et par av informantene har opplevd snev av misunnelse, men ikke i den grad at det har vært plagsomt. De trekker frem at de har fått tilbakemeldinger fra folk som står dem nær om at de ikke har endret seg. Dette er noe lottomillionærene setter stor pris på å høre:

Jeg: ”Føler du at du har endret deg som person?”

Nils: ”Nei, ikke i det hele tatt. Og det er faktisk noe jeg har fått tilbakemelding på, at jeg ikke har gjort det. Og det synes jeg egentlig er veldig bra. For jeg føler ikke at en blir et annet menneske fordi en får penger. En blir ikke bedre eller noenting som helst. Kanskje ikke verre heller, men det er lettere å bli større drittsekk hvis du har mye penger, enn hvis du ikke har det.”

Han forteller også at moren er fornøyd med hans livsførsel etter gevinsten:

Jeg: ”Er det noen som har kommet med noen reaksjoner på forbruket ditt?”

Nils: ”Nei. Den eneste som har sagt noe om det i det hele tatt er mora mi. Hun er veldig fornøyd med at jeg fortsetter å leve som før. At jeg ikke har forandret meg på noe vis. At jeg fortsetter å leve som før, og ikke har blitt fin på det, som hun sier (latter). Så bortsett fra det, så har jeg ikke hørt noe.”

Kari sier at hun har valgt å holde gevinsten hemmelig fordi hun vil ”være den hun er”:

Kari: ”Men, nei, jeg har ikke fortalt det til noen. Jeg vil være den jeg er jeg.”

Hun sier også:

Kari: ”Nei, jeg håper liksom at folk skal like meg for den jeg er, og ikke for pengene mines del”

Kari fremsetter også selv det uendrete forbruket deres som noe positivt:

Kari: "(...) Jeg tror jeg med hånda på hjertet kan si at vi ikke har gjort noe annerledes enn hva vi gjorde før."

"Å leve som før" synes å være et ideal for lottomillionærene. Årsakene til dette ser ut til å være både at de selv anser overforbruk som unødvendig og ufornuftig, samtidig som de ikke ønsker å skape reaksjoner. Dessuten er tryggheten ved å vite at man har penger på bok mer verdt enn det informantene omtaler som mer kortvarige gleder ved ulike kjøp. Ting som reising, oppussing og bil ser ut til å være unntakene. Dette er noe lottomillionærene er villig til å bruke av lottomidlene på, de påfølgende årene etter gevinsten.

Å fremstå som autentiske virker svært viktig for informantene, og de er veldig opptatt av å formidle at pengene ikke har endret dem på noen dyptgående måte. Å la seg forandre pga den plutselige velstanden ser ut til å oppfattes som et tegn på "uekthet" av lottomillionærene. Informantene hevder altså at de "er den de er" uavhengig om de har penger eller ikke.

5.4 Verdienes betydning

Verdilandskapets varighet og opprinnelse

Som tidligere nevnt kan norske fellesverdier sies å være påvirket av de klassiske idealene frihet, likhet og solidaritet (Barstad & Hellevik, 2004). Det norske samfunn preges av en egalitær tankegang, og oppslutningen om verdier som likestilling og å utjevne sosiale og økonomiske ulikheter er stor i Norge (Barstad & Hellevik, 2004). Til tross for at nyrike og næringslivstopper ikke lenger ser ut til å kvie seg for å bruke penger, holder de fleste nordmenn fast på likhetsidealet (Hellevik, 1996: kap 7). Informantenes uttalelser vitner om at også de omfavner slike verdier. De omtaler det å skille seg ut, eller å endre seg på grunn av penger, som noe negativt. Hvorfor står så disse verdiene fortsatt så sterkt i Norge?

Selv om disse verdiene ikke i seg selv er religiøse, og ikke-religiøsitet også er en verdi med god oppslutning i Norge, er det sannsynlig at verdiene som står sterkt i dag er preget av landets historie og religion. Forfatterne av boken "Human Values and Beliefs" (Inglehart m. fl, 1998)

hevder at man kan se tydelige forskjeller i verdilandskapet mellom områder og land i verden som har vært preget av ulike religioner. Dette gjelder særlig mellom historisk katolske land og historisk protestantiske land. Selv om mange av disse landene ikke kan anses som spesielt religiøse i dag, og kirken har lite innflytelse nå, er de altså tydelig preget av verdiene som var karakteristiske for landenes respektive religioner. Forfatterne presiserer dog at det ikke kun er religion som har vært avgjørende for verdibildet i de ulike landene, men at økonomiske, politiske og sosiale institusjoner også selvfølgelig har spilt inn. Det er likevel vesentlig at de protestantiske landene ble industrialisert før de fleste katolske land, og at dette i sin tur *kan* knyttes til Webers tese om ”den protestantiske etikk og kapitalismens ånd (Inglehart m. fl, 1998: 19-21).

I følge Hellevik har likhetsidealet i Norge sitt utspring i det gamle norske bondesamfunnet. I Norge hadde man i motsetning til mange andre europeiske land ikke adelsstand, og bondesamfunnet var preget av en stor klasse frie småbønder (Hellevik, 1996: 136). Den sterke egalitære tankegangen i Norge kan også sees i sammenheng med utviklingen av velferdsstaten. I 1930-årene vant universalitetsprinsippet og lik rett for alle stadig mer terreng, og ble etter hvert et politisk ideal. Reformert og lover ble iverksatt, og folk skulle få hjelp fra samfunnet når de av ulike grunner hadde det vanskelig økonomisk (Furre, 2000: kap 2). Etter andre verdenskrig oppsto en fremtidstro som samlet både folk og politiske partier. De sto sammen om et felles mål; å gjenreise nasjonen Norge. Årene etter krigen var preget av reguleringspolitikk og Norge fikk en sterk arbeiderklasse. Samfunnet ble etter hvert preget av et felles sosialt verdisystem (Furre, 2000: kap 3). Som Furre sier:

Alle hadde rett til utcome. Det skulle vera ”rimelig” fordeling, og lik rett til utdanning, utvikling, helse og sosial tryggleik. Samhald på tvers av klasser og interesser var ein verdi alle skulle vedkjennast: Solidariteten skulle femna heile samfunnet, ikkje berre klassa eller gruppa (Furre, 2000: 141).

Selv om det også i denne perioden eksisterte politiske konflikter, sto partiene nær hverandre og jobbet sammen for felles velferds mål.

Norge preges fortsatt av en sterk velferdsstat. Det er også et poeng at en del av dagens befolkning faktisk opplevde krigen eller etterkrigsårene. Å vokse opp under vanskelige tider,

kan som nevnt bringe folket og nasjonen sammen, og skape felles mål og verdier på tvers av grupper og klasser. At likhetsverdiene fortsatt står sterkt i Norge i dag bør derfor sees i sammenheng med landets politiske føringer og økonomiske institusjoner.

Det er ikke et poeng i seg selv å i denne oppgaven gå inn på *hvordan* verdier kan knyttes til religiøse, politiske og økonomiske institusjoner. Det er likevel et viktig poeng at verdier er varige og at de har en opprinnelse. Selv om samfunnet har endret seg betraktelig det siste århundret, preges vi av verdiene som har vært ansett som viktige i vårt land og i vår kultur. Verdier som å utjevne ulikhet og å ikke være opptatt av å vise seg frem ved anskaffelser, står fortsatt sterkt i Norge, selv om vi beveger oss mot et mer materialistisk samfunn hvor også mer materialistiske verdier har gjort sitt inntog.

Å ønske & å burde

Informantene i mitt utvalg er opptatt av nøkternhet som en viktig verdi. De har tidligere drømt om materielle anskaffelser slik de beskrev det i sin drøm om å vinne i Lotto, men de handler i liten grad i tråd med drømmen. En årsak til dette kan være at pengene ikke strekker like langt i virkeligheten som de gjorde i drømmen. Det kan også tyde på at informantenes drømmer ikke nødvendigvis gjenspeiler deres verdigrunnlag, men at handlingene i etterkant av gevinsten gjør det. Det kan føles fint å *drømme* om flotte ting og eksotiske reiser, men det betyr ikke at det vil føles godt å *realisere* drømmene.

Statsviterne Jan W van Deth og Elinor Scarbrough presenterer et skille mellom "desire" og "desirable" med hensyn til verdier. De oppfatter "desire" som et rent ønske eller en preferanse, mens "desirable" også innebefatter moral og prinsipper. Det dannes videre et skille mellom "want" og "ought" (Deth & Scarbrough, 1995: 26-27)). Hvis jeg oversetter dette til norsk vil skillet gå mellom noe sånt som å ønske og å burde. Ut fra en tanke om et slikt skille er altså ikke ønskene nødvendigvis preget av moral eller prinsipper, mens slike konsiderasjoner blir tatt med når vi vurderer hva vi *burde* gjøre. I lottomillionærenes situasjon kan det være slik at deres tidligere ønsker ikke var preget av hva de mente var moralsk riktig, fordi dette på drømmetidspunktet ikke var noe de trengte å ta med i betraktningen. Man kan

ønske seg flotte ting i drømmen, men likevel ikke synes at man burde kjøpe dem når man får pengene.

Informantene ser på det å skille seg ut pga den nyvunne rikdommen som noe negativt. Ingen av dem vil kalle seg selv materialister i stor grad, og måten de har handlet på i etterkant av gevinsten kan vitne om at materielle goder ikke er det de oppfatter som mest verdifullt i livet. Ingen av mine informanter kan sies å ha sløst med pengene. De har generelt vært lite spontane, har ikke fått et drastisk økt forbruk, og de har spart mye.

Siden mine informanter ikke blir spurt direkte om sitt verdigrunnlag, vil det ikke være riktig å plassere dem i et verdiskjema á la Helleviks. Det er likevel tydelig at informantene befinner seg innenfor et mer tradisjonelt verdilandskap, sett i sammenheng med Helleviks presentasjon av ”de fire norger”. ”I en *tradisjonell* orientering ligger et ønske om stabilitet og trygghet, om at ting skal forbli slik de alltid har vært. Det er viktig å ikke skille seg ut, og følge hevdvunnen skikk og bruk” (Hellevik, 1996: 25).

5.5 Avsluttende kommentar

Informantenes verdiorientering kan være en forklaringsvariabel for hvorfor de har handlet som de har gjort i etterkant av gevinsten. At de velger å spare fremfor å legge til seg et høyt forbruk, kan tolkes dit hen at de synes det er viktigere med trygghet enn kortvarige gleder i forbindelse med kjøp. At de velger å leve som før, og ikke ønsker å skille seg ut, kan være et resultat av at de selv anser overforbruk som unødvendig. Å være autentisk var også en verdi informantene var opptatt av. Dette betydde for dem at de ”ville være den de alltid hadde vært”. De var opptatt av at pengene ikke hadde forandret dem, og ønsket heller ikke at andre skulle ha oppfattet det slik. Disse verdiene kan sees på som tradisjonelle verdier, og er verdier som generelt står sterkt i Norge i dag, til tross for en økende materialismetrend. Dette kan igjen være et resultat av vårt lands historie; dets religiøse, politiske, økonomiske og sosiale institusjoner. Holdningene informantene ga uttrykk for, var ikke et tema da de snakket om sin lottodrøm. Det kan altså synes som om *drømmen* ikke var preget av normative begrensninger, men at informantenes *handlinger*, på sin side, var preget av hvilke verdier de verdsatte. Slik

Deth og Scarbrough (1995) foreslår, ser det ut til å dannes et skille mellom hva de *ønsker* seg i drømmene og hva de føler at de *burde* gjøre i virkeligheten.

I neste kapittel vil jeg oppsummere funnene fra de tre temakapitlene som oppgaven har tatt for seg. Videre vil jeg forsøke å se disse funnene i sammenheng.

6. Hovedfunn og sammenfallende linjer

I dette kapitlet vil jeg ta for meg funnene fra prosjektet i sin helhet. Jeg har i denne oppgaven tatt for meg tre hovedtemaer; drømmen om å vinne i Lotto, lykke og norske verdier. Jeg vil nå presentere hvordan disse temaene kan sies å henge sammen, og vise at de utgjør deler av en større helhet. Jeg vil først kort oppsummere funnene fra de ulike kapitlene:

6.1 Funn

Drømmen om å vinne i Lotto

Lottodrømmen er en materialistisk drøm av karakter. Å drømme om å vinne i Lotto innebærer at man drømmer om pengene man kan vinne, og hva man kan gjøre med dem. Norge er Nordens ledende pengespilland, noe som tyder på at lottodrømmen står sterkt i Norge (Fekjær, 2002). Selv om pengespill har eksistert til alle tider, er lottospillet relativt nytt. Det er stort og populært og får stadig større premiepotter.

Lottodrømmen kan sees i lys av et moderne samfunn. Giddens og Frønes og Brusdal betegner et slikt samfunn blant annet ut fra begreper som selvidentitet, refleksivitet og selvrealisering (Frønes og Brusdal, 2001, Giddens, 1996, Giddens, 1997). Søken etter opplevelser og selvrealisering kalles gjerne jakten på “Det Gode Livet”. “Det Gode Liv” er både materielt og immaterielt på samme tid. Man trenger økonomiske midler for å oppnå det man ønsker, selv om fokuset ofte ikke ligger på det økonomiske.

Den materielle revolusjon, slik den blant annet fremstilles av Rolf Jensen (2003) og Colin Campbell (1990), har ført til at vi er mer opptatt av den materielle siden ved tilværelsen, ved at vi stadig ønsker oss flere goder og opplevelser. Når vi har fått ønskene våre oppfylt, blir vi dog ikke fornøyd, fordi nye ønsker dukker opp. I tillegg preges vår tidsalder av at vi presenterer oss gjennom *ting*, og at tingene derfor har flere funksjoner.

Informantene hevder alle å ha drømt om å vinne i Lotto. Flere hevder at denne drømmen var preget av få begrensninger, og at pengene strakk veldig langt i drømmen. To av informantene hadde et mer ”realistisk” forhold til lottodrømmen. Drømmen handlet for disse om å få en litt bedre hverdag, og en tryggere økonomisk fremtid. Hvordan lottodrømmen fortonte seg, synes å henge sammen med om informantene føler at den har blitt oppfylt. De som trodde at livet ville endre seg vesentlig ved en eventuell lottogevinst, forteller at virkeligheten ikke samsvarer med dette. De oppdager raskt at pengene forsvinner, når de først begynner å bruke dem. Hvordan informantene valgte å bruke pengene i etterkant av gevinsten kan også synes å ha betydning for om de føler at drømmen har blitt oppfylt. En av informantene har realisert få av sine tidligere drømmer, selv om hun hevder at hun hadde hatt råd til å gjøre det. Hun har prioritert å sikre fremtiden, selv om hun ikke helt vet hva det er hun sparer til. Drømmen er altså ikke oppfylt, og én grunn til dette kan være at hun rett og slett ikke har satt ønskene ut i livet. En annen årsak kan være at drømmene gjenspeiler samfunnets oppfattelse av hva “Det Gode Liv” bør innebære. En del mennesker adopterer kanskje denne oppfattelsen uten å egentlig reflektere over om den samsvarer med hva de selv anser som viktig i livet. Kari synes for eksempel ikke å være så opptatt av reising som hun trodde hun var før hun vant i Lotto.

Alle informantene har brukt en del penger i tidsrommet etter gevinsten. Hus, bil, reiser, teknisk utstyr og interiør er av tingene som blir hyppigst nevnt. En del av disse tingene kan sees på som symbolske markører i vårt samfunn (Frønes, 2001: 143). De kan også ha en funksjon i et selvrealiseringsprosjekt. På den annen side har informantene latt være å realisere en del av sine ønsker. Dette kan skyldes at de, slik Lauvdal og Winger (1989) sier, føler at de ville handlet i strid med egen identitet. Ytre omstendigheter, som sosialt nettverk og posisjon, kan også tenkes å påvirke hvilke valg informantene gjør i etterkant av gevinsten.

Alle hevder at bruken etter hvert stabiliserer seg, og at de ikke bruker Lotto-midler i det daglige. Det er likevel ikke til å komme fra at lottogevinsten har ført til at informantene har fått en bedre ”hverdagsøkonomi”, fordi de har hatt mulighet til å betale ned gjeld eller kjøpe seg bil uten å ta opp lån. Dette resulterer i mindre månedlige utgifter. Alle informantene er også svært opptatt av sparing, og alle har satt inn penger i en eller flere former for sparefond.

Slik informantene snakker om drømmen om å vinne i Lotto, ser det ut til at den kan knyttes til et moderne samfunn og hvordan vi organiserer livene våre i dette samfunnet. Drømmen representerer et ønske om å realisere materielle drømmer, samt mulighet til flere opplevelser gjennom for eksempel ferieturer. Lottodrømmen kan også sees i sammenheng med at vi i Norge generelt har det veldig bra på mange livsområder. De fleste trenger ikke å bekymre seg for om de har en jobb å gå til eller mat på bordet den neste dagen. Dette kan igjen resultere i at vi drømmer om mer penger og mer ”luksus”, fordi andre behov i stor grad er dekket. Dette er altså i tråd med det flere innenfor forbruksforskning omtaler som ”nye vil ha mer” (jf Barstad 1999²³, Campbell, 1990, Hellevik, 1999).

Samtlige informanter spiller fortsatt Lotto. Dette er et tegn på at lottodrømmen fortsatt er til stede, selv etter at de har vunnet. Dette kan igjen henge sammen med at drømmen ikke fullt ut realiseres. Det blir ikke *akkurat* slik man så det for seg i drømmene. Virkeligheten og drømmen er vesensforskjellige, og opplevelsen vil derfor arte seg annerledes når man faktisk vinner, enn når man drømte om å vinne. Falk og Maenpaa, som utførte en undersøkelse om finske lottomillionærer på ’90-tallet, hevder at illusjonen om hva det vil si å vinne består, og at vinnerne derfor fortsetter å drømme om å vinne i Lotto (Falk & Maenpaa, 1999: 75). Slik synes det også å være for mine informanter, selv om noen i større grad enn andre hevder at drømmen har blitt oppfylt.

Lykken er...?

Ordet lykke og streben etter lykken, har vært og er, et mye diskutert konsept innen flere fagtradisjoner. I sosiologien i dag knyttes lykke i stor grad til en subjektiv oppfattelse og evaluering av hvor fornøyd en er med sitt liv (Veenhoven, 1984). Interessen for dette temaet har de senere årene vært omfattende, noe som har resultert i at det har blitt gjennomført en rekke kvantitative undersøkelser som har som mål å finne ut hvor lykkelige enkeltpersoner og hele nasjoner kan sies å være. Disse undersøkelsene brukes også til å gjennomføre komparative analyser av lykkenivå i ulike land.

²³ <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/3.shtml>

Jeg har i mine intervjuer av lottomillionærene vært opptatt av å utforske lykkebegrepets betydning for informantene. Flere viktige trekk ble her observert. For det første oppdaget jeg at informantene synes det var vanskelig å definere hva de la i ordet lykke. Det var dessuten et ord de hevdet å ha et vagt forhold til. Uttrykk som ”å ha det bra” eller ”være fornøyd” kjente de seg bedre igjen i. Et annet viktig funn var at det var stort sprik mellom hvilke tidsperspektiver informantene la til grunn for sin oppfattelse av lykkebegrepet. Fire informanter hevdet at lykke kun oppsto i øyeblikkspreget form, mens én mente at man kunne være lykkelig over lengre perioder i livet. Noen av informantene vekslet også selv mellom ulike oppfattelser av ordet. Det viste seg altså at konnotasjonene til ordet var både flerfoldige og svært subjektive.

Flertallet av mine informanter uttrykker en annerledes oppfatning av lykkebegrepet enn det som ligger til grunn for målinger som blir utført i sosiologien. Informantenes uttalelser danner videre utgangspunktet for en diskusjon om hvorvidt det er mulig å *måle* folks lykke kvantitativt innenfor sosiologien, for deretter å blant annet bruke disse målingene til å sammenligne nasjoners lykkenivå.

Når det i mitt lille utvalg viser seg å være sprikende oppfatninger av ordet lykkes betydning, anser jeg det som problematisk at det blir gjennomført kvantitative undersøkelser som opererer med en prebestemt definisjon av ordet. Dette kan resultere i feil i datamateriale, fordi respondentene kan ha en helt ulik oppfatning av ordet enn dem som laget undersøkelsen. I tillegg må man anta at det vil eksistere både kulturelle og språklige skiller, som gjør at det er vanskelig å direkte oversette et følelsesord som lykke. Dette kan i sin tur skape problemer med tanke på sammenligning av data fra flere nasjoner. Mitt inntrykk er at mange lykkeforskere bagatelliserer disse vanskelighetene, i stedet for å gå dypere inn i begrepet, for eksempel ved flere kvalitative studier. Som Diener og Suh sier kan det være fruktbart å gjøre flere inngående etnografiske studier, slik at man kan avdekke prosessene bak hvordan vi bedømmer vår ”Subjective Well Being”. Dette kan igjen være med på å sikre målearbeidet (Diener & Suh, 2000). Når dette er sagt er jeg mer positiv til kvantitativ lykkeforskning *innenfor* en nasjons landegrenser, enn på tvers av landegrensene. Selv om det i mitt utvalg

viste seg å være ulike oppfatninger av ordet lykke, må det antas at man er mer tilbøyelig til å ha en likere forståelse av et ord som lykke innenfor samme kultur, enn mellom ulike kulturer.

Et annet interessant funn var at kun én av mine informanter anså seg selv som mer lykkelig i etterkant av gevinsten. Resten av lottomillionærene hevdet at de verken var lykkeligere eller ulykkeligere nå. Dette kan ha sammenheng med informantenes økonomiske situasjon før de vant. Ekteparet som oppga at de i dag følte seg lykkeligere sammenlignet med før de vant, vektla at de tidligere hadde hatt det vanskelig økonomisk. Ingen av de andre informantene mente selv at de hadde hatt store økonomiske bekymringer tidligere. En annen forklaringsfaktor for hvorfor ikke flere av informantene føler seg lykkelige, kan ligge i den oppfatningen de har av selve ordet lykke, og at de ikke velger å bruke dette ordet om en lengre vedvarende tilstand. En tredje grunn til at de ikke har blitt lykkeligere kan ligge i verdiorienteringen til informantene. Lottomillionærene jeg har snakket med anser nøkternhet som en viktig verdi, og de har ikke realisert alle ønskene de hadde knyttet til lottodrømmen. Det kan også tenkes at lottodrømmen gjenspeiler hva som blir viet oppmerksomhet i et moderne og stadig mer materialistisk samfunn, men at lottomillionærene, som de selv sier, oppdager at de ikke trenger alle tingene de har drømt om å gjøre eller anskaffe seg.

Norske verdier

Normer og verdier er avgjørende for hvordan vi velger å handle. I Norge i dag kan fellesverdiene som står sterkt fortsatt sies å være preget av de klassiske idealene frihet, likhet og solidaritet. Blant annet står verdiene likestilling, å ikke være opptatt av å imponere andre ved anskaffelser og å utjevne ulikhet sterkt i Norge (Barstad & Hellevik, 2004: 26-29). Det er likevel en økende materialismetrend i landet, og Hellevik har på bakgrunn av Norsk Monitorundersøkelser delt inn befolkningen i det han kaller "de fire norger" (tradisjonelle idealister, tradisjonelle materialister, moderne idealister og moderne materialister). Hans tese går ut på at man kan anta at personer innenfor de ulike segmentene er tilbøyelige til å handle ulikt, fordi deres verdigrunnlag er forskjellig. Gjennom sin analyse hevder han at dette holder stikk, og at det er et skille mellom hva personene innen de ulike bolkene oppfatter som et godt liv. Dette fører igjen til at de velger og handler ulikt. Materialistene er for eksempel mer opptatt av

anskaffelser enn idealistene, som anser indreorienterte og skapende verdier som viktigere (Hellevik, 1996).

Selv om det, slik Hellevik viser, er en viss heterogenitet i befolkningens verdisyn, og materialismetrenden kommer snikende, står en del av de tradisjonelle norske verdiene fortsatt sterkt. Mine informanter gir stadig uttrykk for en del slike verdier. Blant annet er de opptatt av å være nøkterne og å ikke skulle ”vise seg frem”. Det er dessuten viktig for dem å fremstå som autentiske.

At slike verdier fortsatt fremstår som viktige for folk i Norge, vitner om at verdier er svært varige, og at deres opprinnelse har stor påvirkningskraft, selv langt utover den perioden de oppsto. Inglehart m. fl (1998) har gjennom omfattende verdiundersøkelser sett at verdier knyttet til ulike religioner fortsatt står sterkt. Særlig gjelder dette land som har vært preget av protestantisme og katolisisme. Selv om landene hvor disse religionene har stått sterkt ikke kan sies å være spesielt religiøse i dag, er verdibildet ulikt i tidligere protestantiske og tidligere katolske land. Det kan derfor tenkes at en del verdier i Norge i dag fortsatt er preget av protestantisk moral. Man kan i denne forbindelse også trekke tråder til Weber og hans teori om den protestantiske etikk og kapitalismens ånd (Inglehart m. fl, 1998, Weber, 2001).

Videre kan likhetsverdiene i Norge i dag antas å stamme fra det tidligere bondesamfunnet, som var preget av mange frie småbønder (Hellevik, 1996). Fremveksten av velferdsstaten i årene før og etter andre verdenskrig kan også tenkes å ha spilt en rolle, da målet om å utjevne ulikheter og jobbe for felles velferds mål var helt sentralt. Religiøse, politiske og økonomiske institusjoner ser altså ut til å ha hatt vesentlig innflytelse på verdiene som fortsatt står sterkt i Norge i dag.

Informantene snakker mest indirekte om sine verdier knyttet til hvordan de har handlet i etterkant av gevinsten. Deres uttalelser kan likevel tolkes dit hen at verdigrunnlaget er med på å avgjøre hvordan de har håndtert gevinsten. En forklaring på hvorfor ikke informantene har satt flere av drømmene sine ut i livet kan være at pengene ikke har strukket til. Det kan også skyldes at man ikke tar moralske aspekter med i drømmen. Deth og Scarbrough (1995) presenterer et skille mellom ”å ønske” og ”å burde”, hvor verdiene kun kommer til uttrykk i

hva en burde gjøre. En slik teori stemmer overens med hvordan informantene snakker om drømmen i forhold til virkeligheten. Det ser ut til at deres drøm om å vinne i Lotto ikke nødvendigvis representerer deres verdigrunnlag, men at handlingene i etterkant av gevinsten gjør det.

6.2 Sammenfallende linjer

Jeg har nå oppsummert hovedfunnene innenfor de ulike delemnene i oppgaven. Videre vil jeg se på hvordan disse funnene kan knyttes sammen, og være med på å forklare informantenes oppfattelser og handlinger i forhold til lottodrømmen og gevinsten.

Drømmen om et lykkeligere liv

Lottodrømmen kan knyttes til begrepet om lykke, ved at det kan antas at denne drømmen dreier seg om å kunne oppnå et bedre og kanskje lykkeligere liv. Drømmen om å vinne i Lotto gjenspeiler også et moderne samfunn fordi det en drømmer om å anvende gevinsten til, reflekterer hva dette samfunnet anser som verdt å etterstrebe. Drømmen handler i stor grad om å skaffe seg materielle goder. At informantene drømmer om flere materielle goder kan skyldes at de virkelig føler at de trenger disse godene, men det kan også være et resultat av at vi i dag i stor grad presenterer oss selv gjennom ting og at vi er opplevelsessøkende (jf Frønes og Brusdal 2001, Jensen 2003). Drømmen om “Det Gode Liv” blir stadig presentert for oss gjennom samhandling og via media, og denne presentasjonen er kanskje både en årsak til, og en konsekvens av våre drømmer og handlinger. Vi drømmer kanskje om flere ting nettopp fordi vi lever i et overflodssamfunn hvor andre behov er dekket (jf Barstad 1999²⁴, Campbell, 1990). Samtidig blir vi i dette samfunnet, via blant annet reklame og media, fortalt at vi trenger disse tingene og opplevelsene. Reklamen spiller nettopp på at vi kan bli lykkeligere mennesker, om vi bare anskaffer oss deres produkt.

²⁴ <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/3.shtml>

Slik Giddens omtaler det, er det moderne samfunnet preget av flere muligheter for samfunnsmedlemmene (Giddens, 1996). Mulighetene fører til at vi blir tvunget til å gjøre flere valg, og valgmulighetene kan i sin tur føre til økt refleksivitet rundt disse valgene. I tidligere samfunn hadde man ikke disse valgmulighetene i like stor grad. I dag kan mange samfunnsmedlemmer derimot velge mellom ulike livsstiler. Fokuset på å bli lykkeligere mennesker er også fremtredende i media. Stadig ser man artikler som forteller oss hva vi bør gjøre for å bli lykkeligere. At Statsminister Stoltenberg også tar opp dette temaet i sin nyttårstale 2006²⁵, er med på å illustrere hvor sterkt dette fokuset på å realisere egne ønsker og mål er. Man kan anta at alt dette er med på å skape en idé om at selvrealisering av ulik art vil føre til et lykkeligere liv.

Slik informantene uttaler seg, gjenspeiler deres lottodrøm en drøm om et bedre liv. Som jeg har skissert tidligere, er ikke lykke det ordet de selv ville velge å bruke, fordi de fleste av informantene synes dette ordet er fremmed for dem. Ordet lykke betegner dessuten for flertallet av informantene kortvarige gleder. Men lottodrømmen handler definitivt om å få det *bedre*. Informantene knyttet drømmen om å vinne i Lotto til ting de ønsket å kjøpe seg, eller ting de hadde lyst til å gjøre. De hadde positive assosiasjoner til å drømme om en eventuell lottogevinst, og hevdet at det å drømme om å vinne i Lotto var gledesfylt i seg selv. Det synes altså som at lottomillionærene i sin drøm har knyttet materielle goder og opplevelser til en mulighet for et bedre liv.

Ut fra dette resonnementet vil jeg si at lottodrømmen kan knyttes til et moderne samfunn, slik blant andre Giddens og Frønes og Brusdal fremsetter dette samfunnet. Penger har alltid vært et attraktivt middel, og pengespill har også eksistert til alle tider. Likevel kan det tenkes at drømmen om økt velstand har andre årsaker i dag, enn for flere hundre år siden. Da var kanskje drømmen knyttet til et håp om et liv uten fattigdom og daglige bekymringer. Selv om det for noen også kan være slik i dag, handler også drømmen, slik flertallet av informantene beskriver det, om realisering av ønsker i et overflodssamfunn, som springer ut av en tanke om at man alltid kan få det *enda bedre*.

²⁵ (http://odin.dep.no/smk/norsk/aktuelt/taler_artikler/taler_statsmin/001001-090870/dok-bn.html)

Lottogevinst = et bedre liv?

Lottodrømmen handlet for informantene om et ønske om et bedre liv - et bedre liv sett i lys av det moderne samfunn. Likevel hevder lottomillionærene at de ikke har opplevd økt livskvalitet i etterkant av gevinsten. Kun én av informantene hevder å være lykkeligere som resultat av gevinsten. Dette ekteparet har levd et liv preget av dårlig økonomi, sett i forhold til norsk standard. De har vært vanlige arbeidere og har mange barn. De økonomiske bekymringene har alltid vært store, med redsel for at de ikke skulle få endene til å møtes. De andre lottomillionærene jeg har snakket med har ikke uttrykt lignende økonomiske bekymringer før de vant. At Reidun og Jan føler seg lykkeligere i dag kan sees i sammenheng med at de nå har blitt en del av det gode selskapet de tidligere sto utenfor. De har dessuten *virkelig* tatt i bruk midlene de har vunnet, og realisert mange av sine drømmer. At de har vunnet ca ti millioner, som er den høyeste summen av alle informantene, kan også være en forklaringsfaktor. På den annen side har de mange flere barn enn de andre informantene, og har derfor også gitt bort mest penger.

Flertallet av lottomillionærene hevder at de ikke opplever livet særlig annerledes etter at de har vunnet. Dette vitner om flere ting. For det første sier det noe om deres økonomiske situasjon *før* de vant. Hvis man ikke føler at 2,5 eller 4 millioner er utslagsgivende for hvordan man oppfatter livssituasjonen, kan man ikke ha hatt det veldig vanskelig økonomisk tidligere. Dette er som nevnt noe informantene også er inne på selv. På den annen side kan det bety at 2,5 eller 4 millioner ikke er *nok*. Informantene føler ikke at de har råd til alt de kunne ønske seg, og de er minst like opptatt av begrensningene som mulighetene ved gevinsten. Frønes hevder at nyvunnen rikdom kan føre til at man oppdager nye behov og ønsker som man tidligere ikke evnet å se, fordi det før rikdommen ikke var aktuelt (Frønes, 2005). Slik kan det også være i informantenes tilfeller. Dette kan igjen settes i sammenheng med Campbells (1990) påstand om at dagens mennesker har en ubegrenset lyst på flere og flere goder. I Norsk Monitor undersøkelsene fra 1985 til 1995 var en av påstandene respondentene skulle si seg enig eller uenig i ”Jeg savner endel materielle goder for å kunne leve slik jeg ønsker”. Prosentandelen som var enig i denne påstanden økte fra 47 til 53 prosent i løpet av disse årene, til tross for kraftig velstandsvekst i landet (Hellevik, 1996). Dette tyder på at ”mye vil

ha mer''-ordtaket kan ha noe for seg, og at eksplosjonen av forbruksvarer fører til at vi føler at vi behøver mer- ikke mindre. Å vinne i Lotto kan medføre at en får lyst på nye ting, som før gevinsten ikke var aktuelt. Dette er også noe flere av informantene er inne på selv.

Informantene snakker dog ikke bare om gevinstens utilstrekkelighet. De er også opptatt av at flere av tingene de før ønsket seg, er ting de i ettertid har innsett at de *ikke* behøver. I den forbindelse trekker de frem drømmen, og dens karakter, og hevder at man ikke bør oppfylle alle sine drømmer. Alle informantene hevder dessuten at materielle ting ikke kan gjøre dem lykkelige. Om dette er en oppdagelse de har gjort før eller etter gevinsten er usikkert. Det kan likevel tenkes at de har blitt mer bevisst på dette i etterkant av gevinsten i forbindelse med anskaffelsene de har foretatt seg. Informantene spilte jo Lotto nettopp fordi de drømte om et bedre liv som følge av materielle goder. Men i følge flertallet av lottomillionærene har altså ikke disse anskaffelsene vært med på å øke livskvaliteten eller gjøre dem lykkeligere. Dette kan igjen være en medvirkende årsak til at forbruket etter en stund stabiliserer seg; hvis gledesfølelsen ved å kjøpe nye ting uteblir, er det heller kanskje ikke så attraktivt å gjøre nye anskaffelser.

Lottomillionene ser ikke ut til å ha endret livet til flertallet av informantene på en vesentlig måte. De har mer penger og mindre bekymringer, men dette gir seg, i følge dem selv, ikke utslag i et bedre liv. De hadde det bra før, og de har det bra nå. Med tanke på dette er det interessant at alle informantene fortsatt spiller Lotto, og at flere av dem tror at de ville fått det bedre hvis de vant igjen. Det er likevel kun én av informantene som trekker frem lottodrømmen som en fortsatt stor drøm, noe som tyder på at resten av informantene til en viss grad føler at drømmen om å vinne i Lotto har blitt oppfylt.

Verdienes påvirkningskraft

Lottodrømmen representerer en drøm om et bedre liv – et bedre liv som resultat av en forbedret økonomi. Men virkeligheten samsvarer i stor grad ikke med drømmen, i følge informantene. To av informantene hevder riktignok at ''drømmen har gått i oppfyllelse'', men de hevder likevel at virkeligheten er annerledes enn drømmen.

Lottodrømmen var for flere av informantene en drøm uten begrensninger. Virkeligheten er i motsetning til drømmen sterkt preget av at informantene innser at pengene ikke strekker til alt de ønsket seg i drømmen. De har måttet innse at de også med et visst antall millioner må gjøre prioriteringer. Generelt ser det ut til at lottomillionærene har valgt seg ut noen større ting å investere i. Bolig, bil og ferieturer er blant disse tingene. Forbruket stabiliserer seg etter en stund, og informantene hevder at de ikke har prioritert å øke ”hverdagsforbruket”. Fremfor alt har de valgt å spare, og økonomisk trygghet fremstår som viktig for alle informantene. Det synes viktigst av alt å ”vite at man har”.

Det ser ut til å oppstå et gap mellom drømmen og virkeligheten for informantene, og en del av svaret på hvorfor dette skjer kan kanskje ligge i deres verdigrunnlag. Hellevik viser med sin inndeling av ”de fire norger” at folks verdisyn påvirker handlingsmønsteret, og at mennesker med ulikt verdigrunnlag er tilbøyelige til å handle ulikt (Hellevik, 1996). Selv om jeg ikke ønsker å plassere mine informanter innenfor et gitt skjema, er det tydelig at informantene gir uttrykk for en del tradisjonelle verdier. Gjennom samtalene med informantene gir de uttrykk for en del slike verdier, som nøkternhet og at de tar avstand fra overforbruk. Det er dessuten viktig for dem å fremstå som autentiske mennesker. De ønsker ikke å bli oppfattet annerledes som et resultat av at de har vunnet en større pengegevinst.

Det interessante i denne forbindelsen er at drømmene ikke ser ut til å være preget av disse verdiene. Slik Deth og Scarbrough (1995) foreslår, ser det ut til at informantenes ønsker i drømmen ikke er preget av verdimeslige vurderinger, men at handlingene på sin side er det. Det dannes et skille mellom hva en ønsker å gjøre og hva en føler at en burde gjøre (Deth & Scarbrough, 1995). Det kan også vitne om at det er ulike verdisett som råder side om side i Norge i dag. Materialismetrenden kommer snikende, og er med på å endre innstillingen til befolkningen når det gjelder behov, forbruk og anskaffelser. Det ser likevel ikke ut til at denne tendensen har preget verdiene informantene *handler* ut fra i stor grad. Men fokuseringen på materielle goder i dagens samfunn kan være med på å prege hva informantene ønsker seg i drømmene.

Drømmen ser heller ikke ut til å gjenspeile informantenes identitet, slik de oppfatter seg selv. De beskriver jo nettopp seg selv som nøkterne mennesker, en egenskap som ikke virker

vesentlig i drømmen. Lauvdal og Winger (1989) hevder at identitet er med på å gi struktur og forståelse. Vi forstår både oss selv og andre ut fra en slik organisering. Å handle i strid med ens egen og andres oppfattelse av seg selv, kan derfor oppleves problematisk, fordi det påvirker kategoriseringene vi forstår oss selv og andre ut fra. Informantene er selv inne på dette temaet. De er svært opptatt av at de ikke ønsker å bli oppfattet annerledes fordi de har vunnet penger. Flere hevder også at de ikke kunne strødd rundt seg med penger fordi ”det hadde ikke vært meg”. Hvordan informantene oppfatter seg selv, og hvordan de antar at andre oppfatter dem, ser altså ut til å påvirke deres handlingsmønster i etterkant av gevinsten.

Verdiene informantene gir uttrykk for kan sees i sammenheng med Norges historie og kultur. Religiøse, politiske, økonomiske og sosiale strukturer er med på å forme verdibildet i landet. Selv om mer moderne og materialistiske verdier gjør sitt inntog, står altså tradisjonelle verdier fortsatt sterkt i det norske samfunn, noe både Monitor-undersøkelsene og informantenes uttalelser viser. Dette tyder på at verdier er svært varige, til tross for at en del endringer i dagens samfunn går utrolig raskt. Det kan likevel tenkes at vi er innenfor et generasjonsskifte når det gjelder verdisyn, og at dette skiftet vil gjøre seg synlig om noen år. Det må også tas med i betraktningen at undersøkelsene jeg viser til i denne oppgaven stort sett ble utført rundt midten og slutten av 90’-tallet. Det kan allerede ha skjedd endringer siden den tid.

Påvirker verdiene lykken?

Diener m. fl. (2000) hevder at ulike samfunn har forskjellige verdisett som medlemmene av samfunnet forholder seg til. Hvilke verdier som anses som viktige, varierer fra samfunn til samfunn. Videre har hvor godt medlemmene klarer å leve opp til disse verdiene innvirkning på hvordan de bedømmer sin egen tilfredshet med livet. Et samfunn som i stor grad ikke klarer å leve opp til sine egne verdier kan tolkes som lite suksessfullt, sammenlignet med samfunn hvor etterstrebelser av verdiene har hatt et vellykket resultat. Diener m. fl. mener altså at hvor godt hver enkelt person klarer å leve opp til sine verdier, gir seg utslag i hvor tilfreds de er med livet.

Lottomillionærene hevder at de er tilfredse med nåværende situasjon. De er likevel ikke mer fornøyde nå enn de var før gevinsten. Informantene gir uttrykk for å ha handlet i tråd med sitt

verdisyn, og kanskje har dette vært med på å opprettholde en jevn balanse av tilfredshet. I mitt utvalg har det ikke vært noen som selv hevder å ha handlet i strid med egne verdier. Jeg kan derfor ikke uttale meg om hvilke konsekvenser dette ville fått for informantene. Men det er tydelig at det er viktig for dem å handle både i tråd med egen identitet og egne verdier. Hvorvidt de klarer dette kan igjen tenkes å påvirke hvordan de ser på seg selv.

Siden lottomillionærene ikke ble spurt direkte om verdisyn, har jeg ikke noe informasjon om hvorvidt selve verdigrunnlaget deres har endret seg i etterkant av gevinsten. Jeg vil likevel, ut fra hvordan de beskriver seg selv, anta at de ikke selv oppfatter det slik. De hevder dessuten at synet på penger er ganske likt nå som tidligere.

Hadde lottomillionærene opplevd en nedgang av tilfredshet med livet, kunne dette tenkes å ha en sammenheng med anomi. Anomi er i følge Durkheim en tilstand som kan oppstå i økonomiske oppgangstider, så vel som nedgangstider, fordi de tidligere strukturene man har forholdt seg til blir forstyrret (Durkheim, 1981: Kap 5). Østerberg forklarer det slik:

Grensene for det mulige er blitt helt nye, og inntil man har lært dem å kjenne, kan det virke helt ubestemt hva som er mulig og hva som ikke er mulig, hva man har råd til, og ikke har råd til, hva man har mulighet til å erverve seg og hva det er umulig å noensinne kunne bli eier av. Følgelig kan kravene bli uhorvelige, uten at noen eller noe setter stopper for dem (Østerberg, 2001: 38).

Anomi er derfor et begrep som kunne tenkes å gjøre seg gjeldende i sammenheng med en lottogevinst. Tidligere rammer blir forstyrret, og grensene forskyves. Ut fra en slik tankegang kunne man anta at mulighetene for at lottomillionærene skulle bli mindre lykkelige eller tilfredse, er like store som at de skulle bli mer tilfredse. Det ser likevel igjen ut til at normer og verdier er med på å styre informantenes oppfatning av hele situasjonen, og at dette er med på å regulere forbruk og vaner. At informantene ikke gir uttrykk for en anomisk situasjon, kan være et resultat av at normene i samfunnet forøvrig ikke har endret seg. Det er kun informantene selv som har opplevd en drastisk endring i økonomien, og holdepunktene i samfunnet ellers endrer seg ikke med dette. Det kunne likevel tenkes at verdiorienteringen til informantene ville endres, fordi det som jeg tidligere har vært inne på eksisterer ulike verdsett som etterstrebes i dagens samfunn. Med bedre økonomiske forutsetninger, kunne det antas at

informantenes verdier ville dreie seg mer mot et materialistisk verdisett. Dette ser dog ikke ut til å være tilfelle. Kanskje ligger noe av svaret på dette nettopp i selve lottogevinstens karakter – man blir rik over natten. Verdiene kan fungere som helt nødvendig navigasjonsutstyr i en slik situasjon. Hvis man handler i tråd med verdiene man anser som viktige risikerer man i mindre grad å endre oppfattelsen av seg selv, noe som er viktig for informantene. Et annet viktig poeng er at lottomillionærene fortsatt befinner seg i samme sosiale landskap, og at de heller ikke ønsker å handle i strid med familie og venners oppfattelse av dem. Det kan tenkes at situasjonen hadde vært annerledes hvis pengene ble akkumulert over tid, for eksempel ved at man stadig fikk høyere lønn. I en slik situasjon ville man fått tid til å tilpasse seg, fordi endringen skjer saktere. Kanskje ville også verdiene da endre seg med tiden. Det er også mer sannsynlig at det sosiale nettverket ville endres i en slik situasjon.

Alt i alt ser det ut til at informantenes etterstrebelser av egne verdier er med på å sørge for en stabil tilfredshet med livet. De uttrykker at de er fornøyd med valgene de har gjort, og at de får tilbakemeldinger fra menneskene rundt dem på at de har forblitt slik de alltid har vært. Siden informantene anser disse tingene som viktig, kan det for dem å handle i tråd med egen identitet ha en verdi i seg selv, og deretter resultere i en tilfredshet både med valgene de har tatt og livet generelt.

6.3 Avsluttende kommentar

Mitt ønske og mål for dette prosjektet har vært å finne ut noe om norske lottomillionærers drøm om, og opplevelse av å vinne i Lotto. Jeg valgte ut tre temaer for nærmere fokus og analyse: *Drømmen om å vinne i Lotto, lykke og norske verdier*.

Identitet, selvrealisering og opplevelser er viktige stikkord i forbindelse med det moderne samfunn, slik ideen om dette samfunnet kommer til uttrykk hos blant andre Giddens (1996) og Frønes og Brusdal (2001). Informantenes lottodrøm kan sies å gjenspeile et slikt samfunn, ved at de drømmer om goder som kan tolkes som materielle og immaterielle på samme tid. De

ønsker seg goder, som i vårt samfunn kan sies å ha flere funksjoner enn sin primære funksjon. Disse godene kan også knyttes til det som gjerne blir oppfattet som "Det Gode Liv".

Informantene har realisert noen av sine drømmer, men ikke alle. De gir uttrykk for å være trygghetssøkende og nøkterne, og de ønsker å fremstå som autentiske. Ut fra dette peker jeg på flere funn. For det første kan det se ut til at informantene presenterer seg på to ulike måter i etterkant av gevinsten. På den ene siden kjøper de seg noen ting som kan tolkes som symbolske markører i vårt samfunn (Frønes, 2001: 143). Et eksempel på dette er bil. På den annen side unnlater de, som de selv sier, "å ta helt av". Dette kan tolkes som å være et resultat av at de verdsetter tryggheten, samtidig som de ønsker å handle i tråd med sin identitet og sine verdier. Det er i denne sammenheng interessant at verdiene ikke kommer til uttrykk i drømmen, men at de kan se ut til å påvirke informantenes handlinger. Slik Deth og Scarbrough (1995) foreslår, ser det ut til å dannes et skille mellom "å ønske" i drømmene og "å burde" i virkeligheten, hvor de normative elementene uteblir i drømmen. Dette kan også vitne om at det, slik Hellevik (1996) hevder, eksisterer ulike verdsett i Norge i dag. Selv om han deler inn befolkningen i segmenter, kan de verdiene en ikke vil vedkjenne seg, også påvirke tankene og ønskene. Informantene *drømmer* jo om materielle goder. Slik sett kan materialismetrenden, med fokus på materielle goder, ha preget deres ønsker i drømmene.

Informantene uttrykker ulike oppfatninger av begrepet lykke. Felles for dem er at de oppfatter lykkebegrepet som fremmed, og at det er et ord de sjelden bruker selv. I tillegg hevder flertallet av informantene at lottogevinsten ikke har gjort dem lykkeligere. Slik jeg tolker det, vitner informantenes uttalelser om at kvantitativ lykkeforskning kan by på visse problemer. Når subjektive konnotasjoner til ordet spiller så kraftig inn, anser jeg det som problematisk at mye lykkeforskning spør folk om *hvor* lykkelige de er, uten å spørre om *hva* lykke er. Kanskje kan det i Norge være mer hensiktsmessig å stille spørsmål som: "Hvor fornøyd er du med din livssituasjon?". Det er likevel slik at jeg har operert med en liten informantgruppe, og at visse forbehold må tas som følge av dette. Det vil være interessant å se om det vil bli gjort flere kvalitative studier om lykke i fremtiden, og hva disse eventuelt vil vise.

Det vil også være interessant å se hvordan verdilandskapet i Norge utvikler seg. Selv om vi lever i det som stadig blir oppfattet som et materialistisk samfunn, viser både Norsk Monitor-undersøkelsene og informantenes uttalelser, at en del tradisjonelle verdier fortsatt står sterkt. Det å utøve forbruk for å imponere omgivelsene, anses av flertallet fortsatt som noe negativt (Barstad & Hellevik, 2004). Det blir spennende å se om denne tendensen vil holde seg, eller om materialistiske verdier vil gjøre sitt inntog for fullt.

Kildeliste

- Barstad, Anders og Hellevik, Ottar. 2004. På vei mot det gode samfunn? Om forholdet mellom ønsket og faktisk samfunnsutvikling. Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Belliotti, Raymond A. 2004. *Happiness is Overrated*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Campbell, Colin. 1990. *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism*. Oxford: Basil Blackwell.
- Deth, Jan W. van & Scarbrough, Elinor. 1995. *The Impact of Values*. New York: Oxford University Press.
- Diener, Ed & Suh, Eunkook M. 2000. *Culture and Subjective Well-being*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Durkheim, Emile. 1981. *Selv mordet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Eckblad, Gudrun Fleischer og von der Lippe, Anna Louise. 1994. "Norwegian Lottery Winners: Cautious Realists". I *Journal of Gambling Studies Vol 10(4)*. Human Sciences Press, Inc.
- Epland, Jon, Lunde, Harald og Mørk, Eiliv. 2005. "Større inntektsforskjeller". I Johan-Kristian, Tønder (ansv. red). *Samfunnsspeilet 4/2005. Festen er ikke over*. Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Falk, Pasi & Maenpää, Pasi. 1999. *Hitting The Jackpot. Lives of Lottery Millionaires*. Oxford/New York: Berg
- Fekjær, Hans Olav. 2002. *"Spillegalskap"- vår nye landeplage*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Fog, Jette. 1994. *Med samtalen som udgangspunkt*. Viborg: Akademisk forlag A/S.
- Frønes, Ivar. 2001. *Handling, kultur og mening*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Frønes, Ivar og Brusdal, Ragnhild. 2001. *På sporet av den nye tid*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Frønes, Ivar. 2005. *Annerledeslandet. Om framtid og utviklingstrekk I Norge*. Oslo: Gyldendals Norsk Forlag AS.
- Furre, Berge. 2000. *Norsk historie. 1914-2000*. Oslo: Det Norske Samlaget.

- Giddens, Anthony. 1996. *Modernitet og selvidentitet*. København: Hans Reitzels Forlag A/S.
- Giddens, Anthony. 1997. *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax Forlag.
- Glaser, Barney G & Strauss, Anselm L. 1967. *The Discovery of Grounded Theory. Strategies for Qualitative Research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Glatzer, Wolfgang. 2000. "Happiness: Classic Theory in the Light of Current Research". I *Journal of Happiness Studies* 1. 501-511. Nederland: Kluwer Academic Publishers.
- Harkins, J & Wierzbicka, A. 2001. *Emotions in Crosslinguistic Perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Hellevik, Ottar. 1996. *Nordmenn og det gode liv*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Hellevik, Ottar. 2003. "Economy, Values and Happiness in Norway". I *Journal of Happiness Studies* 4. 243-283. Nederland: Kluwer Academic Publishers.
- Inglehart, Ronald. 1990. *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, R., Basanez, M & Moreno, A. 1998. *Human Values and Beliefs: A Cross-Cultural Sourcebook. Political, Religious, Sexual, and Economic Norms in 43 Societies: Findings from the 1990-1993 World Values Survey*. Michigan: The University of Michigan Press.
- Jacobsen, Dag Ingvar. 2003. *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Jarvinen, Margaretha. 2001. "Pierre Bourdieu". I Heine, Andersen og Lars, Bo Kaspersen (red). *Klassisk og moderne samfundsteori*: 342-363. København: Hans Reitzels Forlag.
- Johannesen, Kai Ingolf. 1999. "Frihet og sosial enhet. Verdifelleskap i moderne pluralistiske samfunn". I Pia, Hverven Axel (red). *Med forskerblick på verdier*: 31-48. Oslo: Norges forskningsråd.
- Jensen, Rolf. 2003. *The dream society : hvordan det kommende skift fra facts til følelser vil påvirke erhvervslivet og vor hverdag*. Viby: JP Bøger.
- Kenny, Anthony. 1995. *Aristotle on The Perfect Life*. New York: Oxford University Press.
- Kjørup, Søren. 1997. *Menneskevidenskaberne – problemer og traditioner i humanioras videnskabsteori*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Larsen, Tord. 1984. "Bønder I byen – på jakt etter den norske konfigurasjonen". I Arne Martin, Klausen (red). *Den norske væremåten*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag.

-
- Lauvdal, Torunn og Winger, Nina. 1989. *Egen lykkens smed? – om individualitet, identitet og avvik*. Tano A.S.
- Layard, Richard. 2005. *Happiness: Lessons From a New Science*. New York: Penguin Press.
- Malnes, Raino. 1999. ”Gode gruner. En introduksjon til normativ argumentasjon”. I Pia, Hverven Axel (red). *Med forskerblikk på verdier*: 13-30. Oslo: Norges forskningsråd.
- Marar, Ziyad. 2003. *The Happiness Paradox*. London: Reaktion Books Ltd.
- Månson, Per. 2001. *Det goda livet*. Göteborg: Bokforlaget Daidalos.
- Månson, Per. 2001. ”Max Weber”. I Heine, Andersen og Lars, Bo Kaspersen (red). *Klassisk og moderne samfundsteori*: 88-108. København: Hans Reitzels Forlag.
- Parducci, Allen. 1995. *Happiness, Pleasure and Judgement: The Contextual Theory and Its Applications*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Repstad, Pål. 1993. *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Ringen, Stein. 2000. *Veien til det gode liv : invitasjon til samtale om tro og verdier i en ny tid*. Oslo: Kagge forlag
- Thagaard, Tove. 1998. *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Veenhoven, Ruut. 1984. *Conditions of Happiness*. Dordrecht: Reidel Publishing Company.
- Veenhoven, Ruut. 2003. ”Hedonism and Happiness”. I *Journal of Happiness Studies* 4. 437—457. Nederland: Kluwer Academic Publishers.
- Weber, Max. 2001. *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd*. De norske bokklubbene.
- Widerberg, Karin. 2001. *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Østerberg, Dag. 2001. *Sosiologiens nøkkelbegreper*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Internettressurser:

Ordbok.no:

<http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=dr%F8m&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j>

Odin.no:

http://odin.dep.no/smk/norsk/aktuelt/taler_artikler/taler_statsmin/001001-090870/dok-bn.html

Samfunnsspeilet nr 4/1999:

<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/3.shtml>

<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/4.shtml>

World Database of Happiness:

<http://www1.eur.nl/fsw/happiness/>

Norsk Tipping:

<http://www.norsk-tipping.no/page?id=127>

<http://www.norsk-tipping.no/>

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er: 35 989

Vedlegg 1: Informasjonsskriv til informanter

Informasjonsskriv til informanter

Dette prosjektet har arbeidstittelen ”Drømmen om å vinne i lotto”, og vil omhandle hva drømmen om å vinne i lotto består i, og hvordan personer som har vunnet en større lotterigevinst opplever denne hendelsen og den nye livssituasjonen. Prosjektet er et forskningsprosjekt, som utføres i forbindelse med en masteroppgave i sosiologi ved Universitetet i Oslo. Prosjektet antas å avsluttes i midten av 2006.

Innhenting av data vil bli gjort gjennom personlige intervjuer av personer som har vunnet en større sum i et lotteri. Alle informanter som stiller til intervju skal gjøre dette av fri vilje, og holdes anonyme. Informantene forbeholder seg retten til å trekke seg når som helst i prosjektet, uten at dette på noen måte skal få konsekvenser for dem. Både jeg, og min veileder, Dag Ellingsen ved Statistisk Sentralbyrå, har taushetsplikt, og personopplysninger som navn og telefonnummer vil bli oppbevart atskilt fra intervjutranskripsjoner, for å sikre informantenes konfidensialitet. Jeg vil også gjøre mitt beste for at enkeltpersoner ikke skal kjenne igjen seg selv eller andre i den ferdige oppgaven.

Informasjonen som blir innhentet ved intervjuene vil senere bli analysert og satt i sammenheng med aktuell teori. Oppgaven i sin helhet vil bli vurdert av en kommisjon, og den vil senere være å finne i UIOs bibliotekbase.

Dette prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Jeg kan kontaktes på tlf 99 62 09 17

Takk for at du stiller opp!

Vennlig hilsen Gry Gundersen

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide utkast:

Bakgrunn:

Hva er livssituasjonen nå:

*alder

*sivil status

*arbeid

*utdanning

*foreldres utdanning/evt kjæreste eller ektefelles utdanning

Først tenkte jeg vi kunne snakke litt om hva det vil si å være glad, og det å være lykkelig

Når er du glad? Hva gjør deg glad?

Hva vil lykke si for deg?

Kan du nevne noen ting som gjør at du føler deg lykkelig?

Kan du beskrive hvordan lykke føles? Eksempler?

Hvor sitter lykkefølelsen i kroppen?

Kommer du på en gang hvor du har følt deg lykkelig? kan du beskrive det?

Kan ting gjøre deg lykkelig?

Anser du deg selv som en materialistisk person?

Tror du at lykkefølelsen og hva som gir denne følelsen er den samme for de fleste?

Lottospillingen:

Hvorfor spilte du/spiller du lotto?

Når du spiller lotto, er dette en bevisst handling (som nå skal jeg gå på butikken for å levere en lottokupong), eller er det mer en vane eller en impulshandling (noe man nesten bare gjør sånn i forbifarten)?

Spilte/spiller du lotto hver uke?

Er det viktig for deg å alltid ha en kupong inne?

Har størrelsen på potten noe å si for om du spiller?

Hvordan kommer du på å spille i lotto? (reklamepåvirning?)

Dagdrømte du noen gang om hva du ville bruke lotterigevinsten til hvis du vant?

Hva tenkte du i så fall at du ville bruke gevinsten til?

Snakket du med andre om hva dere ville gjort med en eventuell lotterigevinst?

Hvordan føles det å drømme om å vinne i lotto?

Hvordan trodde du at en lotterigevinst ville få deg til å føle?

Trodde du den ville endre livet ditt?

Tenker du ofte over at det er en reell mulighet for å vinne, hvis du har en kupong inne? Hvis ja, hvilke følelser frembringer dette?

Pleide/pleier du å se på lottotrekningen? Hvis ja, frembrakte dette noen følelser?

Lotterigevinsten:

Hvordan fikk du vite at du hadde vunnet i lotto?

Hvor mye vant du?

Hvordan opplevde du det å vinne i lotto, hvordan vil du beskrive det øyeblikket da du fikk vite at du hadde vunnet?

Reflekterte du allerede i dette øyeblikket over hva du ville bruke pengene til?

Var det andre i nærheten som fikk vite om gevinsten samtidig?

Hvordan opplevde de det?

Hvordan opplevde du deres reaksjoner?

Fortalte du umiddelbart om gevinsten til noen, hvem?

Hvorfor til akkurat disse?

Hvorfor ikke til andre?

Var dette nøye gjennomtenkt, eller impulshandling?

Hvem vet nå at du har vunnet?

Har du opplevd at noen er ute etter pengene dine?

Familie, venner, tiggere?

Endringer i livssituasjonen:

Hvordan var din økonomiske situasjon før du vant i lotto?

Lønn/gjeld?

Følte du at du ”fortjente” å vinne i lotto?

Har du hatt noen overtroiske tanker i forbindelse med gevinsten? (for eksempel nå vil det eller det skje, fordi dette er for godt til å være sant) eller (nå har høyere makter sørget for at det vil gå bra for meg)

Hva var det første du gjorde etter å ha mottatt gevinsten?

Hvordan føltes dette?

Har bruken av lotterigevinsten samsvart med hva du trodde du ville bruke den til i eventuelle tidligere dagdrømmer om lotterigevinst?

Hvis nei, hvorfor tror du at bruken avviker fra bruken i drømmene?

Har bruken i etterkant vært stabil, eller har den endret seg?

Kan du beskrive en typisk dag, og hva du da bruker penger på?

Med en gang du vant og nå?

Har det å vinne i lotto ført til store endringer i livet ditt? I så fall, hvordan?

*jobb

*fritidssysler

*bolig

*forbruk

*sosiale relasjoner: familie og venner

Hvordan vil du beskrive livet ditt nå i forhold til før gevinsten?

Hvilke ting gjorde deg lykkelig før?

Hva gjør deg lykkelig nå?

Vil du si at du er en mer lykkelig person?

Hvis ja, hvorfor?

Hvilke endringer har ført til økt lykkefølelse?

Hvis nei, hvorfor ikke?

Økt livskvalitet?

Føler du at du som person har endret deg etter gevinsten?

Hvordan eller hvorfor ikke?

Hvordan er du/dere fornøyd med nåværende livssituasjon?

Pengene og forbruket:

Hva har du investert i etter at du vant?

Er synet ditt på penger det samme som før du vant, eller opplever du at du har endret oppfatning av penger?

Bringer pengene med seg en trygghetsfølelse eller er det vanskelig å håndtere?

Har du et annet forhold til pengene du har vunnet enn til dem du har tjent ved å jobbe?

Hvordan vil du beskrive ditt forhold til gevinsten?

Hva er viktigst nå; å leve i nuet eller sikre fremtiden?

Føler du deg rik? Hvorfor/hvorfor ikke?

Identifiserer du deg med andre rike?

Hvordan vil du si at forbruket ditt har endret seg? Hverdag/ferie?

*kjøper du flere varer?

*dyrere varer?

*handler du oftere?

*ser du på prislappen?

*handler du på salg?

Er tingene du har kjøpt ting du tidligere har drømt om å kjøpe, eller er det ting du har fått lyst på etter at du vant?

Føler du at du kan kjøpe alt du har lyst på?

Hvis du er i en butikk og ser noe du virkelig har lyst på, kjøper du det?

Har du hatt noen spesielle kjøpeopplevelser i etterkant av gevinsten?

Hvordan får tingene du kjøper deg til å føle?

Får du et annet forhold til tingene du kjøper nå i forhold til før du vant?

Er forbruket mest preget av impuls kjøp eller planlagte kjøp?

Sparer du til noe?

Reiser du mer, eller har du andre interesser som du nå bruker mer penger på?

Har du kjøpt noe til andre?

Hva?

I så fall, hvilke følelser ga det? For deg? For mottakeren? Takknemmelighet eller tattforgitthet?

Har andre kommet med reaksjoner på ditt forbruk, i så fall hvordan?

Bryr du deg om hva andre mener om hva/hvordan du bruker pengene?

Hemmeligholdelse:

Har du vært åpen om at du har vunnet i lotto? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvordan reagerer omgivelsene?

Hvis du har valgt å holde det hemmelig, er du redd for å bli ”avslørt”?

Styrer dette forbruket i noen grad?

Drømmer og fremtiden:

Har drømmen om å vinne i lotto blitt oppfylt?

Hvordan samsvarer/avviker virkeligheten fra drømmen?

Hva drømmer du om nå?

Har drømmene endret seg fra før du vant?

Synes du det er viktig å ha noe å drømme om?

Kan det å drømme gi deg en følelse av lykke?

Er det noe i livet før du vant i lotto som du savner nå?

Hvilke planer har du for fremtiden?

Hva synes du har vært det beste og det verste ved å vinne i lotto?

Hvilke råd ville du gitt til en annen lottovinner?

Hvordan synes du intervjuet har gått?

Synes du spørsmålene har vært greie?

Noe du vil tilføye?

Noe du lurte på?